

Gireidi Ya 1

VHEGE YA 1

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUI TELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha divhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshipfufhi. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dziñwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhudifhinduleli hothe ha u vha vhane vha mañwala, na u shuma na vhashumisani na riñe u dzula ri tshi khou khwinisa matheriala. Arali vha wana hu na vhukhaxhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

- 1 Kha vha rumele imeili kha diresi yo teaho:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeili, vha ñwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 1 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47
- 3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeili, vha ñee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ñeneḷo vha nambatedze kha imeili.
- 4 Arali mafhungo avho ane vha toḁa uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira thoḁo, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeili. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḼEKITHI YA DZINGU
- 5 Vha konaha u t̄alusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeili.
- 6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeili vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayoy na nomboro dza selfounu uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na thoḁea ya u vha na therisano navho.
- 7 **Ri vha livhutshelau engedza ndivho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou toḁa u vha na vhuṭanzi ha uri mañwalwa a luambo luñwe na luñwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzothe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Ngonathikho	xii
Vhege ya 1 Pfumbudzo	1
Musumbuluwo	2
Ḳavhuvhili	7
Ḳavhuraru	11
Ḳavhuḡa	17
Ḳavhuḡanu	21
Vhege ya 2 Pfumbudzo	25
Musumbuluwo	26
Ḳavhuvhili	32
Ḳavhuraru	36
Ḳavhuḡa	43
Ḳavhuḡanu	47
Vhege ya 3 Thero: Ri Ya Tshikoloni	51
Musumbuluwo	53
Ḳavhuvhili	57
Ḳavhuraru	60
Ḳavhuḡa	65
Ḳavhuḡanu	68
Vhege ya 4 Thero: Ri Ya Tshikoloni	73
Musumbuluwo	75
Ḳavhuvhili	79
Ḳavhuraru	84
Ḳavhuḡa	90
Ḳavhuḡanu	94
Vhege ya 5 Thero: Muḡa wa Hashu	99
Musumbuluwo	101
Ḳavhuvhili	106
Ḳavhuraru	110
Ḳavhuḡa	116
Ḳavhuḡanu	119

Vhege ya 6 Thero: Muṭa wa Hashu	123
Musumbuluwo	125
Ḳavhuvhili	130
Ḳavhuraru	135
Ḳavhuṅa	141
Ḳavhuṭanu	145
Vhege ya 7 Thero: Ri Tamba Nnḍa	149
Musumbuluwo	151
Ḳavhuvhili	156
Ḳavhuraru	160
Ḳavhuṅa	166
Ḳavhuṭanu	169
Vhege ya 8 Thero: Ri Tamba Nnḍa	173
Musumbuluwo	175
Ḳavhuvhili	180
Ḳavhuraru	185
Ḳavhuṅa	191
Ḳavhuṭanu	195
Vhege ya 9 Thero: Ri na zwipfi	199
Musumbuluwo	201
Ḳavhuvhili	206
Ḳavhuraru	210
Ḳavhuṅa	215
Ḳavhuṭanu	219
Vhege ya 10 Thero: Ri na zwipfi	223
Musumbuluwo	225
Ḳavhuvhili	230
Ḳavhuraru	234
Ḳavhuṅa	239
Ḳavhuṭanu	243

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Themo heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiswa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha therisano na u kovhana thangelanḁivho kiḁasini.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ita therisano nga zwiṅori zwa u vhalo (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya therisano sa tsumbandila
- 4 Vhagudi vha tea u kona u bveledza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u anetshela zwiṅori
- 5 Vhagudi vha tea u kona u amba nga zwe vha ṅwala ngazwo.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḁivhamaipfi i tevhelaho:

takala	vhilaela	dzika	pandamedza	tevhela	akhamala
tsumbavhuyo	monde	tshauḁa	siṅtshenari	humbula	vhuṅumani
holodei	mushumo/ mutambo	kanzhi	bege ya bugu	lemela	leluwa
muṅa	shaka	vhushaka	thithiswa	swika	murahu ha nṅḁu
thusa	dala	mudali	mukovhori	bebwa	mvelele/ maitete
ṅḁowe- ṅḁowe	putela	khwaṅhisa	khwaṅha	rembeḁa	mukulo
murunzi	maora- ḁuvha	biko	khalariwaha	Tshimedzi	Tshilimo
Luṅavula	Vhuria	thempheretsha	ṅukala	bakete	shela
tshipeidi	khasele ya muṅavha	magabelo	mupo	mudavhi	u ṅḁḁa u ḁivha
hanganea	hangwa	khakha	lwendo	shona	khombo
vhuaḁa	imba	dinalea	luga	tshiṅuhu	shona
luga	swili	miṅodzi	ofha	ṅḁḁo	sinyuwa

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u țalusa mibvumo nga u pfa kana u thetshesesa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u țivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisandowelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u țanganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho:

a	b	e	m	o	f
u	l	i	g	h	d

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

baba	ana	ela	maba	meme	mama
omo	oma	omba	fema	fomo	fama
findi	uku	lala	luma	lema	lofo
lufu	ima	imela	ila	ifa	gaga
guma	gulu	gamu	gemo	huma	humi
hola	hafu	hama	dada	duda	damu
deme	doba				

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

baba	baa	aba	eba	maba	meme
mama	omo	oma	omba	fema	fomo
fama	fifa	uba	lala	luma	lema
lofo	lufu	ima	imela	ila	ifa
gaga	guma	gulu	gamu	gemo	huma
humi	hola	hafu	hama	dada	duda
damu	deme	doba			

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o țoweleaho a tevhelaho:

ri	ya	tshikoloni	vha	řwala	mbalo
muța	wa	hashu	vhana	ndi	vhavhili
u	a	lila	tamba	nņđa	imela
gamu					

U PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba zwi re kha mañwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidodombedzwa zwi no kwama mañwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u țalutshedza mañwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhekanya zwiwo zwi no bva mañwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pfesesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, u țumekanya, u humbulela, u ðivhudzisa nga mañwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga zwi no kwama mañwalwa vha tshi shumisa fureme ya u țalutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u ita manweledzo a mañwalwa.

U NŴALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ola zwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u dzhenisa lebulu nthihi kana mbili kha zwe vha ola.

Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwoțhe zwe vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi ðo bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u țanganedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho ñewa zwiko zwi tevhelaho:

3 Bodo dza u țana dza mivhala $\times 4$

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege inwe na inwe, kha vha țane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a ðivhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u nŵala.

4 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha țane tshati idzi phanđa kilasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 2 vha ðo fhiwa Tshati dza Muñwalomugannđiswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 2 na Gireidi ya 3 vha ðo fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

5 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha ðo funza mini ðuvha nga ðuvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo inwe na inwe. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha ðo tevhedza phurogireme ya tsumbandila.

6 Ndondangudo ya Themo ya 1

Kha vha shumise liñwalwa ili kha u ðadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u nŵala ðuvha kha ngudo inwe na inwe khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiwa ngawo. Kha vha țole kufunzele kwavho.

7 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiṭori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhala (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiṭori zwa malo zwa themo yeneyo.

8 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭaṭhanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha ḍivhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhokana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u ṭana.
- **Tsumbedzelo dza Ḍivhamaipfi ya Thero** dzo ṅewa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhokana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u ṭana.
- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiṭori** o ṅewa e a thero inwe na inwe. Hu na tselano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiṭori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri linwe na linwe – lithihi kha tshigwada tshiṭuku tshithihi. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi ṭodea.
- **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho ṅewa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.

9 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 × 8

Vho ṅewa Mabambiri a U vhala a themo iyi – lithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya 10. Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musi wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ṅḍila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri la U shumela la U vhala. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi ṭodea.

Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga dilugisela nyito i no tevhela musi vha tshi vho ḍivha rothini.
- 4 Rothini iyi yo ḍisendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipiḍa tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha ṭane rothini iyi kilasini yavho nahone vha lingedze u i ḍivha nga ṭhoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUṄA		LAVHUṬANU	
Nyito dza Oraḷa	15			Nyito dza Oraḷa	15			Nyito dza Oraḷa	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muṅwalo	15	Muṅwalo	15	Muṅwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ṅwala	30			U ṅwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza ṭhoḷea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha ḍi ṭoḷea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha ṭangane na vhashumisani navho (vhagudisi vhoṭhe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhoṭhe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.
- 2 Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi 'Thikho ya maitele' vha vusuludze he zwa tea.
- 3 Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭoḷea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅḍila heyi:
 - a Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasitiki.
 - d Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhoṭhe nga luḷekere.
- 4 Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭoḷa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5 Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6 Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7 Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndondangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.

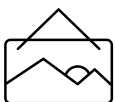
Sheduju ya Thero na U vhala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAÑWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI LA U SHUMELA LA U VHALA
1	TSUMBANQILA		
2			
3	Ri Ya Tshikoloni	Ben u ya tshikoloni	3
4	Ri Ya Tshikoloni	Ḑuvha la u thoma la Olwethu	4
5	Muḑa wa Hashu	Bongi o Lindela	5
6	Muḑa wa Hashu	Lushie lwa ha Tseko	6
7	Ri Tambela Nḑa	Ḑuvha li fhisesaho	7
8	Ri Tambela Nḑa	Phophela dza Ḑuvha la Tshimedzi	8
9	Ri na Zwipfi	Dan ha ngo vha na vhege yavhuḑi	9
10	Ri na Zwipfi	Dzina laḅa ndi Buhlebendalo	10

Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfuḑhifhadzwaḑo Tshitamennde Tsha Phoḑisi Tsha Kharikhuḑamu na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha Ṱhrekha ya themo inwe na inwe.

Maḑano a kiḑasini

BODO DZA MAḑANO

- Sa tshipiḑa tsha phurogireme iyi, vha ḑo fhiwa bodo nḅa khulwane dza u ḑana dza mivhalavhala.
- Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i ḑo shumiswa kha u ḑana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- Kha vha shumise bodo idzi nga ḑila i tevhelaho:
 - Bodo dala** – kha vha ḑane maipfi a ḑivhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.
 - Bodo ya lutombo** – kha vha ḑane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - Bodo ya muḑaḑa** – kha vha ḑane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.
 - Bodo ya pinki** – kha vha ḑane fureme ya u ḑwalela ya vhege yeneyo.
- Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege inwe na inwe.
- Vha songo ḑana ḑivhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa ḑwaha woḑhe. Maḑano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayo. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo

sokou dadza kilasi yothe, zwi dadisa vhagudi nahone hu do swika hune vha sa tsha zwi londa.

- 6 Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi faile nga vhuronwane.
- 7 Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise n'wakani.

TAFULA YA THERO

- 1 Kha vha lingedze u ita tafula ya thero afho kilasini yavho.
- 2 Kha vha shumise fhethu afha kha u tana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3 Kha vha n'wale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele

Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṭirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṭirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṭhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṭhe.

Ndivho: U khwinisa tshifhinga-tshishumiswa, vhudifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṬUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṭhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṭhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoḍa vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṭuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṭavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṭuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṭuku zwa vhaṅa nga u ṭavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṭavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṭhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoḁa vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2 Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṭuku zwavho.
 - b Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṭalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c Zwo no ralo, mugudi muṅwe na muṅwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso inwe na inwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3 U nga vha muhumbulo wavhuḁi u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḁa/tombo/tshinwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe tshithu tshi no nga lubaḁa kana tombo, zwa mivhalavhala.
 - b Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4 Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṅwe na muṅwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwinesa ya mbudziso inwe na inwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1 Musi wa ngudo dza U vhalala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Ndila, vhadededzi/vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwivhili izwi.
- 2 U bva kha tshinwe tshigwada u ya kha tshinwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṭharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḁa u shumela.
- 3 Kha vha zwi ite nga ndila i tevhelaho:
 - a Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṭafulani dzatsho.
 - b Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c Kha vha ite nyito ya Phanda u Vhalala na kilasi yoṭhe.
 - d Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri ḁa U shumela ḁa U vhalala.

- e Kha vha ṭalutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri ḷa U shumela ḷa U vhala.
 - f Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g Kha vha vhidze Tshigwada tsha 2 tshi ḑe tshi shume navho.
- 4 Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhala dza 4 vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha ṭalutshedze uri vha khou ya u miṭharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara ṭhoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ṅingo; u fhufha kararu; nzw.
- 3 Vha thoma nga u amba uri ‘mudededzi/mugudisi vha ri’, vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4 Arali vhone vha nga ri ‘mugudisi vha ri’, vhagudi vha tea u ima dzii.
- 5 Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri ‘mugudisi vha ri’, mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
- 6 Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e eṭhe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha ṭalutshedze uri vha ḑo tamba muzika kha founu yavho.
- 3 Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4 Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii.
- 5 Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga, bidiga, dzii

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha ri: bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, dzii!
- 3 Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri ‘bidiga’.
- 4 Musi vha tshi swika kha u ‘dzii’ vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5 Kha vha dovholole lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡhe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowendḡowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshanu.
 - nzw.

Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ngudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ngudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela uḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Ndivho: U engedza ḡdivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhalala hu na u pfesesa na ḡdivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwine lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha gudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡhe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bambiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholele ipfi lunzihilunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhaa divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwaṭhisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

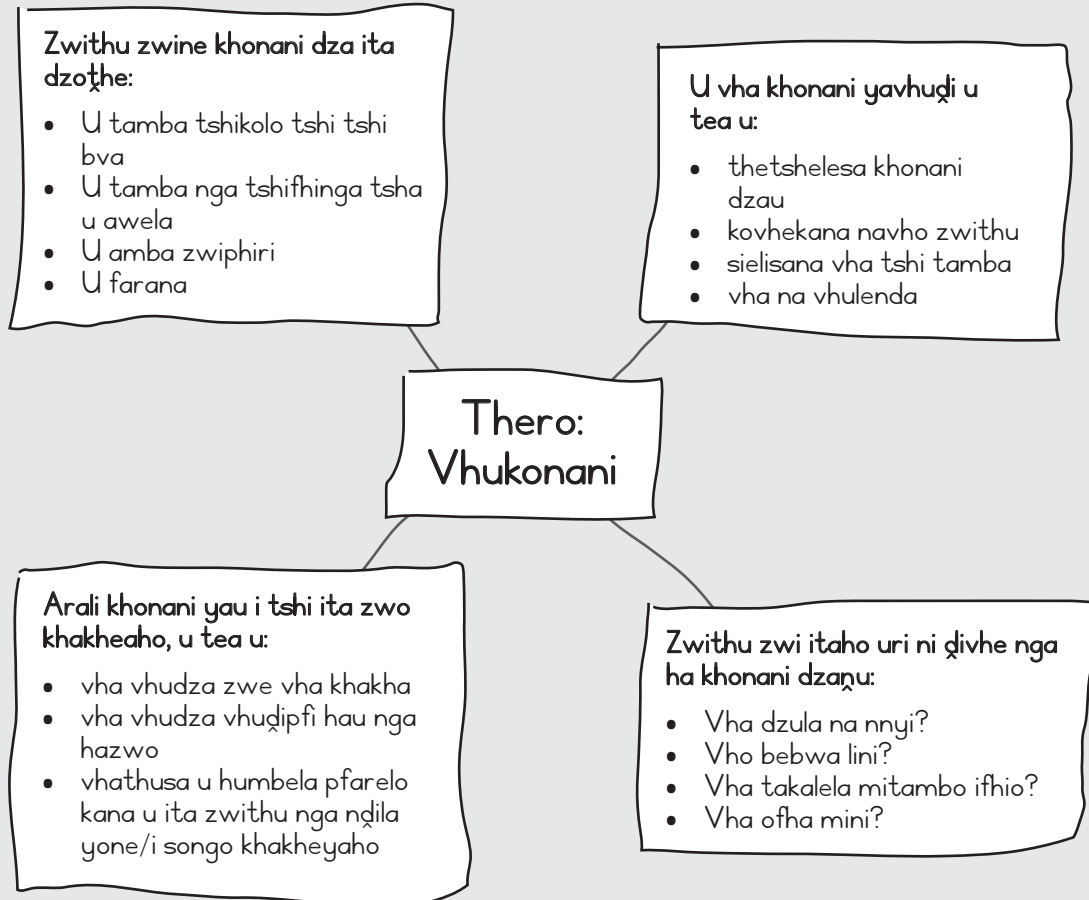
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo.. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vhuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mitaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwaṭhisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: u bveledza na u tanganedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhaa kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshithathethi tsha mapawa muhumbulo.

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitendeledzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u n'walela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho divha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha n'wala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:

- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevheḽhanḽu, mugudisi vha ḽo shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevheḽhanḽu.
- 6 Mugudisi vha ḽo vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshiḽori Vhege ya 1

Ndivho: U nea vhagudi tshifhinga tsha ushumisa luambo luswa nga vhone vhaḽe, na u shumisa nḽivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiḽori tshi no amba zwi pfallaho. U fhaḽa tshikili tsha u tevhekanya. U nea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u ḽanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiḽuku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u u shumisa khumbulelo na vhutsila ðivhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabammbiri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabammbiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia laṅwe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesela vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshela zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabammbiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/idaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshela tshiṭori Vhege ya 2

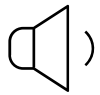
Ndivho: U nea vhagudi tshikhala tsha ushumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga liñwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha ñea tshifhinga tsha u ita ndowendowe uri vha bveledze izwi zwikili. U fhaṭa vhudifulufheli ha vhagudi nga u vha ñea tsha u fhaṭa na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo disendeka nga vhuṭanzi na u humbula. U ñea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga liñwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga Lavhuṭanu liñwe na liñwe.
- 2 Kha vha thome nga u ñwala fureme ya u rera kha bodo ya u ñwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha ṭalutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesana uri a hu na khaṭhulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela nṭha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshiñwe tshigwada tshi sumbedze zwiñwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na ṭhodea ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u ṭokonya muhumbulo.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muñwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muñwalo zwi shuma zwoṭhe kha heyi phurogireme

U Pfumbisa/khwaṭhisedza: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: U linga ṭhalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na muñwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwaṭhisedza ndivho ya foniki na muñwalo nga u dikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwinisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u ñwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siaṭari nga vhukati, vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siaṭari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi ḍo fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou ɿi amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ɿola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ɿivha u vhumba ɿedere zwavhuɿi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ɿalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ɿedere, vha tea u ɿi guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ɿodathuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ɿavhuvhili na ɿavhuraru ɿiñwe na ɿiñwe

Ndivho: U bveledza na u ɿalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ɿandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ɿandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ɿivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaɿatai n̄ɿa, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovhoolola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi afhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maña.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ɿhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshauḽa ṅḽha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshauḽa u tevhedzela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahuru ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dungo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅwe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo:/o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi:/o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi:/b/
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi:/a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi:/n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi:/i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko:/mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi:/o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi:/mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho?/m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho?/a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho?/b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho/a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u tanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone:/m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?:/ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?:/ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u tanganya silabulu dzi fhaṅa/ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u ṅea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ita ndowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

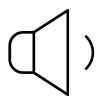
bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo: **/bv/-a/-n/i/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa **/bv/-a/-n/i/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa **/bv/a/n/i/fhedzi**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa: **/zw-/-i/-/m/-a/**.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayoy sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayoy, sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwinisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo ḡa amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa 1. Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipida zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihaḁu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudaho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭodathuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwinisa na u khwaṭhisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muṅe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na ṭhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitete ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

3 Goloi.

Dzigoloi.

4 Muthu.

Vhathu.

5 Mutukana.

Vhatukana.

- 11** Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana u n̄wala.
- 12** Kha vha n̄ee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13** Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḡathuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḡi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: u khwinisa na u khwathisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1** Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
- 2** Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ḡhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3** Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4** Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihaḡu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5** Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6** Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1** Tshimange tshi khou n̄anzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha nṱwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha mafhungo a vhunzhi
 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Khuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Goloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nṱwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u nṱwala ḷedere nga u pomba, vha tea u ḷi guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nṱwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭodathuso yo engedzwaho. Vhaṱwe vhagudi vha nga vha vha kha ḷi kondelwa nga foniki, hu uri vhaṱwe vha khou kondelwa nga u nṱwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U ṭanganya: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷinwe na ḷinwe

***Ndivho:** U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nṱwala nga iwe muṅe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisanḍowelo.*

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṭanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṭanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?: /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?: /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṭanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bwise bugu dzavho dza u ṅwalela, vha ṅwale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u ṅwala nomboro i no bva kha 1–5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwikili zwa fhandekanya na u țanganya uri zwi vhathuse u peleța maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi kha bodo ya tshoko nga ñdila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule
- 8 mushumo wavho nga khirayoni.
- 9 Kha vha țalutshedze vhagudi uri vha ɔo guda u ñwala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUÑWALO

U ñwala ma/leđere na maipfi maswa: ǁavhuvhili na ǁavhuraru ǁinwe na ǁinwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ñdila yone na u ñwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ñdila ya u țandavhudza nga u tevhkana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leđere nga ñdila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze maļeđere mațuku na madanzi a mubvumo muñwe na muñwe.
- 3 Kha vha edzisele u ñwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha țalutshedze maitele a u vhumba leđere musi vha tshi khou ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee țhoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshandā tshavho tshaulā nțha.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshandā tshaulā u tevhezela musi vha tshi khou ñwala (ma)leđere vha tshi khou ñwala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholele maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muñwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muñwe vhe vhavhili vha tshi ñwalana mițana nga minwe.
- 10 Murahū ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ñwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)leđere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u ñwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwațhisedze nga ñdila ine maļeđere a țumana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo mañwe na mañwe o ñwaliwaho.

FONIKI

U tshintshana ha majedere: Lavhuna linwe na linwe

Ndivho: u khwinisa na u khwathisedza ndivho ya foniki. U bvedza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi ri do ita ndowendowe ya u sedza phambano thukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha nwale maipfi mavhili o newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha talutshedza uri namusi ri do lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufho wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha talutshedze phambano, sa mubvumo/b/na/s/yo fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...

Tshipida tsha 1

- 1 Kha vha nwale maipfi mavhili o newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a de a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha talutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha nwale ipfi lo newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u nwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufho une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha nwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u nwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha nwale ipfi lo newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u nwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufho u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha fhate maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha de kha bodo ya u nwalela vha nwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha talutshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho bola, lila, bula, bala.

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u nea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebu lu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: /**kh/na/th-**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na movango u re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mubvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: /**th/-/u/-/th/-/a/ = thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa /**th/kana/kh/**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo manwe maipfi, sa: /**b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiñwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fholo, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**

U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ḳavhuvhili: U vhala ha u thoma

Ḳavhuṅa: U vhala ha vuvhili

Ḳavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho ḍigeḍa nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANDA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḍa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 *Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḍaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bvedza u dzangalelo ḷa u vhala.*
- 2 *Mugudisi u vhalela tshiṭori nṯha a tshi edza zwiñwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siṭari ḷa u thoma u ya kha siṭari ḷa u fhedza, u vhala u bva nṯha a tshi ya fhisa ha siṭari, u vhala u bva kha tshanda tsha u ḷa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḡa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga ḷiga ḷo teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḍipfi, hezwi zwi ita uri ṯhalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḍi nga ḷiga ḷo teaho.*
- 3 *Musi mugudisi a tshi vhala, u ṯahisa ṯhalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḍa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḍa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṯhalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṯalutshedza zwine ipfi kana fhungo ḷa amba zwone. Nga u*

thetshelesa na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

4 *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo.
- U ṭhaṭhuvha.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḷu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhalwa maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumba, mugudisi u vha a tshi khou vhathusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u i vhalwa. Vhagudi vha nga tou ṭunguwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaṅho, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifhio. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, vha ṅeeni tsumbo ya phindulo. 5 Sumbedzisani uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshiralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ḷithihi ḷa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, vha ṅeeni tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiṭori, sa kha bono ḷa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiṭori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musi vha tshi khou endela u vhala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u ṅea ṭhaluso ya maipfi a re kha siaṭari tsha a shandukisa a nga sa a bono ḷa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi ṭumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhaṭa u pfesesa nga ha tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela, u fhira u vhala siaṭari nga siaṭari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musi ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo. Ṭalutshedzani vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Dovhololani u vhala maṅwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshaṅu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi waṅu?) 7 Thetshesani phindulo dza vhagudi ni ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bvelela kha tshiṭori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ḷi tshi tou phopha ṭhoho yoṭhe heyi. Ndo vhona maṭo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u ṭhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshaṅu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini waṅu?
Tshiṭirathedzhi tsha vhuraru (3): Ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa	
Ṭhalutshedzo.	U ṭala maṅwalwani ndi iṅwe ya ṅila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha maṅwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siaṭari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siaṭari. Siṭirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u ṭoḍa maipfi a ndeme a ne a ḍo vhathusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u ṭala kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha maṅwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vhathuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha ṭoḍe mafhungo maipfi ayo ndeme kha maṅwalwa. Hezwi zwi vha isa ṅilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini ṅḍowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṅa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅila ya khwine ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḁa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhathusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḁa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshotḁhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḁa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḁa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḁaho (ḁivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḁivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅṅha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḁa musii u tshi khou humbula/kana u ḁivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhalala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vhuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅila kwae dza u vhalala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḁi thoma u ita izwi zwithu zwoḁhe nga vhoḁhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḁaho (ḁivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhalala ha u ranga na ha vhuvhili kha buḁoko ire kha puḁane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḁivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḁivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiḱirathedzhi tsha vhurathi (6): U ṱumekanya mafhungo	
ṱhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi ṱumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiṱorini na zwa matshilo avho a ḱuvha na ḱuvha, kana mafhungo ane vha a ḱivha na e vha vhala huṱwevho.
Ndivho.	<i>U ṱumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese maṱwalwa zwavhuḱi nga u ṱumekanya ayo mafhungo na zwiṱwe zwine vha zwi ḱivha, kana vho vhuyaho vha ṱangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u ṱumekanya mafhungo: u bva kha maṱwalwa u ya kha maṱwe maṱwalwa, maṱwalwa u ya kha iwe muṱe, matshilo avho, na maṱwalwa a zwa shango – maṱwe mafhungo a ne a ḱivhea shangoni.</i>
Maga a u ṱumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṱwalwa kha siaṱari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modeḱa u ṱea phindulo sa tsumbo yaṱu, sa: Musi Joe a tshi ṱoḱa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhubudza musu ndi tshi ṱaṱisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza ṱṱha kha zwoṱhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi ḱihudza ngae. Ndo vha ndi tshi ṱoḱa uri vhabebi vhanga vha ḱihudzevho nga ṱṱe.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo haṱu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi ḱo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o ḱipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbedzwa ufho?
Tshiḱirathedzhi tsha vhusumbe (7): U ṱahisa mihumbulo	
ṱhalutshedzo.	U ṱahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi ḱivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuḱi nga ha tshiṱori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi ṱoḱa u pfesesa na u wana ṱhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi ṱahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuḱi zve vha vhala kha tshiṱori. Tshiṱwe tshifhinga muṱwali ha ṱwali zwidodombedwa zwoṱhe nga ha tshiṱori. Muṱwali u siya zwiṱwe zwipiḱa zwa mafhungo kha tshiṱori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiṱori nga u ṱahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana ṱhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwo ṱwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi ḱivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshi ṱwalwa tshiṱori.</i>
Maga a u ṱahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṱwala kha siaṱari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni ḱivha mini nga hezwi? Maṱwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwiṱho zwiṱwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha maṱwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga ṱahisa mihumbulo ufho musu no sedza ṱḱila ye Joe a vha a tshi khou ita ṱowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṱea phindulo dzi pfallaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṱeeni tsumbo ya ṱahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vathusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apuļayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U ũahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apuļaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhoneala o takala, ri bvumba uri o ũanganedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiũirathedzhi tsha vhumalo (8): U ũaũhuvha	
ũhalutshedzo.	Musi ri tshi ũaũhuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḁa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwaari vha dzule vha tshi ũaũhuvha zwine vha vhala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho.</i>
Maga a u ũaũhuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siaṭari. 2 Vhudzisani vhagudi mbudziso ya u ũaũhuvha mañwalwa: ni vha humbele uri tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho. 3 <i>Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani?</i> 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ũea phindulo dzi pfalaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ũeeni tsumbo ya u ũaũhuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u ũaũhuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haṅu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi ũhalutshedzo ya ngonathikho ya ngudo iñwe na iñwe ya u vhala (khathihi) na vhagudi. thangelauvhala, u vhala ha u thoma, u vhala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIũIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfelesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḁo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḁo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḁo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 ũalutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhushaka ḁe. Vha tea u ṭumekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi khava ya tshiṭori ni vhalele ṭhoho ya mafhungo nṭha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu ḍo itea mini kha tshiṭori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, lavhelesani tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshiṭori, musi no lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u ṭumekanya zwifanyiso zwo fhambanaho, vha ṭuṭuwedzeni u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Ni tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshiṭori itshi tshi ḍo fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Livhuwani vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali ni na tshifhinga, vhalani tshiṭori tshoṭhe nga khathihi ni sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHIṬIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI ṬALUSWA KHA PUṬANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u ṭalutshedza vhagudi nga ha tshiṭori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshiṭori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na ḍo vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *‘Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi’ Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetsheswa tshiṭori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshiṭori. ‘Namusi, ndi ḍo ni sumbedza uri nṅe ndi humbulisa hani nga tshiṭori. Ndi ḍo ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi ḍo ita muvi nga ha tshiṭori muhumbuloni wanga.’*

- 1 Vhalani siaṭari liṅwe na liṅwe la tshiṭori ni tshi elela zwavhuḍi na dovha na pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhaṭuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwaṭhisedza ṭhalutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, imani, ni ṭalutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, ri lavhelesesa kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siaṭari liṅwe na liṅwe, ni ḍo vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vhuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siaṭari ilo, ni awele, ni sumbedzise uri ni khou humbula nga u ri: ‘hu na mini kha buloko?’ Nga u ita nga ndila heyi, ni khou modela

- kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfelesa zwine na khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
 - 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
 - 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhaṭa zwikili zwa u pfelesa nga u vhala na u ṭalutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Dovahani hafhu, ni vhudze kilasi zwine na ḍo vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetshesela tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi ḍo ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi ḍo ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi ḍo ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Zwi tevhelaho, vhalani siatari liṅwe na liṅwe la tshitori ni tshi elela zwavhuḍi na dovha na pfala. Musi vha tshi khou vhala, shumisani nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwaṭhisedza ṭalutshedzo dza maṅwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari liṅwe na liṅwe, ni ḍo vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Ni tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, ni sumbedzise uri ni khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, ni khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfelesa zwine na khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha inwi mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no kwama
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhoṭhe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no kwama

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo wanu, ni humbula u nga ...? Neani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhañwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfeselese kwa tshitori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nna:

- 1 Tsumbedzelo dza mañwalwa.
- 2 U ita litambwa/nyito nga ha tshitori.
- 3 Nganetshelelo ya tshitori ya orała kana ya u tou ñwalwa.
- 4 Thelokanyondivho ya u tou ñwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MAÑWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ñwalela kana siatari li si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha mañwalwa a no bva kha tshitori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na munukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwiteñwa zwi re kha mañwalwa.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maño, vha kha nyawelo. Vha vhaleleni mañwalwa hafhu.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maño, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha mañwalwa. Vhagudi vha nga lebulu na u talutshedza, munukho, muthetshelo, Nz
- 5 Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u ñwalwa fhungo kana u ñwala nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6 Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha sedzana vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHITORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nnda.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipiđa zwa tshitori tshe vha vhala.
- 3 Kha vha farele bugu khulwane ntha. Vhalani siatari la u thoma.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaelo dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi
- 6 Kha vha dovholole kha siaṭari liṅwe na liṅwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhala kha siaṭari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHITORI YA ORAḶA KANA YA U TOU NᶒWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhuḑi uri vha kone u ni pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u ṭalutshedza vhagudi zwipiḑa zwa tshitori.
- 3 Tsha u thoma, ni ḑo edza u ita nganetshelelo ya zwiṅwe tsha zwipiḑa kha tshitori.
- 4 Ha tevhele uri ni vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiṅwe tsha zwipiḑa kha tshitori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshitori tshaṅu.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha sedzana vha ṅekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhone vhaṅe.
- 6 Tsha u fhedzisela, ni ḑo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha ṅee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou nᶒwala, vhagudi vha tea u ola/kana u nᶒwala nganetshelelo buguni dzavho dza u nᶒwalela.

THOLOKANYONDIVHO YA U TOU NᶒWALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, nᶒwalani ṭhoho ya maṅwalwa sa ṭhoho ya mafhungo kha bodo ya u nᶒwalela.
- 2 Ha tevhele, uri ni nᶒwale kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u nᶒwalela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi ṅea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u nᶒwalela vha kone u nᶒwala ṭhoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u nᶒwala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Vhalani mbudziso na vhagudi ni ṅee ṭhalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u nᶒwala mbudziso, vha tea u nᶒwala phindulo fhedzi.
- 7 Tshimbilani ni mone na kilasi ni thuse vhagudi vha ne vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, i shumiseni u vhala phindulo na vhagudi, ni vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.

U Vhala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalela nṅha nga muthihi, na u fhaṭa zwikili zwa maitele a u vhala na zwikili zwa u vhala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yoṭhe u wana tshifhinga u ita ndowendowe ya u vhala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo nᶒwalwaho ya tholokanyandivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshesele mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e ethe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KILASI YOṬHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kilasi yoṱhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuṱanzi uri mabambiri a mushumo o tsireledzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kilasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha ṱalutshedze bambiri ṱa nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshesele mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatsho.
 - e Kha vha nee kilasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhutambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nṱe.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhaṱuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kilasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha ṱalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho i ne ya tea u shumiswa
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuṱi vha dzudza mugudi a no kondelwa tsini na muvhali a sa kondelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha ngathusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri ṱa mushumo wa vhege inwe na inwe ṱi na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha ḁo fhedza nyito dza bammbiri ṱa mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha ḁo ita ḁuvha ṱiñwe na ṱiñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Maṱo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoṱhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhushaka ha vhunzhi ha mibvumo ya maḽedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ḽowealeho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhushaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ṽoḽathuso nnzhi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeho Hoyu mugudi u ṽoḽathuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeho na u kona u dikhouda vhunzhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ṽoḽathuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiṽukuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeho Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhunzhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuḽinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwine kiḽasini.

ZWINE VHA ḽO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuṽanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na ḽi ñwalwa ḽo teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovhoolola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariṽatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiṽiḽa zwa ḽiñwalwa nga vhoṽthe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele ñṽha tshipiḽa tsha ḽiñwalwa, e eṽhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhoolola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhona.
 - fhaṽa zwikili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, Vha songo sokou muthusa nga u ṽavhanya, vha nga tou muṽuṽuwedza uri kha vhale iḽo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u ḽi ṽanganya mibvumo u vhumba ipfi na mugudi.

- c khoda na u tutuwedza vhagudi.** Kha vha ite u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḍifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwinisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi ṭhohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tutuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1 Ndi muhumbulo wavhuḍi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2 Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḍi o no shumiswa.
- 3 Vha ḍo kona u shumbisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshelesa mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vhathusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kiḷasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḍifari hu si havhuḍi kiḷasini musi vha tshi khou thetshelesa tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1 Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri ḷa mushumo.
- 2 Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḍe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3 Kha vha thetshelese mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha ḷiṅwalwa ḷi bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4 Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5 Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kiḷasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshelesa hu si u vhala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshelesa mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.

U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musu vha tshi shumisa u tevhekana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwinisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḑadza na u kumedza. Zwiḑa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi guḑiwa kha gireidi tharu, musu vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭuku nga zwiṭuku.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musu vhagudi vha sa athu ḑisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musu vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musu vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1** Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2** Tshi tevhelaho, kha vha talutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha do shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3** Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya do vhathusa u ita mvetomveto
- 4** Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vhathusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1** Kha vha n̄wale mutevhe wa u tola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2** Kha vha vhale vha talutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3** Vha nga kha di sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhaki ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u tola.

U AN̄DADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1** Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musu vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u nekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3** Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yothe zwe vha n̄wala.
- 4** Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha tane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelelwauri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomala nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha nea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevhetshadu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6** Ri tshi ombedzela, vhuḏifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.

Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha ḽa u vhathusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege iṅwe na iṅwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḽo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḽivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vhathusa u fhaṭa vhuḽifulufheli.
- 3 Vha ḽo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḽi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḽifulufheli siani ḽa zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṅWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kiḽasi kushumele (u sumbedza kiḽasi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho pfesesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṅWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṅWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u khetha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toḁa u li ñwala, vha li bulela nḁha.
- b Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva nḁha ha siaḁari i tshi ya fhasi ha siaḁari.
- d Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwauri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiwelo.
- g Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u ñwalela maipfi ane a ḁivhiwa, kana a lingedze u ñwala mibvumo ya u ranga ya ipfi musi a sa athu humbelathuso.
- h Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaḁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u ñwala mañwalwa nga ḁila yeneyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u ñwala maipfi oḁhe ane vha sa a ḁivhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li ḁivhe. Sa tsumbo:
- b Maipfi a re luvhondoni.
- c Bugu dziñwe vho.
- d Mitevhe ya mupeleḁo.
- e Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kiḁasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a ñwala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAṆWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yaḷo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ṅwala mubvumo muṅwe na muṅwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleṭa ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ṅwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thoṭha** li nga ṅwalwa sa **thoṭha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muṅwali mupeleṭo wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala maṅwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḍe uri vho shumisa ṅdivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAṆWALI VHA VHALA ZWINE VHA ṆWALA

- a** Vhagudi vha vhalela ṅṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhaṅwe ngavho. U vhalela vhaṅwe nga iwe kḷasini zwe wa ṅwala zwi ita uri maitele a u ṅwala a pfaḍe.
- b** Musi vha tshi ita ngaaurali, vha ita vha tshi ṭola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ṅḍila ine vhana vha ḍiphṅa nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi ḍihudza nga zwe vha ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAṆWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhaṅwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u ṅekana mihumbulo i no kwama zwine vha ḍo ṅwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u ṭola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshelese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/ṭoḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwinifhadza havho.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, gears), mathematics (rulers, compasses, triangles, circles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, papers, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

1

Pfumbudzo

Musumbuluwo

Nyito dza Oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U LINGA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA U THOMA YA THERO)

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri ṅaṅwaha, ri ḍo guda thero dziṅwe-vho.
- 2 Kha vha vha ṭalutshedze uri thero ndi muhumbulo muhulwane une wa ḍo ri dededza musi ri tshi guda roṭhe.
- 3 Kha vha ole tshitendeledzi tshi re na ipfi **tshikolo** nga ngomu, vhukati ha bodo ya u ṅwalela.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na zwi ḍivha nga tshikolo?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi balelwa u fhindula kha vha vhudzise mbudzisoṭhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ni vhona u nga ri ḍo ita mini tshikoloni?
 - b Ndi ḍipfa hani musi ni tshikoloni?
 - c Ndi zwifhio zwine zwa ni takadza?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 **Kha vha ṭalutshedze uri ṅaṅwaha ri ḍo guda maipfi maswa manzhi ane a ḍo ri thusa u bula mihumbulo yashu na ngelekanyo dzashu nga ṅḍila ya khwiṅe!**
- 2 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 3 Kha vha ṭane maipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - a Zwi no fana.
 - Kha vha imisele ṅṭha minwe ya 1–5.
 - Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha imise minwe ya tshivhalo TSHI NO FANA.
 - Kha vha zwi dovholele luṅa u swika kha luṭanu.

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo shumisa sisiṭeme i re na u tokomelwa ya u phakhela bugu dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha nange sisiṭeme i no shumela vhone na vhagudi vhavho, sa: **U shumisa monitha dza bugu.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze uri kha ṅwaha woṭhe, muṅwe na muṅwe u ḍo fhiwa tshikhala tsha u vha monitha wa bugu. Ino vhege, ri ḍo ita ṅḍowe-ṅḍowe ya uri monitha wa bugu u tea u ita mini u itela uri muṅwe na muṅwe a zwi ḍivhe khathihi na u dzula o ḍilugisa.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi hune bugu dza ndowedzo dza do dzula hone na uri dzo fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou/muduba, nzw.)
- 5 Kha vha sumbedze vhagudi kudobele kwa bugu dzi tshi bva kha tshithopho tsha bugu dza ndowedzo vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 6 Kha vha vha sumbedze uri bugu dzi phakhelwa vhañwe nga ndilade, hu na vhuhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 7 Kha vha vhidze vhagudi vha si gathi (tshivhalo tshavho tshi do langwa nga nzulele ya kilasini yavho) vha ri vha de vha vhe monitha dza bugu dza lenelo divha.
- 8 Kha vha nee monitha dza bugu ndaela ya uri vha ite ndowendowe ya u phakhela bugu.
- 9 Kha vha vha nee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 10 Musi mugudi muñwe na muñwe o no wana bugu, kha vha talutshedze uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no kuvhanganya bugu.
- 11 Kha vha sumbedze vhagudi kukuvhanganyele kwa bugu vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 12 Kha vha sumbedze vhagudi hune bugu dza vhewa hone.
- 13 Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza lenelo divha, uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya bugu.

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

- 1 Kha vha talutshedze uri nanwaha, ri do ita zwa u vhalala (khathihi) na vhagudi.
- 2 Kha vha talutshedze uri u vhalala (khathihi) na vhagudi hu do itiwa ho dzulwa kha khaphethe/methe, i re phanda kilasini (kana huñwe na huñwe, arali izwi zwi si nga shumi kilasini yavho.)
- 3 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha fanela u dzula khaphethe/metheni nga u tavhanya nahone vho fhumula.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusudzulusele kwa khaphethe/methe. Kha vha talutshedze uri vha songo kwamana nga zwanda, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u tavhanya na nga vhuronwane.
- 5 Kha vha nange sisiteme ya u ya khaphethe/metheni, ine ya shumela kilasi yavho khathihi na vhagudi, u fana na ya: **Rou nga rou/Muduba nga muduba.**
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha kha rou ifhio, u itela u divha uri vha kha Rou ya 1, Rou ya 2, Rou ya 3, nzw.
- 7 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u **elelwa** rou dzavho.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou uri vha ye khaphethe/metheni.
- 9 Musi vhagudi vho no dzula kha khaphethe/methe, kha vha vha talutshedze uri ri do tea hafhu u humela vhudzuloni hashu nga u tavhanya nahone ro fhumula.
- 10 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha humela hani vhudzuloni havho. Kha vha talutshedze uri vha songo kwamana nga zwanda, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u tavhanya na nga vhuronwane!

11 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou vha ye vhudzuloni havho.

U n̄wala:-

Minete ya 30

Pulane na mvetomveto

FUREME YA U N̄WALA:

n/a

NYEDZISELO/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do ola vha tshi sumbedza uri **vha dipfa hani tshikoloni namusi.**
- 2 Kha vha shumise **u modela** kha u sumbedza vhagudi uri ri tea **u elekanya ri sa athu n̄wala.**
- 3 Kha vha vhidze vhagudi mihumbulo ine vhone vha vha nayo i no kwama tshifanyiso tshavho, u fana na: Ndo takala nga maand̄a ndi na vhagudi vhaswa vhanzhivhanzhi!
- 4 Kha vha shumise **u modela** kha u ola tshifanyiso tsha vhone vhaṅe vha tshi sumbedza vho takala musi vhe kilasini.
- 5 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

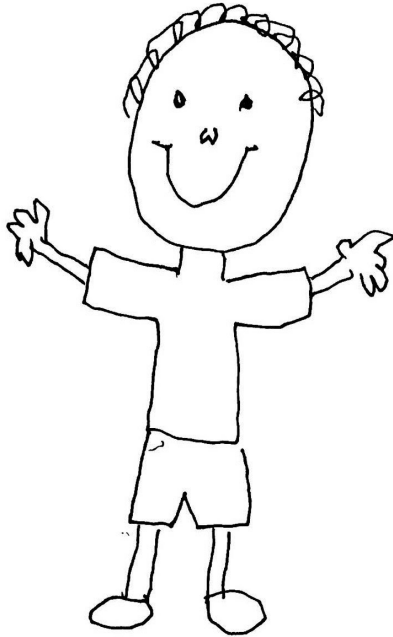
NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ni dipfa hani tshikoloni namusi?
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya **u elekanya vha sa athu n̄wala.**
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhidze uri vha dipfa hani.
- 4 Vha tea u amba uri: Ndi pfa ...
- 5 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha do ola na u n̄wala nga zwi no kwama vhudipfi havho!

U N̄WALA

- 1 **Kha vha vhidze monitha dza bugu, monitha dzenedzo dzi re hone, dzi phakhele bugu dza ndowedzo.**
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhidze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha tutuwedze vhagudi.

- 5 Kha vha vhidze monitha dza bugu, monitha dzenedzo dzi re hone, dzi kuvhanganye bugu dza ndowedzo.

takalala

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Minete ya 30

- 1 Kha vha talutshedze uri ri do shumisa sisiteme i re na u tokomelwa ya u phakhela **Mabammbirimishumo a U vhala.**
- 2 Kha vha talutshedze uri monitha dza bugu dzi do ita na u phakhela kilasi mabammbirimishumo a u vhala.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi hune mabammbirimishumo a u vhala a do dzula hone na uri o fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kudobele kwa mabammbirimishumo a u vhala kha tshithopho vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 5 Kha vha vha sumbedze uri mabammbirimishumo a phakhelwa vhañwe nga ndila-de, hu na vuhwawho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana mabammbirimishumo!)

- 6** Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi vhe dzone dzi no dovha dza phakhela mabammbirimishumo a u vhala.
- 7** Kha vha vha nee ndaela ya u ita ndowendowe ya u phakhela mabammbirimishumo a u vhala.
- 8** Kha vha vha nee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 9** Kha vha nee ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10** Kha vha talutshedze vhagudi aikhoni/zwigazwifanyiso dzi re kha mabammbirimishumo a u vhala:
 - a** Maṭo: Lavhelesani ni bule ipfi.
 - b** Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
 - c** Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi.
 - d** Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere.
- 11** Kha vha talutshedze uri monitha dza bugu dzi do vha dzone dzi no kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 12** Kha vha sumbedze vhagudi kukuvhanganyele kwa mabammbirimishumo a u vhala vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 13** Kha vha sumbedze vhagudi hune mabammbirimishumo a u vhala a vhewa hone.
- 14** Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza lenelo duvha, uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.

Lāvuhvhili

U ṭalukanya mibvumo na Foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri musi ri tshi guda foniki ṅaṅwaha, zwi na ndeme uri ri thetshelese nga vhuronwane.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, ri ḡo tamba mutambo wa **Mugudisi Vha ri**. Hoyu ndi mutambo une wa ṭoḡa uri ri thetshelese nga vhuronwane nga maandā! Hoyu mutambo ri ḡo anzela u u tamba ṅwaha uno woṭhe!
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi milayo:
 - a Kha vha ṭalutshedze uri vha khou ya u ita mitsukunyeo yo fhambanaho, u fana na u fara ṭhoho; u fhufhisa khaithi; u tshinisa ṅingo; u fhufha kararu; nzw.
 - b Arali vhone vha nga thoma ngauri, ‘mugudisi vha ri’, vhagudi vha tea u ita nyito ye ya bulwa.
 - c Arali vha sa songo amba uri ‘mugudisi vha ri’, vhagudi vha tea u ima vha sa tsukunyei.
 - d Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri ‘mugudisi vha ri’, mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
 - e Mukundi/muwini ndi uyo mugudi we a sala e eṭhe.
- 4 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 5 Kha vha tambe mutambo uyu u swika ho sala mugudi muthihi fhedzi o imaho!

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale maḡedere maswa kana ḡedere ḡiswa/maipfi/mafhungo

Hune zwa tenda, madzina a vhana a tea u ṅwalwa na u nambatedzwa kha desike dzavho zwi tshi rangela ḡuvha ḡa u thoma ḡa u vula ha tshikolo. ARALI zwi sa konadzei, vhone vha tea u ṅwala madzina a vhagudi ngomu ha bugu dzavho zwi tshi rangela nyito iyi.

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḡo dovha dza vha dzone dzi no phakhela bugu dza ṅḡowedzo na mabammbirimishumo a u vhala.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi hune bugu dza ṅḡowedzo dza ḡo dzula hone na uri dzo fhandekanywa nga ṅḡila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 3 Kha vha humbudze vhagudi kudobele kwa tshiṭhopho tsha bugu dza ṅḡowedzo vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 4 Kha vha vha humbudze uri bugu dzi phakhelwa vhaṅwe nga ṅḡilaḡe, hu na vuhwvavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana mabammbirimishumo!)
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha si gathi uri vha ḡe vha vhe monitha dza bugu dza ḡeneḡo ḡuvha. Vha **songo vha** vhagudi vhe vha vha nanga nga Musumbuluwo.

- 6 Kha vha nee monitha dza bugu ndaela ya uri vha ite ndowendowe ya u phakhela bugu.
- 7 Kha vha vha nee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 8 Musi mugudi muñwe na muñwe o no fhiwa bugu, kha vha nee vhagudi vhothe ndaela ya uri vha vule siatari la u ranga li songo ñwalwaho tshithu.
- 9 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ñwalulule madzina avho buguni dzavho dza ndowedzo. Kha vha talutshedze vhagudi uri vha do newa minete miraru fhedzi ya u ita izwi. (Zwi na ndeme u gudisa vhagudi u shuma nga u tavhanya!)
- 10 Kha vha talutshedze uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no kuvhanganya bugu.
- 11 Kha vha humbudze vhagudi nga kukuvhanganyele kwa bugu vha tshi itela rou dzavho, zwigwada zwavho, nzw.
- 12 Kha vha humbudze vhagudi nga hune bugu dza vhewa hone.
- 13 Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza lenelo divha, uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya bugu.

U vhalu (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalu ha U ranga

- 1 Kha vha talutshedze uri ñañwaha, ri do ita zwa u vhalu (khathihi) na vhagudi.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri u vhalu (khathihi) na vhagudi hu do itiwa ho dzulwa kha **khaphethe/methe**, i re phanda kilasini.
- 3 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha fanela u dzula kha **khaphethe/methe** nga u tavhanya nahone vho fhumula.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusudzulusele kwa khaphethe/methe. Kha vha talutshedze uri vha songo kwamana nga zwanda, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u tavhanya na nga vhuronwane!
- 5 Kha vha nange sisiteme ya u ya khaphethe/metheni, ine ya shumela kilasi yavho khathihi na vhagudi, u fana na ya: **Rou nga rou/Muduba nga muduba**.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha kha rou ifhio, u itela u divha uri vha kha Rou ya 1, Rou ya 2, Rou ya 3, nzw.
- 7 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea **u elelwa** rou dzavho.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou uri vha ye khaphethe/metheni.
- 9 Musi vhagudi vho no dzula kha khaphethe/methe, kha vha talutshedze uri kha u vhalu (khathihi) na vhagudi, hu na milayo ya kudzulele kha khaphethe/methe.
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ni vhona u nga zwithu zwifhio zwi re na ndeme musi ro dzula rothe kha khaphethe/methe?
- 11 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya mihumbulo i si gathi, sa u sa sokou farafara vhañwe, u sa vhivha vhudzulo, u thetshelesa vhañwe vha tshi amba, nzw.
- 12 Kha vha talutshedze na u sumbedza kudzulele kha khaphethe/methe musi wa u vhalu (khathihi) na vhagudi, u fana na:

- a Ri dzula ro pfunā tshisenga kana ro imisa magona, u itela uri muñwe na muñwe a wane vhudzulo.
 - b Zwanda kha zwi vhwewe kha zwirumbi zwashu kana zwi songo țharamudzelwa kha vhañwe.
 - c Ri thetshelesa ro fhumula musi hu tshi khou vhaliwa tshițori.
 - d Ri amba ro thoma ra imisa tshanda.
- 13** Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ita ndowendowe ya minete i si gathi ya kudzulele musi wa u vhala (khathihi) na vhagudi.
- 14** Kha vha humbudze vhagudi uri ri tea hafhu u guda u humela vhudzuloni hashu nga u țavhanya nahone ro fhumula.
- 15** Kha vha sumbedze vhagudi uri vha humela hani vhudzuloni havho. Kha vha țalutshedze uri vha songo kwamana nga zwanda, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u țavhanya na nga vhuronwane!
- 16** Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou vha ye vhudzuloni havho.

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Minete ya 30

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri ri do shumisa sisițeme i re na u tokomelwa ya u phakhela **Mabammbirimishumo a U vhala**.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do ita na u phakhela kilasi mabammbirimishumo a u vhala.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi nga hune mabammbirimishumo a u vhala a do dzula hone na uri o fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 4 Kha vha humbudze vhagudi nga kudobele kwa tshițhopho tsha mabammbirimishumo a u vhala vha tshi zwi ita nga tshigwada, rou, nzw.
- 5 Kha vha vha humbudze uri mabammbirimishumo a phakhelwa vhañwe hu na vuhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 6 Kha vha vhidze monitha dza bugu, ntswa dza Lāvuhvhili, dzi de dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhala.
- 7 Kha vha vha ñee ndaela ya u ita ndowendowe ya u phakhela mabammbirimishumo a u vhala.
- 8 Kha vha vha ñee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 9 Kha vha ñee ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10 Kha vha humbudze vhagudi nga zwa aikhoni/zwigazwifanyiso dzi re kha mabammbirimishumo a u vhala:
 - a Mațo: Lavhelesani ni bule ipfi.
 - b Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
 - c Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi
 - d Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere
- 11 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no do kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.

- 12** Kha vha humbudze vhagudi ndila ine vha do kuvhanganya ngayo mabambirimishumo vha tshi itela rou yavho, tshigwada, nzw.
- 13** Kha vha humbudze vhagudi nga hune vha tea u vhea hone mabambirimishumo.
- 14** Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza lenelo duvha, uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya mabambirimishumo a u vhalala.
- 15** Zwo no ralo, kha vha nee vhana ndingotshihadu ya orala vha tshi linga nyelelwa dzavho dza aikhoni na uri vha vhe vha tshi didowedza u imisa zwanda u ri vha sumbiwe vha ambe.
- 16** Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi no nga:
- a** Ndi aikhoni ifhio i no ri vhudza uri ri vhale nga phere?
 - b** Aikhoni ya milomo i amba mini?
 - c** Ni tea u ita mini musi ni tshi vhona aikhoni ya mulomo?
 - d** Nzw.

Lavhuraruru

Nyito dza Oraḷa

Minete ya 15

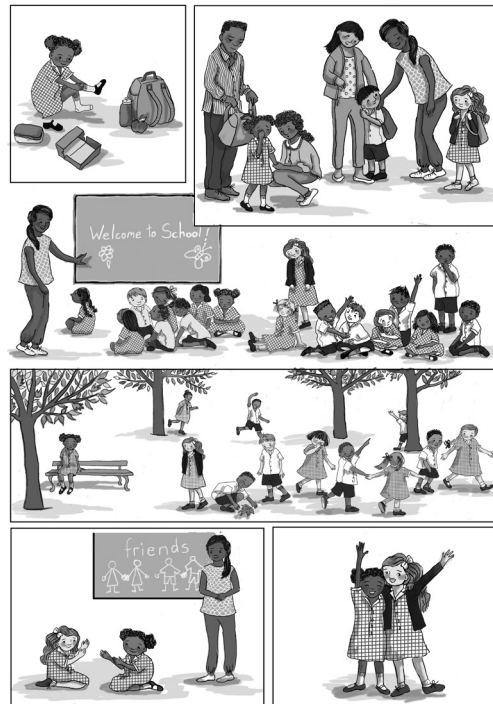
VHEGE YA 1

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane maipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - a Tshinwevho
 - Kha vha phakhele bugu dza vhagudi.
 - Kha vha ole tshivhumbeo TSHI SA KONDI kha bodo.
 - Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ole tshivhumbeo TSHINWE-VHO buguni dzavho.
 - Kha vha zwi dovholele luṅa u swika kha luṅanu.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO)

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅanwaha, kha ngudo dza vhutsila ha u anetshela zwiṭori, ri ḑo shuma ri kha zwigwada. Ri tea u vhumba zwigwada zwiṭuku ri sa ongolowi!
 - a Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku. Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vane vha ḑo vha kha tshigwada nga tshithihi nga tshithihi.
- 2 (Sa tsumbo: arali vhagudi vhu dzula kha rou dzavho, ṅḑila i no leluwa ya u vhumba zwigwada zwiṭuku ndi ya uri vhagudi vhavhili vho dzulaho kha rou ya phanḑa vha rembuluwe vha sedze vhagudi vhavhili vha re kha rou i re murahu havho, kha rou ya vhuvhili.)
- 3 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vha a pfesesa uri ndi nnyi a re kha tshigwada tshavho na uri vha dzhena hani kha tshigwada tshavho.
- 4 Kha vha tambe mutambo u no thusa vhagudi u guda uri vha nga vhumba hani zwigwada zwavho zwiṭuku nga u ṭavhanya.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri musi vha tshi bula ipfi 'kha ri ye', vhagudi vha ḑo ṅewa minete ya 30 ya u gidimela kha zwigwada zwavho zwiṭuku.

- 6 Mugudi muñwe na muñwe ane a kundelwa u dzhena kha tshigwada tshawe nga minete ya 30 o bva, hu tshi katelwa na tshigwada tshawe tshothe! Vha tea u ða vha ima phanda ha kilasi.
- 7 Kha vha tambe mutambo uyu u swika hu tshi sala tshigwada tshithihi fhedzi. (Arali zwo tea, kha vha fhungudze tshifhinga tsha u gidimela zwigwadani tshi vhe minete ya 20, minete ya 10.)

U talukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ðivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri musi ri tshi guda foniki ñañwaha, zwi na ndeme uri ri thetshelese nga vhuronwane.
- 2 Kha vha talutshedze uri ñamusi, ri ðo tamba mutambo wa **Mugudisi Vha ri**.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi milayo ya hone:
 - a Kha vha talutshedze uri vha khou ya u ita mitsukunyeo yo fhambanaho, u fana na u fara thoho; u fhufhisa khaithi; u tshinisa ñingo; u fhufha kararu; nzw.
 - b Arali vhone vha nga thoma ngauri, 'mugudisi vha ri', vhagudi vha tea u ita nyito ye ya bulwa.
 - c Arali vha sa songo amba uri 'mugudisi vha ri', vhagudi vha tea u ima vha sa tsukunyei.
 - d Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri 'mugudisi vha ri', mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
 - e Mukundi/muwini ndi uyo mugudi we a sala e eṭhe.
- 4 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 5 Kha vha tambe mutambo uyu u swika ho sala mugudi muthihi fhedzi o imaho!

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale maḽedere maswa kana ḽedere ḽiswa/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ðo dovha dza vha dzone dzi no phakhela bugu dza ñḽowedzo na mabammbirimishumo a u vhalala.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi hune bugu dza ñḽowedzo dza ðo dzula hone na uri dzo fhandekanywa nga ñḽila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 3 Kha vha humbudze vhagudi kudobele kwa tshithopho tsha bugu dza ñḽowedzo vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 4 Kha vha vha humbudze uri bugu dzi phakhelwa vhañwe nga ñḽila-ḽe, hu na vhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana mabammbirimishumo!)
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha si gathi uri vha ḽe vha vhe monitha dza bugu dza ḽeneḽo ḽuvha. Vha **songo vha** vhagudi vhe vha vha nanga u thomani.

- 6 Kha vha nee monitha dza bugu ndaela ya uri vha ite ndowendowe ya u phakhela bugu.
- 7 Kha vha vha nee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 8 Musi mugudi muñwe na muñwe o no fhiwa bugu, kha vha nee vhagudi vhothe ndaela ya uri vha vule siatari la u ranga li songo ñwalwaho tshithu.
- 9 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ñwalulule madzina avho buguni dzavho dza ndowedzo nga u tsvhanya. Kha vha talutshedze vhagudi uri vha do newa minete mivhili fhedzi ya u ita izwi. (Zwi na ndeme u gudisa vhagudi u shuma nga u tsvhanya!) kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u kona u ñwala madzina avho nga u tsvhanya!
- 10 Kha vha nee ndaela vhagudi vhane vha kha di vha na tshifhinga tsho salaho uri vha ñwale madzina avho hafhu (kana vha a ñwale lunzhilunzhi kha minete mivhili ye vha newa).
- 11 Musi minete mivhili yo no fhela, kha vha nee vhagudi ndaela ya u tiba bugu dzavho.
- 12 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no kuvhanganya bugu.
- 13 Kha vha humbudze vhagudi nga kukuvhanganyele kwa bugu vha tshi itela rou dzavho, zwigwada zwavho, nzw.
- 14 Kha vha humbudze vhagudi nga hune bugu dza vhewa hone.
- 15 Kha vha vhidze monitha dza bugu dza lenelo ñuvha uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya bugu.

Tsivhudzo: Vha nga vhea ito musi vhagudi vha tshi khou ñwala madzina avho vha mbo di vha linga lu si lwa fomala vha tshi sedza uri ndi vhagudi vhafhio vha re kilasini yavho vhane vha talukanya kuñwalele kwa madzina avho, na uri vha zwi ita nga luvhilo lungafhani.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na mvetomveto

FUREME YA U ÑWALA:

n/a

NYEDZISELO/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze uri ñamusi vhagudi vha do ola tshifanyiso tshi no sumbedza tshithu tshithihi tshine vha tshi funesa afha tshikoloni u swika zwino.
- 2 Kha vha shumise **u modela** kha u sumbedza vhagudi uri ri tea **u elekanya ri sa athu ñwala**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi mihumbulo ine vhone vha vha nayo i no kwama tshifanyiso tshavho, u fana na: Ndi takadzwa nga u tamba mitambo kilasini yashu.
- 4 Kha vha shumise **u modela** kha u ola tshifanyiso tsha musu vha tshi khou rangaphanda mutambo kilasini (u no nga sa wa Mugudisi vha ri).

- 5 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ɽalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ńwala mihumbulo yavho vhone vhaŋe.

NDAELA DZA ORALA:

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: U swika zwino, tshikolo ni tshi vhona nga ndila-ɽe?
- 2 Kha vha ńee vhagudi ndaela ya **u elekanya vha sa athu ńwala.**
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze nga tshińwe tshithu tshine vha tshi takalela tshikoloni.
- 4 Vha tea u amba uri: ndi takalela ...
- 5 Kha vha ɽalutshedze uri zwino vhagudi vha ɽo ola na u ńwala nga ha mihumbulo yavho!

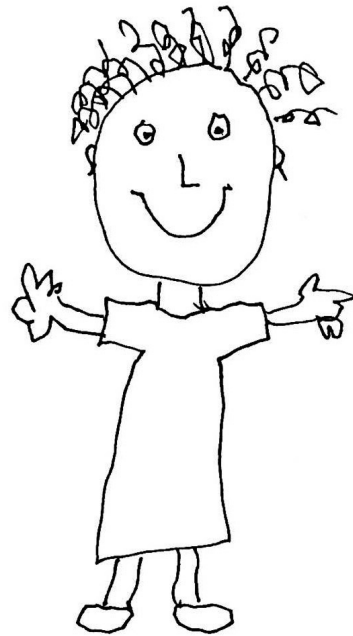
U ńWALA

- 1 **Kha vha vhidze monitha dza bugu, monitha dzenedzo dzi re hone, dzi phakhele bugu dza ndowedzo.**
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ńwala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi **vha vhudze nga zwe vha ńwala.**
- 4 **Kha vha ɽuɽuwedze vhagudi.**

U REMBULUWA VHA SEDZANA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri musu ri tshi **rembuluwa ra amba**, ri rembulutshela kha phathinara dzashu ra amba/rera!
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muńwe ngavho (phathinara).

Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ńwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunɽha/levelle hu/i no swikelea nga maɽo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero.

mugudisi

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

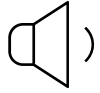
Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri ri ḁo shumisa sisiṽeme i re na u tokomelwa ya u phakhela **Mabammbirimishumo a U vhala.**
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḁo ita na u phakhela kilasi mabammbirimishumo a u vhala.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi nga hune mabammbirimishumo a u vhala a ḁo dzula hone na uri o fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 4 Kha vha humbudze vhagudi nga kudobele kwa tshiṽhopho tsha mabammbirimishumo a u vhala vha tshi zwi ita nga tshigwada, rou, nzw.
- 5 Kha vha vha humbudze uri mabammbirimishumo a phakhelwa vhaṽwe hu na vuhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 6 Kha vha vhidze monitha dza bugu, ntswa dza Lāvthuraru, dzi ḁe dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhala.

- 7 Kha vha vha *nee* ndaela ya u ita *ndowendowe* ya u phakhela mabammbirimishumo a u vhala.
- 8 Kha vha vha *nee* ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 9 Kha vha *nee* ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10 Kha vha humbudze vhagudi nga zwa aikhoni dzi re kha mabammbirimishumo a u vhala:
 - a Maṭo: Lavhelesani ni bule ipfi.
 - b Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
 - c Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi.
 - d Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere.
- 11 Kha vha ṭalutshedze uri *namusi* ndi *Lavhuraru*, zwino vhagudi vha tea u lavhelesa nyito ya *Lavhuraru*.
- 12 Kha vha sumbedzele/modele kha vhagudi uri nyito iyi i itiwa nga *ndilade*, vha tshi shumisa aikhoni.
- 13 Vha no fhedza, kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha tea u ita nyito iyi **nga ethe** (*namusi kha vha pfuke zwa u vhala nga phere!*)
- 14 Kha vha ṭalutshedze uri musi ri tshi musi ri itshi ita zwa **u vhala nga wothe**, ri tea:
 - a U lavhelesa bammbiri ṭanga nṅe muṅe.
 - b U edzisa u vhalela mbiluni maipfi a re kha bammbiri.
 - c Arali ipfi ri sa ṭi *divhi*, ri nga vhudzisa muthu ane ra vha tsini nae kana ra pfuka ilo ipfi.
- 15 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u ita *ndowendowe* ya u vhala nga vhothe. Kha vha mone na lufhera vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vha kha khou shumisa mbammbirimishumo.
- 16 Nga murahu ha minete ya 5, kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no do kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 17 Kha vha humbudze vhagudi ndila ine vha do kuvhanganya ngayo mabammbirimishumo vha tshi itela rou yavho, tshigwada, nzw.
- 18 Kha vha humbudze vhagudi nga hune vha tea u vhea hone mabammbirimishumo.
- 19 Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza *lenelo* *duvha*, uri vha ite *ndowendowe* ya u kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 20 Zwo no ralo, kha vha *nee* vhana ndingotshihadu ya oraṭa vha tshi linga nyelelwa dzavho dza aikhoni na uri vha vhe vha tshi *didowedza* u imisa zwanḁa u ri vha sumbiwe vha ambe.
- 21 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi no nga:
 - a Ndi aikhoni ifhio i no ri vhudza uri ri vhale nga phere?
 - b Aikhoni ya milomo i amba mini?
 - c Ni tea u ita mini musi ni tshi vhona aikhoni ya mulomo?
 - d Nzw.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya na u Tanganya

- 1 Kha vha hambudze vhagudi uri musi ri tshi guda foniki ṇaṇwaha, zwi na ndeme uri ri thetshelese nga vhuronwane.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, ri ḍo tamba mutambo muswa wa **Bidiga, Bidiga, Dzii.**
- 3 **Kha vha ṭalutshedze vhagudi milayo:**
 - a Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo shumisa maipfi aya mavhili: bidigama na dzii.
 - b Musi vha tshi amba uri bidigama, vhagudi vha tea u bidigama.
 - c Musi vha tshi ri 'dzii' vha tea u ima nahone vho tou tshetee!
 - d Arali vhagudi vha sa ima 'dzii' vha a bva!
- 4 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 5 Kha vha ri: bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, dzii!
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vhane vha si ime dzii uri vha dzule fhasi!
- 7 Kha vha dovholole lu re na tshivhalo.

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha vuvhili

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇaṇwaha, ri ḍo ita zwa u vhala (khathihi) na vhagudi.
- 2 Kha vha hambudze vhagudi uri u vhala (khathihi) na vhagudi hu ḍo itiwa ho dzulwa kha **khaphethe/methe**, i re phanḍa kilasini.
- 3 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha fanela u dzula **kha khaphethe/methe** nga u ṭavhanya nahone vho fhumula.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusudzulusele kwa khaphethe/methe. Kha vha ṭalutshedze uri vha songo kwamana nga zwanḍa, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u ṭavhanya na nga vhuronwane!
- 5 Kha vha nange sisiteme ya u ya khaphethe/metheni, ine ya shumela kilasi yavho khathihi na vhagudi, u fana na ya: **Rou nga rou/Muduba nga muduba.**
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha kha rou ifhio, u itela u ḍivha uri vha kha Rou ya 1, Rou ya 2, Rou ya 3, nzw.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha tea **u elelwa** rou dzavho.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou uri vha ye khaphethe/metheni.
- 9 Kha vha hambudze vhagudi nga kudzulele kwa khaphethe/methemi musi wa u vhala (khathihi) na vhagudi, u fana na:
 - a Ri dzula ro pfuṇa tshisenga kana ro imisa magona, u itela uri muṇwe na muṇwe a wane vhudzulo.

- b Zwanḁa kha zwi vhewe kha zwirumbi zwashu kana zwi songo ṭharamudzela kha vhaṅwe.
 - c Ri thetshesela ro fhumula musi hu tshi khou vhaliwa tshiṭori.
 - d Ri amba ro thoma ra imisa tshanda.
- 10 Kha vha ṭalutshedze uri musi wa U vhalu (khathihi) na Vhagudi, vhagudi vha tea u thetshesela zwiṭori nga vhuronwane.
 - 11 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhana vha re kilasini.
 - 12 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi tevhelaho. Kha vha humbudze vhagudi uri vha imise tshanda musi vha tshi ṭodou fhindula:
 - a Vha vha mini kha tshifanyiso?
 - b Vha vha u nga hu khou bvelela mini kha tshifanyiso?
 - c Ni a zwi tama uri kilasi yaṅu i fane na iyi? Ngani?
 - 13 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ita ndowendowe ya minete i si gathi ya kudzulele musi wa u vhalu (khathihi) na vhagudi.
 - 14 Kha vha humbudze vhagudi uri ri tea hafhu u guda u humela vhudzuloni hashu nga u ṭavhanya nahone ro fhumula.
 - 15 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha humela hani vhudzuloni havho. Kha vha ṭalutshedze uri vha songo kwamana nga zwanḁa, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u ṭavhanya na nga vhuronwane!
 - 16 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou vha ye vhudzuloni havho.

U vhalu nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Minete ya 30

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri ri ḁo shumisa sisiṭeme i re na u tokomelwa ya u phakhela **Mabammbirimishumo a U vhalu**.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḁo ita na u phakhela kilasi mabammbirimishumo a u vhalu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi nga hune mabammbirimishumo a u vhalu a ḁo dzula hone na uri o fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 4 Kha vha humbudze vhagudi nga kudobele kwa tshiṭhopho tsha mabammbirimishumo a u vhalu vha tshi zwi ita nga tshigwada, rou, nzw.
- 5 Kha vha vha humbudze uri mabammbirimishumo a phakhelwa vhaṅwe hu na vuhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 6 Kha vha vhidze monitha dza bugu, ntswa dza Lavhuna, dzi ḁe dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhalu.
- 7 Kha vha vha ṅee ndaela ya u ita ndowendowe ya u phakhela mabammbirimishumo a u vhalu.
- 8 Kha vha vha ṅee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 9 Kha vha ṅee ndaela vhagudi vhoṭhe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhalu.
- 10 Kha vha humbudze vhagudi nga zwa aikhoni dzi re kha mabammbirimishumo a u vhalu:

- a Maṭo: Lavhelesani ni bule ipfi.
 - b Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
 - c Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi
 - d Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere
- 11 11. Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi ndi Lavhuṭanu, zwino vhagudi vha tea u lavhelesa nyito ya Lavhuṭanu.
- 12 Kha vha sumbedzele/modele kha vhana uri nyito iyi i itiwa nga ṅdilade, vha tshi shumisa aikhoni.
- 13 Vha no fhedza, kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha tea u ita nyito iyi **nga ethe** (*ṅamusi kha vha pfuke zwa u vhala nga phere!*)
- 14 Kha vha ṭalutshedze uri musu ri tshi musu ri itshi ita zwa **u vhala nga wothe**, ri tea:
- a U lavhelesa bammbiri ṅanga ṅne muṅe.
 - b U edzisa u vhalela mbiluni maipfi a re kha bammbiri.
 - c Arali ipfi ri sa ṅi ḍivhi, ri nga vhudzisa muthu ane ra vha tsini nae kana ra pfuka ilo ipfi.
- 15 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u ita ṅdowendowe ya u vhala nga vhothe. Kha vha mone na lufhera vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vha kha khou shumisa mbammbirimishumo.
- 16 Nga murahu ha minete ya 5, kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḍo dovha dza vha dzone dzi no ḍo kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 17 Kha vha humbudze vhagudi ṅdila ine vha ḍo kuvhanganya ngayo mabammbirimishumo vha tshi itela rou yavho, tshigwada, nzw.
- 18 Kha vha humbudze vhagudi nga hune vha tea u vhea hone mabammbirimishumo.
- 19 Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza ṅeneḷo ḍuvha, uri vha ite ṅdowendowe ya u kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 20 Zwo no ralo, kha vha ṅee vhana ndingotshihaḍu ya oraḷa vha tshi linga nyelelwa dzavho dza aikhoni na uri vha vhe vha tshi ḍidowedza u imisa zwanda u ri vha sumbiwe vha ambe.
- 21 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi no nga:
- a Ndi aikhoni ifhio i no ri vhudza uri ri vhale nga phere?
 - b Aikhoni ya milomo i amba mini?
 - c Ni tea u ita mini musu ni tshi vhona aikhoni ya mulomo?
 - d Nzw.

Lavhuṭanu

Nyito dza Oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane maipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - a Zwi no fana
 - b Zwiṅwevho
 - Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwithu, zwi no fana bugu dza mishumo dza 2 dza DBE, penisela, zwipeḍukwa zwa 2 zwa tshoko, na tshiphumulabodo.
 - Kha vha sumbedze vhagudi zwithu zwivhili.
 - Kha vha ṭalutshedze uri arali zwithu zwi ZWI NO FANA, vhagudi vha tea U IMISA MAGUNWE.
 - Arali izwi zwithu zwi sa fani, vha dzudze zwanḍa zwavho kha desike.

THERISANO NA MAṆWALWA A U VHALA(KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - a Zwiḷiwa zwine nda zwi funesa ndi ...
 - b Nyito ine nda i funesa ndi ...
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṅaṅwaha, ri ḍo shuma ri kha zwigwada zwiṭuku ri tshi rera nga maṅwalwa ashu a u vhalala (khathihi) na vhagudi. Ri tea u vhumba zwigwada zwiṭuku ri sa ongolowi!
- 3 Musi ri kha zwigwada zwashu, ri ḍo shumisa zwisimafhungo zwi re kha bodo uri ri vhe na therisano.
- 4 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya therisano.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri ra vhuya ra dzhena kha zwigwada zwashu, mugudi muṅwe na muṅwe u tea u fhindula mbudziso inwe na inwe.
- 6 Kha vha thome u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḍa/tombo/tshiṅwe tshithu'.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi. Musi vho fara tshiga tsha lubaḍa lwa muambi, ndi tshifhinga tshavho tsha u amba. Musi muṅwevho heneḥo kha tshi gwada o fara lubaḍa muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada u tea u thetshesela.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi vhararu vha ḍe phanḍa ha kiḷasi vhone vha sumbedze ngavho kupfukisele kwa lubaḍa nahone vha fhindule mbudziso hedzi:
 - a Mugudi wa 1 u fhindula Mbudziso 1.
 - b Mugudi wa 2 u fhindula Mbudziso 1.
 - c Mugudi wa 3 u fhindula Mbudziso 1.
 - d Mugudi wa 4 u fhindula Mbudziso 1.

- e Mugudi wa 1 u fhindula Mbudziso 2.
 - f Mugudi wa 2 u fhindula Mbudziso 2.
 - g Mugudi wa 3 u fhindula Mbudziso 2.
 - h Mugudi wa 4 u fhindula Mbudziso 2.
- 9 Kha vha humbudze vhagudi nga kuvhumbelwe kwa zwigwada zwiṭuku. Kha vha vha humbudze uri ndi vhone vha vha wela kha tshigwada tshinwe na tshinwe. Zwi fanela u fana na zwa zwigwada zwa Lavhuraru!
- 10 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vhoṭhe vha elelwe uri ndi vhone vha vha kha zwigwada zwavho na uri vha vha ḁo dzhenisa hani zwigwadani zwavho.
- 11 Kha vha ṭalutshedze uri musi vha tshi bula ipfi 'kha ri ye', vhagudi vha ḁo newa minete ya 30 ya u gidimela kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 12 Vho no fhedza, kha vha fhirisele lubaḁa kha zwigwada zwinwe nga tshithihi nga tshithihi. Vha ta u sielisa vha tshi fhindula mbudziso sa zwe vhone vha sumbedzela.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki:

Minete ya 15

Ṭhalamaipfi

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri musi ri tshi guda foniki ṇaṇwaha, zwi na ndeme uri ri thetshesele nga vhuronwane.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, ri ḁo tamba mutambo wa **Nṇe na tshidulo tshanga.** Hoyu ndi mutambo une wa ṭoḁa uri ri thetshesele nga vhuronwane nga maanda! Hoyu mutambo ri ḁo anzela u u tamba ṇwaha uno woṭhe!
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi milayo:
- a Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo ima tsini na zwidulo zwavho.
 - b Vhone vha ḁo vha ṇea ndaela.
 - c Vhagudi vha tea u thetshesele nga vhuronwane thangelavhuimo/mabulafhethu, uri vha si khakhe.
- 4 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 5 Kha vha ṇee ndaela dzi no fana na:
- a imani murahu ha tshidulo
 - b imisani tshidulo ṇṭha
 - c gonyani ṇṭha ha tshidulo
 - d rathani ṇṭha ha tshidulo tshaṇu

U vhalā (khathihi) na vhaḡudi:

Minete ya 15

Thevhelaυvhala

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhege iṅwe na iṅwe hu na u vhalā (khathihi) na vhaḡudi, ri ḡo ita nyito ya thevhelaυvhala.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhaḡudi uri vha ḡo amba nga tshithu tshine vha tshi takalela tshi re tshifanyisoni.
- 3 Kha vha shumise **u modela** kha u sumbedza vhaḡudi kuitele kwa manweledzo a zwine vha kha ḡi zwi elelwa zwi re tshifanyisoni, vha tshi shumisa fhungo lithihi u swika kha mavhili: **Ndi kha ḡi elelwa ndi tshi vbona mudededzi na vbona vhe kilasini. Mudededzi u vbona a songo takala.**
- 4 Kha vha dovhe vha sumbedze vhaḡudi tshifanyiso hafhu.
- 5 Kha vha ri vhaḡudi vha elekanye nga **manweledzo avho**.
- 6 Kha vha ri vbona vha **nekane** mihumbulo na kilasi yothe. Kha vhatuse vhaḡudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa thaidzo dze dza anza kha vhaḡudi.
- 8 Kha vha humbudze vhaḡudi uri vha ri **rembuluwa ra amba** nga ṅilade:
 - a Vhaḡudi vha teya u rembuluwa vha sedza muthu a re tsini navho.
 - b Vha tea u sielisana u vhudza phathinara dzavho phindulo ya mbudziso.
 - c Musi phathinara i tshi khou amba, vha teau thetshesela nga vhurongwane!
- 9 Kha vha ṅee vhaḡudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedzana na phathinara dzavho zve vha vhalā.

U vhalā nga tshigwada ha u tou sumbiwa ṅila

Minete ya 30

- 1 Kha vha humbudze vhaḡudi uri ri ḡo shumisa sisiteme i re na u tokomelwa ya u phakhela **Mabammbirimishumo a U vhalā**.
- 2 Kha vha humbudze vhaḡudi uri monitha dza bugu dzi ḡo ita na u phakhela kilasi mabammbirimishumo a u vhalā.
- 3 Kha vha sumbedze vhaḡudi nga hune mabammbirimishumo a u vhalā a ḡo dzula hone na uri o fhandekanywa nga ṅila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 4 Kha vha humbudze vhaḡudi nga kudobele kwa tshithopho tsha mabammbirimishumo a u vhalā vha tshi zwi ita nga tshigwada, rou, nzw.
- 5 Kha vha vha humbudze uri mabammbirimishumo a phakhelwa vhaṅwe hu na vuhwavho, vhurongwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 6 Kha vha vhidze monitha dza bugu, ntswa dza Lāvhuṭānu, dzi ḡe dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhalā.
- 7 Kha vha vha ṅee ndaela ya u ita ṅowendowe ya u phakhela mabammbirimishumo a u vhalā.
- 8 Kha vha vha ṅee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.

- 9 Kha vha *nee* ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10 Kha vha humbudze vhagudi nga zwa aikhoni dzi re kha mabammbirimishumo a u vhala:
- a Maṭo: Lavhelesani ni bule ipfi.
 - b Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
 - c Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi
 - d Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere
- 11 Kha vha ṭalutshedze uri *ṅamusi* ndi *Ḳavhuraru*, zwino vhagudi vha tea u lavhelesa nyito ya *Ḳavhuṭanu*.
- 12 Kha vha sumbedzele/modele kha vhana uri nyito iyi i itiwa nga *ṅdilade*, vha tshi shumisa aikhoni.
- 13 Vha no fhedza, kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha tea u ita nyito iyi **nga ethe** (*ṅamusi kha vha pfuke zwa u vhala nga phere!*)
- 14 Kha vha ṭalutshedze uri musi ri tshi musi ri itshi ita zwa **u vhala nga wothe**, ri tea:
- a U lavhelesa bammbiri Ḳanga nṅe muṅe.
 - b U edzisa u vhalela mbiluni maipfi a re kha bammbiri.
 - c Arali ipfi ri sa Ḳi *ḍivhi*, ri nga vhudzisa muthu ane ra vha tsini nae kana ra pfuka ilo ipfi.
- 15 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u ita *ṅdowendowe* ya u vhala nga vhothe. Kha vha mone na lufhera vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vha kha khou shumisa mbammbirimishumo.
- 16 Nga murahu ha minete ya 5, kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḍo dovha dza vha dzone dzi no ḍo kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 17 Kha vha humbudze vhagudi *ṅdila* ine vha ḍo kuvhanganya ngayo mabammbirimishumo vha tshi itela rou yavho, tshigwada, nzw.
- 18 Kha vha humbudze vhagudi nga hune vha tea u vhea hone mabammbirimishumo.
- 19 Kha vha vhidze monitha dza bugu, dza *ḲeneḲo ḍuvha*, uri vha ite *ṅdowendowe* ya u kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.
- 20 Zwo no ralo, kha vha *nee* vhana ndingotshihaḍu ya oraḲa vha tshi linga nyelelwa dzavho dza aikhoni na uri vha vhe vha tshi *ḍidowedza* u imisa zwanḍa u ri vha sumbiwe vha ambe.
- 21 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi no nga:
- a Ndi aikhoni ifhio i no ri vhudza uri ri vhale nga phere?
 - b Aikhoni ya milomo i amba mini?
 - c Ni tea u ita mini musi ni tshi vhona aikhoni ya mulomo?
 - d Nzw.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

2

Pfumbudzo

Musumbuluwo

Nyito dza Oraja

Minete ya 15

KHA VHA VUSULUDZE THERO: U LINGA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri nañwaha, ri do guda thero dzo fhambanaho.
- 2 Kha vha ole tshitendeledzi tshi re na ipfi **tshikolo** nga ngomu, vhukati ha bodo ya u ñwalela.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ðivha malugana na tshikolo zwe na vha ni sa zwi ðivhi vhege yo fhiraho?*
- 4 Kha vha ñwale mihumbulo ya vhagudi i tshi mona na mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 5 Arali vhagudi vha tshi balelwa u fhindula kha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a No ita mini tshikoloni vhege yo fhelaho?
 - b Ndi mini tshiswa tshe na guda vhege yo fhelaho?
 - c No ðivhana na nnyi lwa u thoma afha tshikoloni?

ÐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha talutshedze uri nañwaha ri do guda maipfi maswa manzhi ane a do ri thusa u bula mihumbulo yashu na ngelekanyo dzashu nga ndila ya khwine!
- 2 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 3 Kha vha tane maipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ðivhamaipfi ya Thero.
 - a Vhanzhi
 - Kha vha vhidze vhagudi VHARARU vha ðe vha ime kha lurumbu luthihi lwavho.
 - Kha vha ñee ndaela mugudi MUTHIHI a ðe a ime kha luja lunwe lurumbu.
 - Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi tshigwada tshifhio tsha vhagudi tshi re na vhagudi VHANZHI.
 - Kha vha dovholele vha tshi shumisa zwivhalo zwa fhambanaho zwa vhagudi.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha talutshedze uri zwi na ndeme kilasi ivhe na milayo yayo.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mikhuvha ifhio ine ya vha na ndeme afha kilasini yanu?
- 3 Kha vha ñwale mihumbulo ya vhagudi kha bodo.
- 4 Zwino kha vha sime milayo vhe na vhagudi.

- 5 Tsumbandila dza kusimelwe kwa milayo ya kilasi:
- I fanela u fusha mikhuvha ye ya bulwa kha mutevhe.
 - I tea u nwalwa i sa hanedzani na nzulele zwithu (Ri a ... vhudzuloni ha A ri ...)
 - Milayo i tea u angaredza shango – i tea u vha i ngoho tshifhinga tshothe.
 - Hu tea u vha na milayo ya kilasi mitanu u swika kha ya sumbe.

Tsivhudzo: Musi tshikolo tsho no bva, kha vha n'wale milayo kha phositara kana kha bammbiri lihulwane. Kha vha i/li nembeledze hune ya/la kona u vho niwa nga vhagudi vhothe.

U vhalu (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

- Kha vha humbudze vhagudi uri nanwaha, ri do ita zwa u vhalu (khathihi) na vhagudi.
- Kha vha humbudze vhagudi uri u vhalu (khathihi) na vhagudi hu do itiwa ho dzulwa kha khaphethe/methe, i re phanda afha kilasini (kana huwe na huwe, arali izwi zwi si nga shumi kilasini yavho).
- Kha vha humbudze vhagudi uri vha fanela u dzula khaphetheni/metheni nga u tavhanya nahone vho fhumula.
- Kha vha humbudze vhagudi nga uri vhaisa hani khaphetheni/metheni. Kha vha talutshedze uri vha songo kwamana nga zwanza, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u tavhanya na nga vhuronwane!
- Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou uri vha ye khaphetheni/metheni.
- Musi vhagudi vho no dzula kha khaphetheni/methe, kha vha vha talutshedze uri vha tea uri vha vha thetshesele tshifhinga tshothe
- Kha vha vha funze **zwitutuwedza u thetshesele**, zwi no nga:
 - 1–2 – MATO NGENO,
 - 1–2 MATO KHA VHOIWE!
- Kha vha vhudze vhagudi uri zwitutuwedza u thetshesele zwi shuma nga ndilade:
 - Musi muthu a tshi pfa “1–2–3 MATO NGENO” vha tea u fhumula.
 - Vha tea u amba uri “1–2 MATO NGEYO.”
 - U bva afho, vha mbo di dzula fhasi vho fhumula maoto o sedza mugudisi.
- Kha vha tambe mutambo uyu na vhagudi uri zwi vhathuse u guda zwitutuwedza u thetshesele:
 - Kha vha nee vhagudi ndaela ya u amba na vhahura vhavho.
 - Kha vha ri: “1–2–3 MATO NGENO”
 - Vhagudi vha tea u ri: “1–2 MATO NGEYO.”
 - U bva afho, vha mbo di dzula fhasi vho fhumula, maoto o sedza mugudisi.
 - Kha vha huwelele vhagudi vhane vha si khou tevhela ndaela!
- Musi vho no fhedza u ita ndowendowe ya zwitutuwedza u thetshesele, kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u humela vhudzuloni havho nga u tavhanya nahone vho fhumula

- 11 Kha vha humbudze vhagudi uri vha humela hani vhudzuloni havho. Kha vha talutshedze uri vha songo kwamana nga zwanda, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u tsvhanya na nga vhuronwane!
- 12 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou vha ye vhudzuloni havho.

U űwala:

Minete ya 30

Pulane na mvetomveto

FUREME YA U űWALA:

n/a

NYEDZISELO/U MODEĽA

- 1 Kha vha talutshedze uri űamusi, vhagudi vha do ola nga **tshiűwe tshithu tshine vha tama u tshi guda űaűwaha.**
- 2 Kha vha shumise **u modeĽa** kha u sumbedza vhagudi uri ri tea **u elekanya ri sa athu űwala.**
- 3 Kha vha vhidze vhagudi mihumbulo ine vhone vha vha nayo i no kwama tshifanyiso tshe vha vha olela, u fana na: Ndi tama u guda zwinzhi nga mashango o fhambanaho.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele/u modeĽa** vha tshi ola tshifanyiso tshavho vho sedza kha mepe.
- 5 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u űwala mihumbulo yavho vhone vhaűe.

NDAELA DZA ORAĽA:

- 1 Kha vha vhidzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na tama u guda zwinzhi ngazwo űaűwaha?
- 2 Kha vha űee vhagudi ndaela ya **u elekanya vha sa athu űwala.**
- 3 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha do ola na u űwala nga zwi no kwama vhu᱑ipfi havho!
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri vha ri **rembuluwa ra amba** nga űdilade:
 - a Vhagudi vha tea u rembuluwa vha sedza muthu a re tsini navho.
 - b Vha tea u sielisana u vhidza phathinara dzavho phindulo ya mbudziso.
 - c Musi phathinara i tshi khou amba, vha tea u thetshelesa nga vhuronwane!
- 5 Kha vha űee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe**, vha ambe na phathinara dzavho nga mihumbulo ine vha vha nayo.
- 6 Kha vha űee vhagudi minete ya 2–3 ya u rembuluwa vha amba.

- 7 Kha vha vhidze vhagudi vha 2-3 vha vha vhudze tshithu tshithihi tshine vha tama u guda zwinzhi ngatsho nañwaha.
- 8 Vha tea uri: Nañwaha, ndi tea u guda nga ...
- 9 Kha vha talutshedze vhagudi uri zwino vha do ola na u ñwala nga mihumbulo ya vhone vhañe!

U ÑWALA

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshati ya monitha dza kilasi. Kha vha vha talutshedze uri monitha dza bugu dza vhege ndi vhonny.
- 2 **Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi phakhele bugu dza ndowedzo.**
- 3 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ola.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.
- 6 **Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi kuvhanganye bugu dza ndowedzo.**

$$1 + 1 =$$

$$2 + 2 =$$

$$3 + 3 =$$

mbalo

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Minete ya 30

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshati ya monitha dza kilasi. Kha vha vha humbudze uri monitha dza bugu dza vhege ndi vhone.
- 2 Kha vha talutshedze uri monitha dza bugu dzi do phakhela kilasi bugu dza ndowedzo.
- 3 Kha vha talutshedze uri munwe mushumo wa monitha ndi u vha monitha wa phosho.
- 4 Kha vha talutshedze uri monitha dza phoso dzi tea u humbudza vhañwe vhagudi uri vha shume vho fhumula musi wa u vhala muthu e ethe.
- 5 Kha vha sumbedze vhagudi zwine monitha dza phosho dza tea u ita.
- 6 Kha vha talutshedze uri monitha dza phosho dza vhege ndi vhone.
- 7 Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi phakhele mabambirimishumo.
- 8 Kha vha nee ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabambirimishumo a u vhala.
- 9 Kha vha talutshedze vhagudi aikhoni/zwigazwifanyiso dzi re kha mabambirimishumo a u vhala:
 - a Maṭo: Lavhelesani ni bule ipfi.
 - b Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
 - c Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi
 - d Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere
- 10 Kha vha ambe na vhagudi nga ndaela dza nyito ya u thoma ya Musumbuluwo wa vhege ya 3.
- 11 U bva afho, kha vha talutshedze uri vhagudi vha tea u ita izwi **nga vhothe** (*namusi kha vha pfuke zwa u vhala nga phere!*)
- 12 Kha vha humbudze vhagudi uri musi ri tshi musi ri itshi ita zwa **u vhala nga wothe**, ri tea:
 - a U lavhelesa bambiri langa nne mune.
 - b U edzisa u vhalela mbiluni maipfi a re kha bambiri.
 - c Arali ipfi ri sa li divhi, ri nga vhudzisa muthu ane ra vha tsini nae kana ra pfuka ilo ipfi.
- 13 Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u ita nyito iyi vho fhumula nahone nga vhothe.
- 14 Kha vha nee vhagudi minete ya 15 ya u ita ndowendowe ya nyito iyi. Nga tshifhinga itshi, kha vha vhidze vhagudi vha si gathi vha de desikeni yavho, vhone vha ite u linga ha U vhala Hu na U sumbiwa Ndila vha tshi shumisa rubiriki (i re afho fhasi.)
- 15 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha nee vhagudi bureiki pfufhi. Kha vha tambe mutambo wa: Mugudisi vha ri, nga u tavhanya.
- 16 Kha vha ambe na vhagudi nga ndaela dza nyito ya u thoma ya Lavhuraru wa vhege ya 3.
- 17 Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u ita nyito iyi vho fhumula nahone nga vhothe.
- 18 Kha vha nee vhagudi minete ya 15 ya u ita ndowendowe ya nyito iyi. Nga tshifhinga itshi, kha vha vhidze vhagudi vha si gathi vha de desikeni yavho, vhone vha ite u linga ha U vhala Hu na U sumbiwa Ndila vha tshi shumisa rubiriki (i re afho fhasi).
- 19 Musi ho no fhela minete ya 30, kha vha vhidze monitha dza bugu dza lenelo duvha uri dzi ite ndowendowe ya u kuvhanganya mabambirimishumo a u vhala.

Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 1	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 2	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 3	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 4	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 5
Mugudi uyu ha qivhi kana u qivha maipfi a si gathi. Mugudi uyu u nga ha koni u tšalukanya vhushaka vhukati ha maqedere na mibvumo.	Mugudi uyu u tšalukanya mibvumo i si gathi kana u sumbedza a tshi tšalukanya uri maqedere a na vhushaka na mibvumo (naho a tshi kanganyiswa nga mibvumo) Mugudi uyu u nga ha koni u tšalukanya na ipfi na lithihi.	Mugudi uyu u a tšalukanya mibvumo ya maqedere i si gathi. U a lingedza u saukanya (dikhouda) maipfi, fhedzi a nga kha q̄i khakha u zwi ita.	Hoyu mugudi u a tšalukanya miñwe mibvumo ya maqedere. U a kona u saukanya (dikhouda) mañwe maipfi. Hoyu mugudi u a kona u tšalukanya mañwe a maipfi musi a tshi a vhona.	Mugudi uyu u tšalukanya mibvumo ya maqedere minzhi. Mugudi uyu u a lingedza u dikhouda maipfi ane a sa a qivhe. Hoyu mugudi u a tšalukanya maipfi o dowealeho manzhi musi a tshi a vhona.

Lavhuvhili

U talukanya mibvumo na Foniki:

Minete ya 15

Kha vha divhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha talutshedze uri kilasini yavho nanwaha, zwi na ndeme uri hu tevhelwe milayo ya kilasi yashu ye ra i sima rothe.
- 2 Vha tshi zwi ita vhothe na vhagudi, kha vha vhale milayo yoneyone ya u fhedzisela.
- 3 Kha vha ambe nga milayo iyi. Kha sumbedze vhagudi uri milayo iyi i tevhedzwa nga ndilade.
- 4 Kha vha ri vhagudi vha sumbedze kutevhedzelwe kwa milayo
- 5 Kha vha ambe nga tsumbo dza u pfuka milayo khathihi na vhuḍifari huvhi musi ri kilasini.
- 6 Kha vha ambe nga ha uri masiandoitwa a u pfuka milayo ya kilasini a do vha afhio.

Muḥwalo:

Minete ya 15

Kha vha ḥwale maḥedere maswa kana ḥedere ḥiswa/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no phakhela bugu dza ndowedzo na mabammbirimishumo a u vhalala.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi hune bugu dza ndowedzo dza do dzula hone na uri dzo fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 3 Kha vha humbudze vhagudi kudobele kwa tshithopho tsha bugu dza ndowedzo vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 4 Kha vha vha humbudze uri bugu dzi phakhelwa vhanwe nga ndilade, hu na vuhwawho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 5 Kha vha nee monitha dza bugu ndaela ya uri vha ite ndowendowe ya u phakhela bugu.
- 6 Musi mugudi muḥwe na muḥwe o no fhiwa bugu, kha vha nee vhagudi vhothe ndaela ya uri vha vule siatari la u ranga li songo ḥwalwaho tshithu.
- 7 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ḥwalulule deithi i re kha bodo. Kha vha talutshedze vhagudi uri vha do newa minete muthihi fhedzi wa u ita izwi. (Zwi na ndeme u gudisa vhagudi u shuma nga u tavhanya!).
- 8 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ḥwalulule, nga u tavhanya na nga vhudele fhasi ha deithi, mulayo wa kilasi une vha u funesa. Kha vha talutshedze uri vha do newa minete ya 5 fhedzi ya u kita nyito iyi.
- 9 Kha vha nee ndaela vhagudi vhanvha vha kha di vha na tshifhinga tsho salaho uri vha ḥwalulule mulayo wa vuvhili buguni dzavho (kana vha a ḥwale lunzhilunzhi kha minete ya 5 ye vha newa.)

- 10 Musi tshifhinga tshe tsha newa tsho no fhela, kha vha nee vhagudi ndaela ya u vala bugu dzavho.
- 11 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do dovha dza vha dzone dzi no kuvhanganya bugu.
- 12 Kha vha humbudze vhagudi nga kukuvhanganyele kwa bugu vha tshi itela rou dzavho, zwigwada zwavho, nzw.
- 13 Kha vha humbudze vhagudi nga hune bugu dza vhewa hone.
- 14 Kha vha vhidze monitha dza bugu dza lenelo duvha uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya bugu.

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalala ha u thoma

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nanwaha, ri do ita zwa u vhalala (khathihi) na vhagudi.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri u vhalala (khathihi) na vhagudi hu do itiwa ho dzulwa **khaphetheni/metheni**, u re phanda afha kilasini.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha fanela u dzula **khaphetheni/metheni** nga u tsvhanya nahone vho fhumula.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri vha ya **khaphetheni/metheni** nga ndilade. Kha vha talutshedze uri vha songo kwamana nga zwanza, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u tsvhanya na nga vhuronwane!
- 5 Kha vha humbudze vhagudi nga sisiteme ya u ya khaphetheni/metheni sa: **nga rou nga rou**.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri vha kha rou ifhio, u itela u divha uri vha kha Rou ya 1, Rou ya 2, Rou ya 3, nzw.
- 7 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u **elelwa rou** dzavho.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi **nga rou nga rou** uri vha ye khaphethe/metheni.
- 9 Kha vha humbudze vhagudi nga kudzulele kha khaphethe/methe musu wa u vhalala (khathihi) na vhagudi, u fana na:
 - a Ri dzula ro pfuna tshisenga kana ro imisa magona, u itela uri muwe na muwe a wane vhudzulo.
 - b Zwanza kha zwi vheve kha zwirumbi zwashu kana zwi songo tharamudzela kha vha we.
 - c Ri thetshelesa ro fhumula musu hu tshi khou vhaliwa tshitori.
 - d Ri amba ro thoma ra imisa tshanda.
- 10 Kha vha talutshedze uri musu wa U vhalala (khathihi) na Vhagudi, vhagudi vha tea u thetshelesa zwithori nga vhuronwane.
- 11 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha nyito dza musu vhe na khonani dzavho.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi tevhelaho. Kha vha humbudze vhagudi uri vha imise tshanda musu vha tshi todou fhindula:
 - a Ndi nyito dzifhio dzine na khou dzi vhona?

- b** Nyito ine na funesa u i ita ni tshi tamba na khonani yaṅu ndi ifhio?
- 13** Kha vha vha shumise **zwiṭuṭuwedza u thetshelesa** u itela uri vhagudi vha thetshelese.
- 14** Kha vha humbudze vhagudi uri ri tea hafhu u guda u humela vhudzuloni hashu nga u ṭavhanya nahone ro fhumula.
- 15** Kha vha sumbedze vhagudi uri vha humela hani vhudzuloni havho. Kha vha ṭalutshedze uri vha songo kwamana nga zwanḁa, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u ṭavhanya na nga vhuronwane!
- 16** Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou vha ye vhudzuloni havho.

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Minete ya 30

- 1** Kha vha sumbedze vhagudi tshati ya monitha dza kilasi. Kha vha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dza vhege ndi vhonnyi.
- 2** Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi phakhela kilasi bugu dza ndowedzo na mabammbirimishumo a u vhala.
- 3** Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza phoso dzi tea u humbudza vhaiwe vhagudi uri vha shume vho fhumula musi wa u vhala muthu e eṭhe.
- 4** Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza phosho dza vhege ndi vhonnyi.
- 5** Kha vha sumbedze vhagudi thendelo ya u ya thoilethe.
- 6** Kha vha ṭalutshedze uri nga tshifhinga tsha U vhala Nga tshigwada ha U tou Sumbiwa Ndila, vhagudi vha songo vha khakhisa. Arali vha tshi ṭodou ya thoilethe, vha fanela u shumisa thendelo ya thoilethe.
- 7** Kha vha ṭalutshedze vhagudi kushumiselwe kwa thendelo ya thoilethe, khathihi na milayo ya thendelo ya thoilethe i no nga sa:
- a** Vhagudi vha ya thoilethe nga muthihi nga muthihi.
- b** Vhagudi vha tea u zwi ita nga u ṭavhanya nahone vho fhumula. Thendelo i vha fha minete ya 5 fhedzi ya u bvela nḁa.
- c** Vhagudi a vho ngo tea u shumisa thendelo lu no fhira luthihi nga vhege.
- d** Arali vhone vha nga limiwaari hu na vhagudi vha no khou shumisa thendelo ya thoilethe nga ndila i si yone, vhagudi avha a vha nga tendelwi u bva vhe vhoṭhe nga tshifhinga tsha U vhala Nga tshigwada ha U tou Sumbiwa Ndila.
- 8** Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi ḁe dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhala.
- 9** Kha vha ṅee ndaela vhagudi vhoṭhe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10** Kha vha ṭalutshedze vhagudi aikhoni/zwigazwifanyiso dzi re kha mabammbirimishumo a u vhala:
- a** Maṭo: Lavhelesani ni bule ipfi.
- b** Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
- c** Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi.
- d** Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere.
- 11** Kha vha ambe na vhagudi nga ndaela dza nyito ya u thoma ya Lavhuraru wa vhege ya 3.
- 12** Kha vha humbudze vhagudi uri musi ri tshi ita zwa **u vhala nga woṭhe**, ri tea:
- a** U lavhelesa bammbiri ḁanga nḁe muṅe.

- b U edzisa u vhalela mbiluni maipfi a re kha bammbiri.
 - c Arali ipfi ri sa li divhi, ri nga vhudzisa muthu ane ra vha tsini nae kana ra pfuka ilo ipfi.
- 13** Kha vha talutshedze uri namusi ri do ita na tholokanyo nga phere/u vhala nga phere.
- 14** Kha vha talutshedze uri musi ri tshi ita **tholokanyo nga phere/u vhala nga phere ri tea:**
- a U vhalela muthu a re tsini hashu.
 - b U sielisana u vhala ri sa iti phosho.
 - c U sielisana u thetshesela phathinara yashu i tshi vhala, nahone ri lingedze u muthusa arali a sa talukanyi ipfi kana mubvumo.
- 15** Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u fhedza nyiti iyi, vha tshi tevhedza aikhoni dzothe dzi re kha bammbirimishumo.
- 16** Kha vha nee vhagudi minete ya 15 ya u ita ndowendowe ya nyito iyi. Nga tshifhinga itshi, kha vha vhidze vhagudi vha si gathi vha de desikeni yavho, vhone vha ite u linga ha U vhala Hu na U sumbiwa Ndila vha tshi shumisa rubiriki (i re afho fhasi).
- 17** Nga murahu ha minete ya 15, kha vha nee vhagudi bureiki pfufhi. Kha vha tambe mutambo wa: Mugudisi vha ri, nga u tavhanya.
- 18** Kha vha ambe na vhagudi nga ndaela dza nyito ya u thoma ya Lavhuvhili wa vhege ya 3.
- 19** Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u ita nyito iyi vho fhumula nahone nga vhothe
- 20** Kha vha nee vhagudi minete ya 15 ya u ita ndowendowe ya nyito iyi. Nga tshifhinga itshi, kha vha vhidze vhagudi vha si gathi vha de desikeni yavho, vhone vha ite u linga ha U vhala Hu na U sumbiwa Ndila vha tshi shumisa rubiriki (i re afho fhasi).
- 21** Musi ho no fhela minete ya 30, kha vha vhidze monitha dza bugu dza lenelo divha uri dzi ite ndowendowe ya u kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.

Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 1	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 2	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 3	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 4	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: Levele ya 5
Mugudi uyu ha divhi kana u divha maipfi a si gathi. Mugudi uyu u nga ha koni u talukanya vhushaka vhukati ha majedere na mibvumo.	Mugudi uyu u talukanya mibvumo i si gathi kana u sumbedza a tshi talukanya uri majedere a na vhushaka na mibvumo (nahone a tshi kanganyiswa nga mibvumo) Mugudi uyu u nga ha koni u talukanya na ipfi na lithihi.	Mugudi uyu u a talukanya mibvumo ya majedere i si gathi. U a lingedza u saukanya (dikhouda) maipfi, fhedzi a nga kha di khakha u zwi ita.	Hoyu mugudi u a talukanya minwe mibvumo ya majedere. U a kona u saukanya (dikhouda) manwe maipfi. Hoyu mugudi u a kona u talukanya manwe a maipfi musi a tshi a vhona.	Mugudi uyu u talukanya mibvumo ya majedere minzhi. Mugudi uyu u a lingedza u dikhouda maipfi ane a sa a divhe. Hoyu mugudi u a talukanya maipfi o dowealeho manzhi musi a tshi a vhona.

Ḳavhuraru

Nyito dza OraḲa

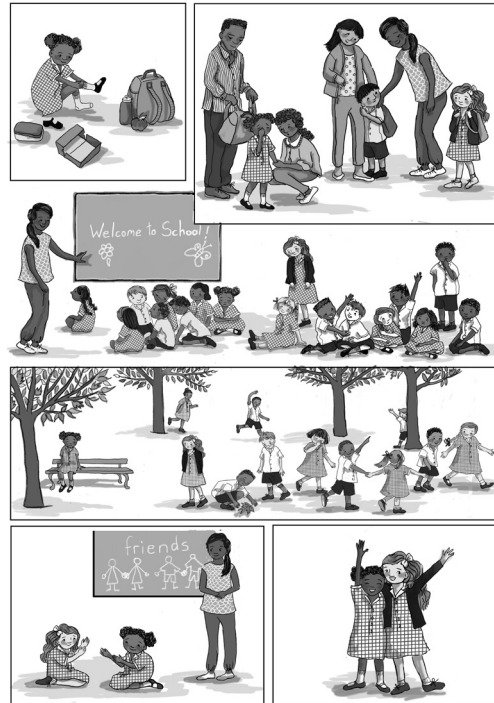
Minete ya 15

ḲIVHAMAIPFI YA THERO

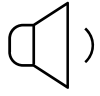
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha Ḳane maipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḳivhamaipfi ya Thero.
 - a vhaḲuku
 - Kha vha Ḳee ndaela vhagudi VHARARU vha Ḳe vha ime kha lurumbu luthihi lwavho.
 - Kha vha Ḳee ndaela mugudi MUTHIHI a Ḳe a ime kha luḲa luḲwe lurumbu.
 - Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi tshigwada tshifhio tsha vhagudi tshi re na vhagudi VHATUKU?
 - Kha vha dovholole vha tshi shumisa zwivhalo zwa fhambanaho zwa vhagudi.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḲTORI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri Ḳanwaha, kha ngudo dza vhutsila ha u anetshelela zwiḲtori, ri Ḳo shuma ri kha zwigwada. Ri tea u ya kha zwigwada zwiḲuku zwashu ri sa ongolowi!
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri vha vhumba hani zwigwada zwiḲuku.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi arali vha kha Ḳi humbula uri ndi vhoneyi vhe vha vha vhe kha tshigwada tshavho vhege yo fhiriho. Kha vha vha Ḳalutshedze uri zwigwada zwavho zwiḲuku a zwi nga shanduki – vha Ḳo dzula vhe na vhatu vhonevho vhatihi!
- 4 Kha vha Ḳee ndaela
- 5 Kha vha tambe mutambo u no thusa vhagudi u guda uri vha nga vhumba hani zwigwada zwavho zwiḲuku nga u Ḳavhanya.
- 6 Kha vha Ḳalutshedze uri musi vha tshi bula ipfi 'kha ri ye', vhagudi vha Ḳo Ḳewa minete ya 30 ya u gidimela kha zwigwada zwavho zwiḲuku.
- 7 Mugudi muḲwe na muḲwe ane a kundelwa u dzhena kha tshigwada tshawe nga minete ya 30 o bva, hu tshi katelwa na tshigwada tshawe tshoḲhe! Vha tea u Ḳa vha ima phanḲa afha kilasini.

- 8 Kha vha tambe mutambo uyu u swika hu tshi sala tshigwada tshithihi fhedzi. (Arali zwo tea, kha vha fhungudze tshifhinga tsha u gidimela zwigwadani tshi vhe minete ya 20 kana minete ya 10).

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri kilasini yashu ṅaṅwaha, zwi na ndeme uri ri tevhele milayo yashu ya kilasi ye roṭhe nga kilasi ra ḡisimela yone.
- 2 Kha vha vhale milayo yoṭhe nga muthihi nga muthihi.
- 3 Kha vha ambe nga milayo iyi. Kha vha sumbedze vhagudi uri milayo iyi ri i tevhele nga ṅḡilade.
- 4 Kha vha ri vhagudi vha sumbedze uri milayo i tevhelwa nga ṅḡilade.
- 5 Kha vha ambe nga tsumbo dza u pfuka milayo khathihi na vhuḡifari huvhi musi ri kilasini.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi nga uri masiandoitwa a u pfuka milayo ya kilasini a ḡo vha afhio.

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale maḡedere maswa kana ḡedere ḡiswa/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḡo dovha dza vha dzone dzi no phakhela bugu dza ṅḡowedzo na mabammbirimishumo a u vhalala.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi hune bugu dza ṅḡowedzo dza ḡo dzula hone na uri dzo fhandekanywa nga ṅḡila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 3 Kha vha humbudze vhagudi kudobeke kwa tshithopho tsha bugu dza ṅḡowedzo vha tshi itela zwigwada zwavho, rou, nzw.
- 4 Kha vha vha humbudze uri bugu dzi phakhelwa vhaṅwe nga ṅḡila-ḡe, hu na vuhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 5 Kha vha ṅee monitha dza bugu ndaela ya uri vha ite ṅḡowendowe ya u phakhela bugu.
- 6 Musi mugudi muṅwe na muṅwe o no fhiwa bugu, kha vha ṅee vhagudi vhoṭhe ndaela ya uri vha vule siṭari ḡa u ranga ḡi songo ṅwalwaho tshithu.
- 7 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ṅwalulule deithi i re kha bodo. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḡo ṅewa minete muthihi fhedzi wa u ita izwi. (Zwi na ndeme u ḡudisa vhagudi u shuma nga u ṭavhanya!).
- 8 Musi tshifhinga tshe tsha ṅewa tsho no fhela, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vala bugu dzavho.
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi ḡo dovha dza vha dzone dzi no kuvhanganya bugu.

- 10 Kha vha humbudze vhagudi nga kukuvhanganyele kwa bugu vha tshi itela rou dzavho, zwigwada zwavho, nzw.
- 11 Kha vha humbudze vhagudi nga hune bugu dza vhewa hone.
- 12 Kha vha vhidze monitha dza bugu dza lenelo duvha uri vha ite ndowendowe ya u kuvhanganya bugu.

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na mvetomveto

FUREME YA U N̄WALA:

n/a

NYEDZISELO/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do elekanya nga tshipikwa tshithi tshi no kwana u guda havho ha nanwaha.
- 2 Kha vha shumise **u modela** kha u sumbedza vhagudi uri ri tea **u elekanya ri sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi mihumbulo ine vhone vha vha nayo i no kwama tshifanyiso tshe vha vha olela, u fana na: Ndi toda u khwinisa rothini yanga ya u ita nyonyoloso. Ndi toda uri tshifhinga tshinzhi ndi tshimbile na u gidima.
- 4 Kha vha shumise **u modela** kha u engedza kha tshifanyiso tshe vha ola, sa: Vha sumbedza musi vha tshi khou gidima.
- 5 Kha vha talutshedze uri ndi maipfi afhio ane vha do a n̄wala. **Kha vha tale mutalo wa ipfi linwe na linwe.**
- 6 **Kha vhathuthe tsumbo** i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, **zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhone.**

NDAELA DZA ORALA:

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi tshipikwa tshifhio tshithi tshine na vha natsho nanwaha?
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya **u elekanya vha sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha tea u da na mihumbulo yavho – vha **songo** n̄walulula mihumbulo ya mugudisi!
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri vha ri **rembuluwa ra amba** nga ndilade:
 - a Vhagudi vha tea u rembuluwa vha sedza muthu a re tsini navho.
 - b Vha tea u sielisana u vhudza phathinara dzavho phindulo ya mbudziso.

- c Musi phathinara i tshi khou amba, vha teau thetshelesa nga vhuronwane!
- 5 Kha vha ɱee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara dzavho nga tshipikwa tshavho tsha ɱaɱwaha.
 - 6 **Kha vha mone na kilasi vha vhe na vhuɱanzi uri mugudi muɱwe na muɱwe u na phathinara ine a ɱo amba nayo. Kha vha vhe na vhuɱanzi uri vhagudi vha khou amba nga mbudziso ye vha vha vhudzisa**
 - 7 Vha vha ri vhagudi vha 3–4 vha vha vhudze nga tshipikwa tsha phathinara dzavho.
 - 8 Vha tea uri: tshipikwa tsha phathinara yanga ndi ...
 - 9 Kha vha ɱalutshedze vhagudi uri zwino vha ɱo shumisa fureme ya u ɱwala kha u ola na u ɱwala mihumbulo ya vhone vhaɱe!

U ɱWALA

- 1 **Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi phakhele bugu dza ɱdowedzo.**
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ɱwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha ri vhagudi **vha vhale zwe vha ɱwala.**
- 4 **Kha vha ɱuɱuwedze vhagudi.**

U REMBULUWA RA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri musiri tshi **rembuluwa ra amba**, ri rembulutshela kha phathinara dzashu ra amba/rera!
- 3 Kha vha ɱee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara dzavho nga zwifanyiso zwe vha ola.

Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ɱwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha vhuɱha/levelle hu/i no swikelea nga maɱo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero.

vhala

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Miniti ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshati ya monitha dza kilasi. Kha vha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dza vhege ndi vhonnyi.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi phakhela kilasi bugu dza ndowedzo na mabammbirimishumo a u vhala.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza phoso dzi tea u humbudza vhanwe vhagudi uri vha shume vho fhumula musi wa u vhala muthu e ethe.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza phosho dza vhege ndi vhonnyi.
- 5 Kha vha sumbedze vhagudi thendelo ya u ya thoiethe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri nga tshifhinga tsha U vhala Nga tshigwada ha U tou Sumbiwa Ndila, vhagudi vha songo vha khakhisa. Arali vha tshi todou ya thoiethe, vha fanela u shumisa thendelo ya thoiethe.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi nga milayo ya thendelo ya thoiethe, i no nga sa:

- a Vhagudi vha ya thoilethe nga muthihi nga muthihi.
- b Vhagudi vha tea u zwi ita nga u țavhanya nahone vho fhumula. Thendelo i vha fha minete ya 5 fhedzi ya u bvela nnda.
- c Vhagudi a vho ngo tea u shumisa thendelo lu no fhira luthihi nga vhege.
- d Arali vhone vha nga limiwauri hu na vhagudi vha no khou shumisa thendelo ya thoilethe nga ndila i si yone, vhagudi avha a vha nga tendelwi u bva vhe vhothe nga tshifhinga tsha U vhala Nga tshigwada ha U tou Sumbiwa Ndila.
- 8 Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi de dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhala.
- 9 Kha vha nee ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10 Kha vha țalutshedze vhagudi aikhoni/zwigazwifanyiso dzi re kha mabammbirimishumo a u vhala:
- a Mațo: Lavhelesani ni bule ipfi.
- b Mulomo: Bulani maipfi ri a pfe.
- c Hu vhala mugudi muthihi: Tholokanyo/U vhala nga muthihi.
- d Hu vhala vhagudi vhavhili: Tholokanyo/U vhala nga phere.
- 11 Kha vha ambe na vhagudi nga ndaela dza nyito ya u thoma ya Lāvthuraru wa vhege ya 3.
- 12 Kha vha țalutshedze uri musi ri tshi ita zwa **u vhala nga wothe**, ri tea:
- a U lavhelesa bammbiri țanga nne muņe.
- b U edzisa u vhalela mbiluni maipfi a re kha bammbiri.
- c Arali ipfi ri sa li divhi, ri nga vhudzisa muthu ane ra vha tsini nae kana ra pfuka ilo ipfi.
- 13 Kha vha țalutshedze uri namusi ri do ita na tholokanyo nga phere/u vhala nga phere.
- 14 Kha vha țalutshedze uri musi ri tshi ita **tholokanyo nga phere/u vhala nga phere ri tea**:
- a U vhalela muthu a re tsini hashu.
- b U sielisana u vhala ri sa iti phosho.
- c U sielisana u thetshelesa phathinara yashu i tshi vhala, nahone ri lingedze u mu thusa arali a sa țalukanyi ipfi kana mubvumo.
- 15 Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u fhedza nyito iyi, vha tshi tevhedza aikhoni dzothe dzi re kha bammbirimishumo.
- 16 Kha vha nee vhagudi minete ya 15 ya u ita ndowendowe ya nyito iyi. Nga tshifhinga itshi, kha vha vhidze vhagudi vha si gathi vha de desikeni yavho, vhone vha ite u linga ha U vhala Hu na U sumbiwa Ndila vha tshi shumisa rubiriki (i re afho fhasi.)
- 17 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha nee vhagudi bureiki pfufhi. Kha vha tambe mutambo wa: Mugudisi vha ri, nga u țavhanya.
- 18 Kha vha ambe na vhagudi nga ndaela dza nyito ya u thoma ya Lāvthuraru wa vhege ya 3.
- 19 Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u ita nyito iyi vho fhumula nahone nga vhothe
- 20 Kha vha nee vhagudi minete ya 15 ya u ita ndowendowe ya nyito iyi. Nga tshifhinga itshi, kha vha vhidze vhagudi vha si gathi vha de desikeni yavho, vhone vha ite u linga ha U vhala Hu na U sumbiwa Ndila vha tshi shumisa rubiriki (i re afho fhasi).
- 21 Musi ho no fhela minete ya 30, kha vha vhidze monitha dza bugu dza lenelo đuvha uri dzi ite ndowendowe ya u kuvhanganya mabammbirimishumo a u vhala.

Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: <u>Levele</u> ya 1	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: <u>Levele</u> ya 2	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: <u>Levele</u> ya 3	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: <u>Levele</u> ya 4	Ndi vhona kuvhalele kwa mugudi uyu ku kwa: <u>Levele</u> ya 5
<p>Mugudi uyu ha ðivhi kana u ðivha maipfi a si gathi. Mugudi uyu u nga ha koni u ðalukanya vhushaka vhukati ha maðere na mibvumo.</p>	<p>Mugudi uyu u ðalukanya mibvumo i si gathi kana u sumbedza a tshi ðalukanya uri maðere a na vhushaka na mibvumo (naho a tshi kanganyiswa nga mibvumo) Mugudi uyu u nga ha koni u ðalukanya na ipfi na lithihi.</p>	<p>Mugudi uyu u a ðalukanya mibvumo ya maðere i si gathi. U a lingedza u saukanya (dikhouda) maipfi, fhedzi a nga kha ði khakha u zwi ita.</p>	<p>Hoyu mugudi u a ðalukanya miñwe mibvumo ya maðere. U a kona u saukanya (dikhouda) mañwe maipfi. Hoyu mugudi u a kona u ðalukanya mañwe a maipfi musi a tshi a vhona.</p>	<p>Mugudi uyu u ðalukanya mibvumo ya maðere minzhi. Mugudi uyu u a lingedza u dikhouda maipfi ane a sa a ðivhe. Hoyu mugudi u a ðalukanya maipfi o ðoweleaho manzhi musi a tshi a vhona.</p>

Lavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya na u Ṭanganya

- 1 Kha vha hambudze vhagudi uri kilasini yashu ṅaṅwaha, zwi na ndeme uri ri tevhele milayo yashu ya kilasi ye roṭhe nga kilasi ra ḍisimela yone.
- 2 Kha vha vhale milayo yoṭhe nga muthihi nga muthihi.
- 3 Kha vha sedze milayo nga muthihi nga muthihi. Vha vha vhudzise vhagudi: Ndi nga mini mulayo uyu u na ndeme?
- 4 Kha vha ambe uri ndi nga mini muṅwe na muṅwe wa milayo iyi u na ndeme kha u sika fhethu ha u gada ho tsireledzeaho nahone hu re na madakalo.
- 5 Kha vha hambudze vhagudi nga uri masiandoitwa a u pfuka milayo ya kilasini a ḍo vha afhio.

U vhalu (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalu ha vhuvhili

- 1 Kha vha hambudze vhagudi uri ṅaṅwaha, ri ḍo ita zwa u vhalu (khathihi) na vhagudi.
- 2 Kha vha hambudze vhagudi uri u vhalu (khathihi) na vhagudi hu ḍo itiwa ho dzulwa **khaphetheni/metheni**, u re phanda afha kilasini.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha fanela u dzula **khaphetheni/metheni** nga u ṭavhanya nahone vho fhumula.
- 4 Kha vha hambudze vhagudi uri vha ya **khaphetheni/metheni** nga ṅḍilade. Kha vha ṭalutshedze uri vha songo kwamana nga zwanḍa, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u ṭavhanya na nga vhuronwane!
- 5 Kha vha nange sisiteme ya u ya khaphetheni/metheni, ine ya shumela kilasi yavho khathihi na vhagudi, u fana na ya: **Rou nga rou.**
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha kha rou ifhio, u itela u ḍivha uri vha kha Rou ya 1, Rou ya 2, Rou ya 3, nzw.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha tea u **elelwa rou** dzavho.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi **nga rou nga rou** uri vha ye khaphethe/metheni.
- 9 Kha vha hambudze vhagudi nga kudzulele kha khaphethe/methe musi wa u vhalu (khathihi) na vhagudi, u fana na:
 - a Ri dzula ro pfuṅa tshisenga kana ro imisa magona, u itela uri muṅwe na muṅwe a wane vhudzulo.
 - b Zwanḍa kha zwi vhewe kha zwirumbi zwashu kana zwi songo ṭharamudzelwa kha vhaṅwe.
 - c Ri thetshelesa ro fhumula musi hu tshi khou vhaliwa tshiṭori.
 - d Ri amba ro thoma ra imisa tshanda.

- 10 Kha vha ṅee vhagudi vhoṅthe ndaela ya u ita ṅdowendowe ya minete i si gathi kudzulele kwa musi wa u vhala (khathihi) na vhagudi.
- 11 Kha vha ṅalutshedze uri musi wa U vhala (khathihi) na Vhagudi, vhagudi vha tea u thetshelisa zwiṅtori nga vhuronwane.
- 12 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha nyito dza musi vhe na khonani dzavho.
- 13 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso dzi tevhelaho. Kha vha humbudze vhagudi uri vha imise tshanḁa musi vha tshi ṅodou fhindula:
 - a Nyito idzi dzoṅthe dzi khou itea ngafhi?
 - b Ndi zwi ḁivha nga mini?
- 14 Kha vha humbudze vhagudi uri ri tea hafhu u guda u humela vhudzuloni hashu nga u ṅavhanya nahone ro fhumula.
- 15 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha humela hani vhudzuloni havho. Kha vha ṅalutshedze uri vha songo kwamana nga zwanḁa, vha songo amba, nahone vha tea u tshimbila nga u ṅavhanya na nga vhuronwane!
- 16 Kha vha vhidze vhagudi nga rou nga rou vha ye vhudzuloni havho.

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ṅḁila

Minete ya 30

Tsivhudzo: Kha vha ite ṅdugiselo dza nyito iyi, zwo tou tea uri vha dzi ite:

- Vho no linga vhagudi vhoṅthe.
 - Vho no vhea vhagudi kha zwigwada zwa vhukoni hu no fana.
 - Vho rina madzina zwigwada zwa vhukoni hu no fana.
 - Madzina aya a songo vha a tshi sumbedza vhukoni uhu.
 - Dziṅwe tsumbo dza madzina ndi: zwiṅpuka zwo fhambanaho, mitshelo, thimu dza bola ya milenzhe, nzw.
 - Kha vha ite tshati ya U vhala nga Tshigwada Ha u Tou Sumbiwa ṅḁila, u itela uri zwi lelutshela vhagudi u vhona tshigwada tshine vha wela khatsho.
- 1 ṅamusi, vha tea u vhea vhagudi kha zwigwada zwavho zwa u vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ṅḁila.
 - 2 Kha vha sumbedze vhagudi tshati ya u vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ṅḁila. Kha vha vhale madzina a tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe. Kha vha vhale madzina a vhagudi vhoṅthe vha re kha tshigwada tshenetsho vha ri vha ime. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese vhagudi vhoṅthe vho imaho: havha ndi vhone mirado ya zwigwada zwavho!
 - 3 Kha vha tambe mutambo na vhagudi uri zwi vhathuse u elelwa zwigwada zwavho.
 - 4 Kha vha vhidze zwigwada zwo fhambanaho ZWI IME zwi dovhe ZWI DZULE.
 - 5 Kha vha vhidze zwigwada zwo fhambanaho ZWI TSHIMBILE ZWO FHUMULA zwi tshi ya phanḁa afha kilasini, na u humela vhudzuloni hazwo ZWO FHUMULA.
 - 6 Kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha RWELE NGOMANI madzina a vhagudi vha re kha zwiṅwe zwigwada.

- 7** Kha vha ri vhagudi vha lingedze u bula madzina a vhagudi vhothe vha re kha tshigwana tshavho.
- 8** Kha vha tambe mutambo uyu u swika vhagudi vha tshi divha zwigwada zwavho musi vhe kha u vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila.

Lavhuṭanu

Nyito dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane maipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - a Zwinzhi
 - b Zwiṭuku
 - Kha vha tale mutalo vhukati ha bodo ya tshoko.
 - Kha vha ole zwitendeledzi **zwiṇa** kha ṭhodzi inwe ya mutaladzi.
 - Kha vha ole zwitendeledzi **zwivhili** kha iḷa inwe ṭhodzi ya mutaladzi.
 - Kha vha vhudzise uri ndi kha ṭhodzi ifhio hu re na **zwinzhi**.
 - Kha vha vhudzise uri ndi kha ṭhodzi ifhio hu re na **zwiṭuku**.
 - Kha vha dovhole vha tshi shumisa zwivhalo zwo fhambanaho zwa zwitendeledzi.

THERISANO NA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - a Ndi konesa...
 - b Ndi funesa u ...
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri nṱanwaha, ri ḍo shuma ri kha zwigwada zwiṭuku ri tshi rera nga maṆwalwa ashu a u vhalo (khathihi) na vhagudi. Ri tea u vhumba zwigwada zwiṭuku ri sa ongolowi!
- 3 Musi ri kha zwigwada zwashu, ri ḍo shumisa zwisimafhungo zwi re kha bodo uri ri vhe na therisano.
- 4 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya therisano.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri ra vhuya ra dzhena kha zwigwada zwashu, mugudi muṅwe na muṅwe u tea u fhindula mbudziso inwe na inwe.
- 6 Kha vha thome u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḍa/tombo/tshinwe tshithu'.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi. Musi vho fara tshiga tsha lubaḍa lwa muambi, ndi tshifhinga tshavho tsha u amba. Musi muṅwe-vho henefho kha tshigwada o fara lubaḍa muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada u tea u thetshesela.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi vhararu vha ḍe phanda ha kiḷasi vhone vha sumbedze ngavho kupfukisele kwa lubaḍa nahone vha fhindule mbudziso:
 - a Mugudi wa 1 u fhindula Mbudziso 1.
 - b Mugudi wa 2 u fhindula Mbudziso 1.
 - c Mugudi wa 3 u fhindula Mbudziso 1.

- d** Mugudi wa 4 u fhindula Mbudziso 1.
 - e** Mugudi wa 1 u fhindula Mbudziso 2.
 - f** Mugudi wa 2 u fhindula Mbudziso 2.
 - g** Mugudi wa 3 u fhindula Mbudziso 2.
 - h** Mugudi wa 4 u fhindula Mbudziso 2.
- 9** Kha vha humbudze vhagudi uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku. Kha vha vha humbudze uri ndi vhonny vhane vha wela kha tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe. Zwi fanela u fana na zwa zwigwada zwa Lavhuraru!
- 10** Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vhoṭhe vha elelwe uri ndi vhonny vhane vha vha kha zwigwada zwavho na uri vha ḁo dzhenisa hani zwigwadani zwavho.
- 11** Kha vha tambe mutambo uyu u swika hu tshi sala tshigwada tshithihi fhedzi. (Arali zwo tea, kha vha fhungudze tshifhinga tsha u gidimela zwigwadani tshi vhe minete ya 20 kana minete ya 10.)
- 12** Vho no fhedza, kha vha fhirisele lubaḁa kha zwigwada zwiṅwe nga tshithihi nga tshithihi. Vha tea u sielisana vha tshi fhindula mbudziso sa zwe vhone vha sumbedzela.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki:

Minete ya 15

Ṭhalamaipfi

- 1** Kha vha humbudze vhagudi uri kilasini yashu naṅwaha, zwi na ndeme uri ri tevhele milayo yashu ya kilasi ye roṭhe nga kilasi ra ḁisimela yone.
- 2** Kha vha ri vhagudi vha vhale milayo iyi nga muthihi nga muthihi.
- 3** Kha vha sedze milayo nga muthihi nga muthihi.
- 4** Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mbudziso dzifhio dzine na vha nadzo malugana na milayo iyi?
- 5** Ambani nga milayo iyi. Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vhagudi vha a pfesesa:
 - a** Uri milayo ndi mini.
 - b** Uri ndi nga mini milayo i na ndeme.
 - c** Uri u tevhele milayo zwi vhone nga mini.
 - d** Uri u pfuka milayo zwi vhone nga mini.
 - e** Masiandoitwa a u pfuka mulayo.

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

- 1** Kha vha ṭalutshedze uri vhege iṅwe na iṅwe hu na u vhalala (khathihi) na vhagudi, ri ḁo ita nyito ya thevhelauvhala.
- 2** Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḁo amba nga tshithu tshine vha tshi takalela tshi re tshifanyisoni.

- 3 Kha vha shumise **u modela** kha u sumbedza vhagudi kuitele kwa manweledzo a zwine vha kha di zwi elelwa zwi re tshifanyisoni, vha tshi shumisa fhungo lithihi u swika kha mavhili: **Ndi takalela u tamba netibolo na khonani dzanga ngauri ri a diphina.**
- 4 Kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi tshifanyiso hafhu.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha elekanye nga **manweledzo avho.**
- 6 Kha vha ri vhana vha **nekane** mihumbulo na kilasi yothe. Kha vhathuse vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha talutshedze na u lulamisa thaidzo dze dza anza kha vhagudi.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vha ri **rembuluwa ra amba** nga ndilade:
 - a Vhagudi vha tea u rembuluwa vha sedza muthu a re tsini navho.
 - b Vha tea u sielisana u vhudza phathinara dzavho phindulo ya mbudziso.
 - c Musi phathinara i tshi khou amba, vha teau thetshelesa nga vhuronwane!
- 9 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe**, vha anetshele phathinara dzavho nga **zwe vha tangana nazwo.**

U vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila

Minete ya 30

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri ri do shumisa sisiteme i re na u tokomelwa ya u phakhela **Mabammbirimishumo a U vhala.**
- 2 Kha vha humbudze vhagudi uri monitha dza bugu dzi do ita na u phakhela kilasi mabammbirimishumo a u vhala.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi nga hune mabammbirimishumo a u vhala a do dzula hone na uri o fhandekanywa nga ndila ifhio (nga zwigwada, rou, nzw.)
- 4 Kha vha humbudze vhagudi nga kudobele kwa tshithopho tsha mabammbirimishumo a u vhala vha tshi zwi ita nga tshigwada, rou, nzw.
- 5 Kha vha vha humbudze uri mabammbirimishumo a phakhelwa vhañwe hu na vhuhwavho, vhuronwane na u shaya thotho (vha songo posana bugu!)
- 6 Kha vha vhidze monitha dza bugu dzi de dzi phakhele mabammbirimishumo a u vhala.
- 7 Kha vha vha nee ndaela ya u ita ndowendowe ya u phakhela mabammbirimishumo a u vhala.
- 8 Kha vha vha nee ndaela vha dzule fhasi vho fhumula.
- 9 Kha vha nee ndaela vhagudi vhothe uri vha lavhelese mabammbirimishumo a u vhala.
- 10 Vho no fhedza, kha vha talutshedze zwine zwa bevelela musu wa u vhala nga tshigwada ha u tou sumbiwa ndila.
- 11 Kha vha talutshedze uri vha do vhidza kugwada kuthihi kutuku. Kugwada uku ku tea u da kwa dzula kha khaphethe/methe kwo ita danga nahone kwo fhumula.
- 12 Vhañwe vhagudi vhothe vha tea u shumisa mabammbirimishumo a u vhala vha tshi **vhala nga vhothe** u fana na zwe ra ita ndowendowe yazwo.
- 13 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma. Musi vho dzula kha danga, kha vha nee ndaela mugudi muñwe na muñwe a tshimbile a tshi diamba dzina lawe, na tshitori tshithihi tshine a tshi funesa.

- 14** Musi vha tshi khou amba na kula kugwada, vhañwe vhagudi vhothe vha tea u vha vha tshi khou shuma nga vhothe. Zwi na ndeme vhukuma u kaidza zwiito zwothe zwine zwi si vhe o vhala nga wothe kha tshifhinga itshi.
- 15** Kha vha ñee tshigwada tsha u thoma ndaela ya u humela vhudzuloni havho vho fhumula.
- 16** Kha vha zwi dovholole ngaurali na kha zwigwada zwothe.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

3

THERO:

Ri Ya Tshikoloni

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Tshifanyiso tsha nwana muṭuku o ambara yunifomo, bege ya bugu siṭeshinari, tshikhafuthini, tshifanyiso tsha kilasirumu dzo fhambanaho, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso ya uri ni ngathusisa hani nwana ane a vha o tshuwa u ya u thoma tshikolo.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanyulule zwigwada zwavho zwa u vhalala nga zwigwada arali zwo tea.
- 9 Kha vha pulanele nyito dzoṭhe dza vhege yeneyo dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 2, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 4, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 5, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tshaṅu tsha ḍuvha ḷa u thoma ni tshi ya tshikoloni.

Muñwalo

15 Minete

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha ambe mibvumo i tevhelaho vhagudi vha tshi ñwala:
 - a Mubvumo wa u thoma wa dzina lañu.
 - b Mubvumo wa u thoma wa tshifani tshañu.
- 3 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: Ben u ya tshikoloni
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tshi sumbedzaho zwine dipfisa zwone namusi tshikoloni.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḷe.

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḁo ola ha zwine vha ḁipfisa zwone ṅamusi tshikoloni.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Namusi nṅe ndo takala!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha kilasini vha tshi sumbedza vho takala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: nṅe.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḂA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: takala.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: takala, vhilaela, dzika.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: vha ḁipfa hani tshikoloni?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṅwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri vha ḁipfa hani?
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi ḁipfa ndo...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḁebuḁa zwifanyiso zwavho!

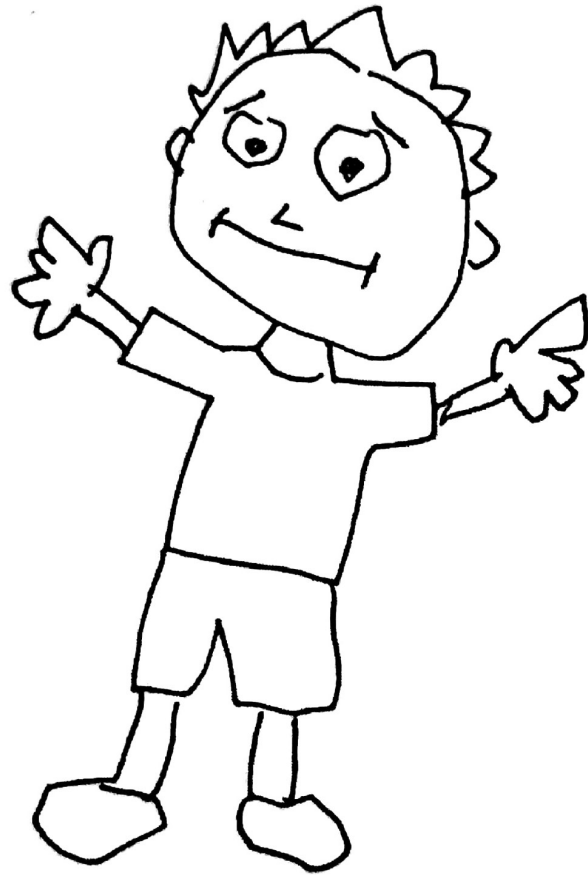
U ṅWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ṅwala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḁu. (nṅe)
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhunṭha vhu no swikelea maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.*

ng'e

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nqila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvhili

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha d̄ivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA D̄IVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai:/a/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha nee vhagudi ndaela ya uri vha dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/a/u a fhambana hani kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi ane a thoma nga/a/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **amba, anga, amusi.**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi are na mubvumo/a/kha ipfi?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **kona baba, vhana.**

VHEGE YA 3

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

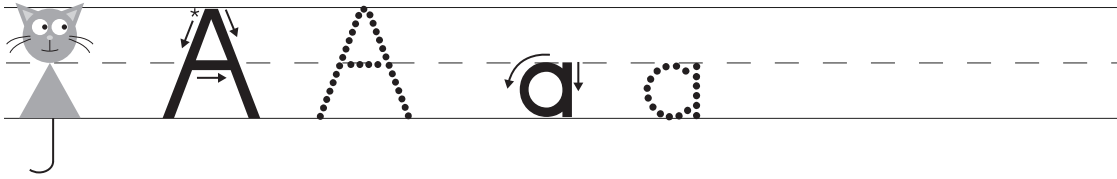

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Aa.**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi uri vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESEA: ṬALANI KHA MAṆWALWA/U ELEKANYA NGA ZWI ḐAHO (U ḐIVHUDZISA)

Ḑinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tshikolo tsho vula! Maḑuvha a vhuawelo a tshilimo o fhela. Jabu u khou ḑilugisela u ya tshikoloni. Jabu o vhaaisala muyani ngauri ha tsha ḑo kona u tamba bola na mmbwa yawe Ben. U khou ḑivhudzisa uri mmbwa yawe Ben i ḑo sala i tshi tamba na nnyi musi ene a siho ḑuvha loṭhe. Jabu o mbo ḑi dzhia mukhwama wawe a beba muṭanani a ya tshikoloni. Ben yo mbo ḑi tevhela nga murahu ene a sa zwi vhoni.</p>	<p>Ndi nnyi o tevhelaho Jabu tshikoloni? Hoo! Ndi mmbwa yawe Ben!</p>
<p>Jabu a tshi swika tshikoloni, u lumelisa khonani dzawe dzoṭhe 'hu ita hani?' ndi ene a tshi vha resha. U na vhege dzo vhalaho a sa vha vhoni. O takalela u vhona khonani dzawe lwe a kundelwa u vhona Ben. Jabu u ya kiḑasini yawe ntswa. O ṭanganedzwa nga mugudisi wawe muswa Vho Mme Moleleki.</p>	<p>Ndi khou ḑivhudzisa uri Jabu u khou i vhona mmbwa yawe Ben naa? Hoo! Hai! Ha i vhoni. U kati na u lumelisa khonani dzawe.</p>
<p>Mugudisi wawe ndi muthu wavhuḑi nga maanḑa. Vho Moleleki vho mbo ḑigudisa vhagudi vhavho luimbo luswa heneḑho kiḑasini. Vhagudi vha kati na u guda nyimbo ntswa Kiḑasini, avha zwi vhoni uri Ben i hone yo dzumbama nga fhasi ha methe.</p>	<p>Ndi khou ḑivhudzisa uri Jabu mmbwa yawe Ben u khou i vhona naa? Hai! Ha i vhoni. U kati na u guda luimbo luswa.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga bureiki Jabu u khou tamba na khonani dzawe vha khou raha bola. Jabu a mbo ḡi humbula mmbwa yawe Ben. “Ben yo vha i tshi ḡo takalela bola heyi khulwane,” ndi Jabu a tshi humbula. Jabu o mbo ḡipfa o no vha isala uri ha khou kona u tamba na Ben. Jabu o pfa o no ṭuvha Ben.</p> <p>Ai! Hu si kale a mbo ḡi vhona Ben i tshi gidimela mudavhini i tshi khou gidimedza bola. “Ni bva ni gai naa wa hashu?” ndi Jabu a tshi vhudzisa nga dakalo. Jabu a sea nga maandḡa o takala. Jabu a rahela Ben bola.</p>	<p>Ndi khou ḡivhudzisa uri Jabu mmbwa yawe Ben u khou i vhona naa? Hoo! Iina! O fhedza o i vhona mmbwa yawe Ben. Ben i khou tamba bola na khonani dza Jabu.</p>
<p>Jabu o takala uri tshikolo tsho vula. O takala ngauri u khou tamba bola na mmbwa yawe na khonani dzawe. Ndi ḡuvha Ḳavhuḡi!</p>	<p>Jabu u khou tamba na nnyi? U khou tamba na khonani dzawe na Ben.</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Mugudisi wa Jabu vha pfi nnyi?	Ndi Vho Moleleki.
Jabu o vhona Ben lini?	O vhona Ben nga bureiki.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Jabu a songo kona u vhona Ben?	Ngauri o vha e kati na u lumelisa khonani dzawe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 3**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru

Nyito dza oraḲa

Minete ya 15

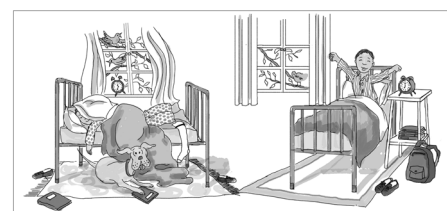
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Pandamedza.
 - Tevhela.
 - Akhamala.

Tshidade kana luimbo	Nyito
<i>I fana na ya kuimbo kwa: KuḲa Kudimana</i>	
KuḲa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri Ḳe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanḡa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>
U Ḳa muḡwalo, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri Ḳe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi posa penisela kha desike ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u ḡwala.</i>
TshiḲa tshiḡori, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri Ḳe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi sumba Bugu Khulwane ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u vhalo.</i>
KuḲa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri Ḳe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanḡa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve **zwigwada zwiḡuku.**
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya **zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡori.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **elekanye nga tshiḡori tshine tsha yelana na zwifanyiso.**
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha **elekanye nga mihumbulo yavho.**
- 5 Tshi tevhelaho, **vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡori tshawe.**
- 6 Kha vha mone na kiḲasi vha thetshelese zwigwada kiḲasini vha tshi anetshelana zwiḡori.
- 7 Kha vhathuse zwigwada u langa maitele haya.

U ʔalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ɗivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa**KHA VHA ɗIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaʔatai: /b/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /b/ u a fana kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoʔhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi a no thoma /b/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **bola, baba, bisi.**

PHUROGIREME YA U ʔHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

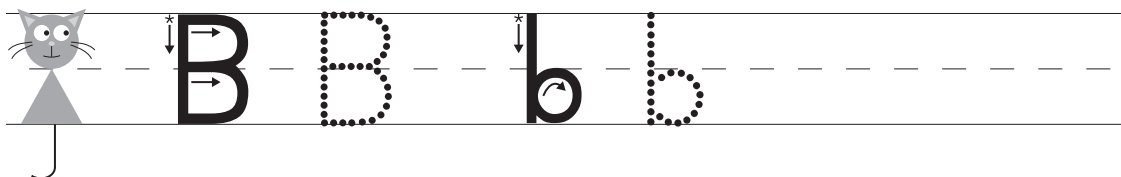
Maipfi: _____

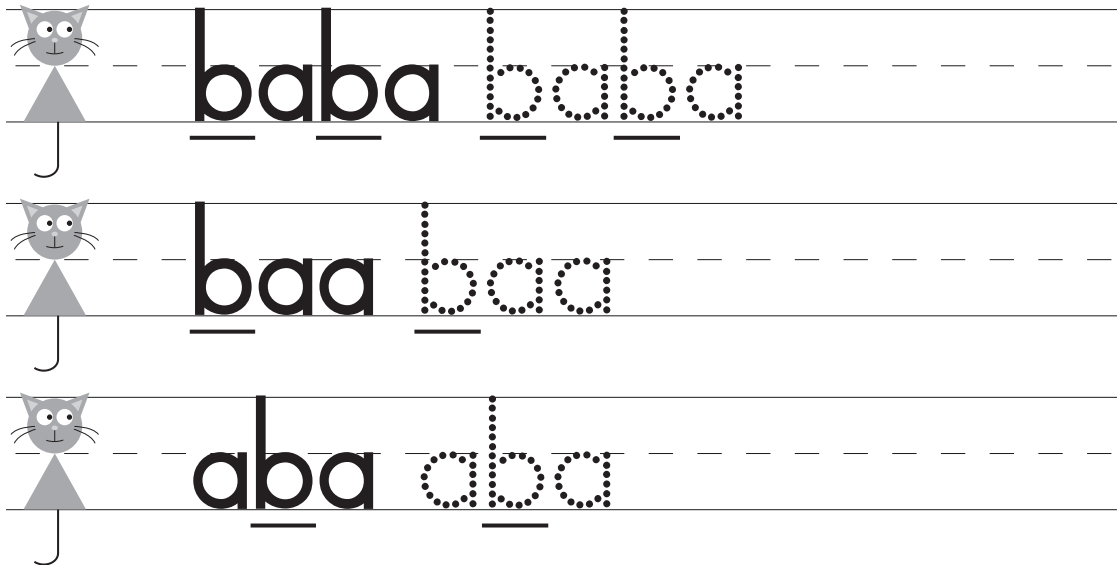
Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ɓeɗere) maswa (ɓiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ɓeɗeredanzi) na maʔuku na: **Bb.**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ɓeɗere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ɓa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ɓeɗere kha miʔana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ɓeɗere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ɓeɗere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha thama yanu ntswa ye na i wana tshikoloni.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe.

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO/U MODEḽA

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do ola nga thama yavho ntswa vha i wana tshikoloni.
- 2 Kha vha shumise **u modeḽa/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: Thama yanga ntswa tshikoloni ndi mugudisi muswa vho Mme Maboya.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele/u modeḽa** kha u ola tshifanyiso tshavho na vho Mme Maboya.

- 5 Kha vha talutshedze uri vha do n'wala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi linwe na linwe, u fana na: khonani
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo ya vhone vhone.

NDAELA DZA ORAĀ

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: thama. Kha vha n'wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: thama, tamba, thusa
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Thama yanu ntswa tshikoloni ndi nnyi?
- 3 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n'wala**.
- 4 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze madzina a thama dzavho ntswa.
- 5 Vha tea u amba uri: Dzina la thama yanga ntswa ndi ...
- 6 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuĀ zwifanyiso zwavho!

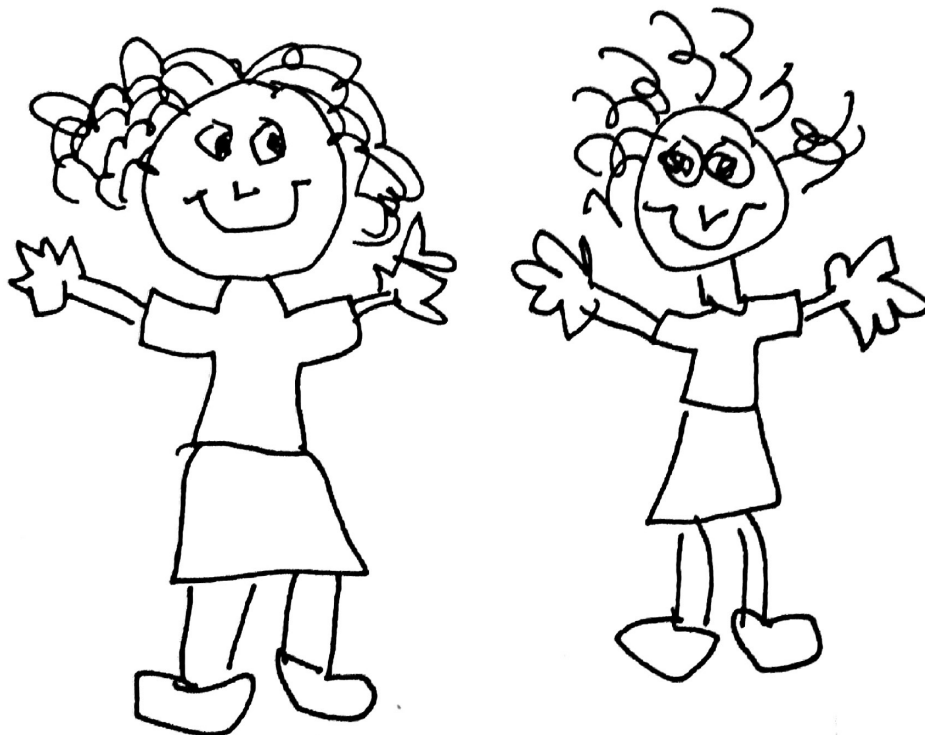
U N'WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zve vha n'wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzileibuĀ.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muiwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha n'wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha **vhuntha hu no swikelea nga maĀo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

khonani

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imesele garaṭatai nṭha:/a/,/b/
- 2 Kha bule mibvumo, vha ṅee vhagudi ndaela ya u dovhola mubvumo muṅwe na muṅwe x3
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi mibvumo kha mutevhe wa alifabethe
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga/a/?
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga/b/?
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no fhela nga/a/?

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: ṬALANI KHA MAṆWALWA/U ELEKANYA NGA ZWI ḐAHO (U ḐIVHUDZISA)

Liṅwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Ben u ya tshikoloni</u></p> <p>Tshikolo tsho vula! Maḑuvha a vhuawelo a tshilimo o fhela. Jabu u khou ḑilugisela u ya tshikoloni. Jabu o vha sala muyani ngauri ha tsha ḑo kona u tamba bola na mmbwa yawe Ben. U khou ḑi vhudzisa uri mmbwa yawe Ben i ḑo sala i tshi tamba na nnyi musi ene a siho ḑuvha loṭhe. Jabu o mbo ḑi dzhia mukhwama wawe a beba muṭanani a ya tshikoloni. Ben yo mbo ḑi tevhela nga murahu ene a sa zwi vhoni.</p>	<p>Ndi nga mini Jabu o vha sala?</p> <p>Hoo! O vha sala ngauri ha nga koni u tamba na mmbwa yawe Ben.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Jabu a tshi swika tshikoloni, u lumelisa khonani dzawe dzoṭhe 'hu ita hani?' ndi ene a tshi vha resha. U na vhege dzo vhalaho a sa vha vhoni. O takalela u vhona khonani dzawe lwe a kundelwa u vhona Ben. Jabu u ya kiḷasini yawe ntswa. O ṭanganedzwa nga mugudisi wawe muswa Vho Mme Moleleki.	Ndi nga mini Jabu o takala? Hoo! O takalela u vhona khonani dzawe. U na vhege dzo vhalaho a sa vha vhoni.
Mugudisi wawe ndi muthu wavhuḍi nga maandḷa. Vho Moleleki vho mbo ḍi gudisa vhagudi vhavho luimbo luswa heneffho kiḷasini. Vhagudi vha kati na u guda nyimbo ntswa Kiḷasini, avha zwi vhoni uri Ben i hone yo dzumbama nga fhasi ha methe.	Ndi nga mini Jabu o takala? Hoo! O takalela uri tshikolo tsho vula.
Nga bureiki Jabu u khou tamba na khonani dzawe vha khou raha bola. Jabu a mbo ḍi humbula mmbwa yawe Ben. "Ben yo vha i tshi ḍo takalela bola heyi khulwane," ndi Jabu a tshi humbula. Jabu o mbo ḍipfa o no vha isala uri ha khou kona u tamba na Ben. Jabu o pfa o no ṭuvha Ben. Ai! Hu si kale a mbo ḍi vhona Ben i tshi gidimela mudavhini i tshi khou gidimedza bola. "Ni bva ni gai naa wa hashu?" ndi Jabu a tshi vhudzisa nga dakalo. Jabu a sea nga maandḷa o takala. Jabu a rahela Ben bola.	Ndi nga mini Jabu o vha isala? Hoo! O vha isala ngauri ha nga koni u tamba na mmbwa yawe Ben.
Jabu o takala uri tshikolo tsho vula. O takala ngauri u khou tamba bola na mmbwa yawe na khonani dzawe. Ndi ḍuvha ḷavhuḍi!	Ndi nga mini Jabu o takala? Hoo! Ndi ngauri u na khonani dzawe na Ben
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi nnyi o tevhelaho Jabu tshikoloni?	Ben yo tevhelela Jabu tshikoloni.
Jabu o vha a tshi khou dipfa hani musi a tshi swika tshikoloni?	<ul style="list-style-type: none"> • O vha o takalela u vhona khonani dzawe. • O vha o takalela uri tshikolo tsho vula. • O vha o vha isala uri ha nga koni u tamba na mmbwa yawe Ben.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Jabu o humbula Ben?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a sa zwi ḍivhi uri Ben i hone tshikoloni. • Ngauri u ṭoḍa u tamba bola na Ben. • Ngauri u ḍivha uri Ben na yone yo vha i tshi ḍo zwi takalela u tamba bola.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Tsumbavhuyo.
 - Monde.
 - Tshauḷa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
<i>I fana na ya kuimbo kwa: Kuḷa Kudimana</i>	
Kuḷa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ḷe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanḡa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>
U ḷa muḡwalo, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ḷe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi posa penisela kha desike ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u ḡwala.</i>
Tshiḷa tshiḡori, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ḷe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi sumba Bugu Khulwane ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u vhalala.</i>
Kuḷa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ḷe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanḡa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>

THISANO YA MAḡWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiḡori itshi tshi amba nga...
Ndo takadzwa nga musi...
Ndi humbula...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḡwe na iḡwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imesele garaṭatai nṭha: /a/, /b/.
- 2 Kha bule mibvumo, vha ṅee vhagudi ndaela ya u dovholola mubvumo muṅwe na muṅwe x3.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi mibvumo kha mutevhe wa alifabethe.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga/a/?
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga/b/?
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no fhela nga/a/?

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U NWELEDZA

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIṆWALWA

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḑo humbula nga zwipiḑa zwa ndeme kha maṅwalwa.
- 2 Ri ḑo dovha hafhu ra humbula nga zwine ra tea u guda kha maṅwalwa.
- 3 Kha vha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme dzi tevhelaho u fhindula mbudziso: sa,
Tshiṭori itshi tshi amba nga ...
Ndi takadzwa nga ...
Ndi humbula uri hetshi tshiṭori tsho ṅwalelwa uri ri gude nga ...
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si kone u amba zwithe nga ha maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḑa zwi re na ndeme fhedzi.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha uri vha elekanye nga **zwine zwa vha zwa ndeme kha maṅwalwa.**
- 6 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **manweledzo avho.**
- 7 Kha vha vhidze kilasi i dovhe i vhe fhethu huthihi.
- 8 Kha vha humbele vhagudi (1–2) u ṅea manweledzo avho kilasini.

- 9 Kha vha vhudze vhagudi manweledzo a tshiṭori, sa: Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha Jabu na Ben mmbwa yawe ye ya mu tevhela tshikoloni. Ndo takadzwa nga musi Jabu a tshi tamba bola na mmbwa yawe tshikoloni. Ndi humbula uri hetshi tshiṭori tsho ṅwalelwa u uri ndi gude uri mmbwa dzi a vha khonani dza vhukuma kha riṅe vhathu.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḷasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḷasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḷasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinsa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

4

THERO:

Ri Ya Tshikoloni

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi hune dza tea u dzula hone.
- 4 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 5 Vha ite thoḍisiso kha inthanethe ya u dzudzanyela thero iyi. Sa tsumbo: masiandoitwa a u sa vha na roulumodeḷe ya vhukuma muṭani.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 1, 6, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 1, 7, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 1, 8, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwithu zwoṭhe zwi re ngomu begeni yaṅu ya bugu

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NĎIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha u thoma/tshi re kha tshiĵori tsha Bugu Khulwane tsha: **Duvha ĵa u thoma ĵa Olwethu.**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanĵa na thero ya: Ri Ya Tshikoloni
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ĵivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ĳwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Tshikoloni hu itiwa mini?
 - b Jabu o ita mini tshikoloni?
 - c Vhathu vha ĵipfa hani musi vha tshikoloni?

ĎIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ĵane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ďivhamaipfi ya Thero.
 - Siĵeshenari.
 - Humbula.
 - Vhuĵumani.

Tshidade kana luimbo	Nyito
<i>I fana na ya kuimbo kwa: Kuĵa Kudimana</i>	
Kuĵa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanĵa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>
U ĵa muĳwalo, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi posa penisela kha desike ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u ĳwala.</i>
Tshiĵa tshiĵori, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi sumba Bugu Khulwane ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u vhalala.</i>
Kuĵa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanĵa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a a
 - b b
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Duvha la u thoma la Olwethu.**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha tshithu tshine na tshi takalela tshikoloni.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḷe.

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ola nga ha tshithu tshine vha takalela u tshi ita musi vha tshikoloni.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: tshithu tshine ṅṅe nda takalela u tshi ita ndi u ni vhalela bugu khulwane!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou vhalela kilasi bugu khulwane.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo**, u fana na: vhalani.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: vhala.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: ṅwala, foniki, mbalo, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi mini tshine vha takalela u tshi ita musi vha tshikoloni?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṅwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri ndi mini tshine vha takalela u tshi ita musi vha tshikoloni.
- 6 Vha tea u amba uri: Zwine nda takalela u zwi ita ndi tshikoloni ndi...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḷebuḷa zwifanyiso zwavho!

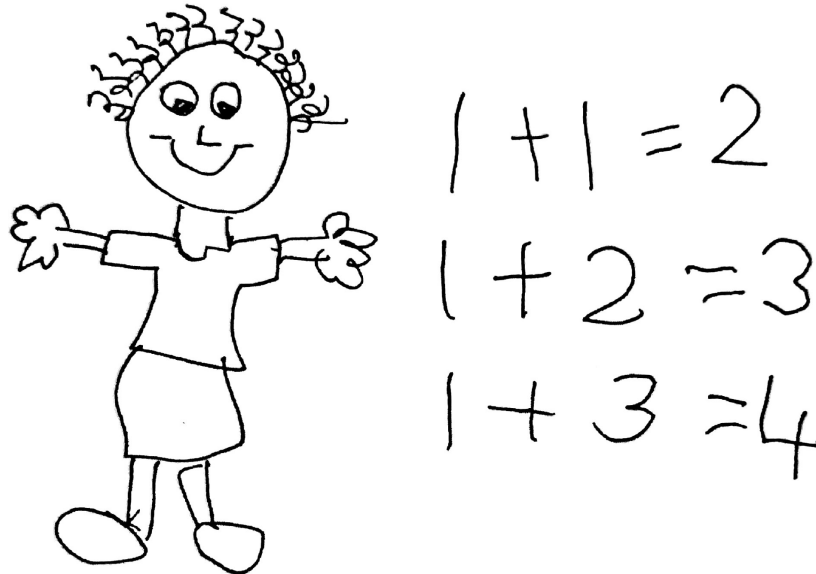
U ṅWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na kilasini vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ṅwala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dziḷebuḷu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara.)

Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na k̄lasini, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maṭo a vhagudi**. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.

metse _

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze k̄lasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri ḁa U shumela ḁa U vhala 4**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze k̄lasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze k̄lasi yoṭhe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelanguḁo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali:/e/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/e/u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/e/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ea, elela, eba, ee.**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a fhela nga/e/?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **feme, boṭe-boṭe, bele, meme.**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **eba.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

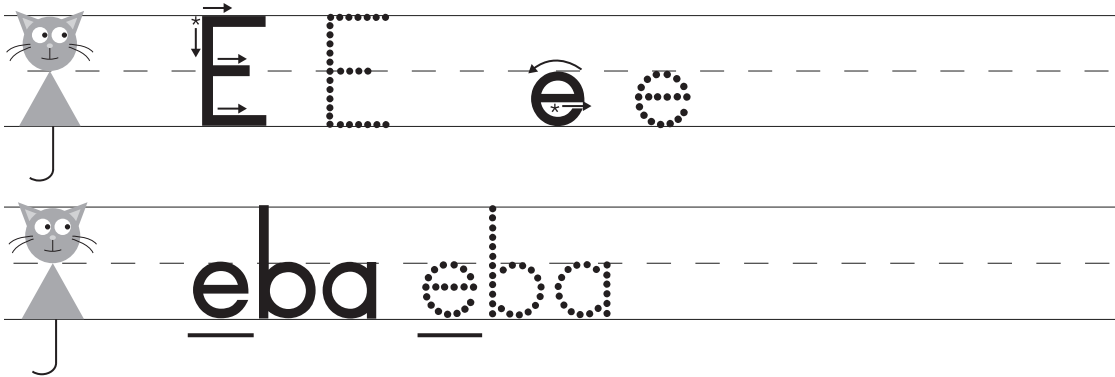

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maḽuku na ma(ḽeḽeredanzi): **Ee**.
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḽa tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA MAFHUNGO

Ṭinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Olwethu u ḡo vha a tshi khou ya u thoma tshikolo hu si kale. Olwethu o vha a tshi khou vhlahela vhukuma. O vha a sa koni na u eḡela. Na u ḡa o vha a sa ḡi.	Ndi a kona u ṭumekanya mafhungo haya , ngauri na nḡe musi ndo tshuwa a thi koni u eḡela zwavhuḡi.
Maḡuvha mararu musi tshikolo tshi sa athu vula, makhulu wa Olwethu vha ṭuwa nae mavhengeleni u mu rengela yunifomo, zwienda zwa tshikolo na siṭeshenari. Kanzhi, Olwethu u a takalela u ya mavhengeleni. 'A thi ṭoḡi u ya,' ndi Olwethu a tshi khou lila ngomu thekhisini yo livhaho ḡoroboni. 'Mulandu? Khufha inwi ni muthu a takalelaho u ya mavhengeleni!' ndi makhulu vha tshi amba. 'A thi ṭoḡi u ya tshikoloni. A thi ṭoḡi u vha ndi si navho ḡuvha ḡoṭhe!' ndi Olwethu a no ralo. 'Aivho! Ni khou ofha mini muḡuhulu wanga?' ndi makhulu wawe vha tshi amba, 'Tshifhinga tshoṭhe ni tshi vhuya tshikoloni ni ḡo nngwana ndi hone hayani!'	Hoo! Olwethu ha ṭoḡi u u ya tshikoloni ngauri u ḡo ṭuvha makhulu wawe! Ndi a kona u ṭumekanya mafhungo haya . Ndi tshi isa ṛwana wanga khiresheni lwa u thoma, o lila ngauri o nkhumula ḡuvha ḡoṭhe.
Ndi maḡuvha mavhili zwino u rangela u vula ha tshikolo, mukomana wa Olwethu Zinzi a mu thusa u paka siṭeshenari nga ngomu begeni yawe ya tshikolo ntswa. 'A thi ṭoḡi u paka siṭeshenari begeni yanga ya tshikolo.' Olwethu a tshi khou lila. 'Nga mini, zwino ha? Vhonani ni na bege yaḡu ntswa ya tshikolo na siṭeshenari tshaḡu tshiswa.' 'Ni songo ofha wee' ndi Zinzi a tshi amba, 'Ndi ḡo vha ndi na inwi ḡuvha ḡinwe na ḡinwe.'	--
Ndi ḡuvha ḡithihi zwino tshikolo tshi sa athu vula, mme a Olwethu vha mbo ḡi mu gudisa u pholisha zwienda. 'A thi ṭoḡi u ambara hezwi zwienda!' ndi Olwethu a tshi khou lila. 'Ndi ngani ni sa ṭoḡi? Inwi zwienda zwiiswa ni a zwi takalela musi!' ndi mme a Olwethu vha tshi amba.	Ndi vhona u nga Olwethu o ḡowela u tamba ḡuvha ḡoṭhe. Zwi nkhumudza nḡe musi ndi tshi tea u humela mushumoni nga murahu ha holodei. U thoma u pfa u sa ṭoḡi u humela mushumoni u tshi humbula uri wo vha u tshi nga vha wo ḡinavhela milenzhe ḡuvha ḡoṭhe u sa iti tshithu!

Liṅwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>'A thi ṭoḍi u ya tshikoloni. Ndi ṭoḍa u dzula fhano hayani nda tamba ḍuvha loṭhe' ndi Olwethu a tshi amba.</p> <p>'Aivho, ni songo ofha tshithu!' ndi mme awe vha no ralo 'Musi ni nga kha ḍi tamba nga bureiki na musu tshikolo tshi tshi bva.'</p>	
<p>ḍuvha ḵa mbo swika ḵa uri Olwethu a ye tshikoloni. Olwethu a ambara yunifomo yawe ntswa. Yo vha yo kuna yo ainiwa. Olwethu a zipa bege yawe ntswa a i beba. Yo vha i tshi khou lemela. Olwethu a ambara zwienda zwawe zwa tshikolo zwiswa. Zwo vha zwi tshi khou vhengevhenge nga u penya! A ḍi sedza tshivhonini. Nga nḍa o vha a tshi vhonala o ḍilugisela u ya tshikoloni. Fhedzi nga ngomu hawe o vha a tshi pfa a sa athu lugela u ṭuwa.</p> <p>'Kha ri ṭuwe' ndi Zinzi a tshi amba.</p>	--
<p>'A thi ṭoḍi u ya!' Olwethu o lila nḍila yoṭhe a tshi ya tshikoloni.</p>	--
<p>Tsimbi ya lila, o mbo ḍi dzhena ngomu kḵasini yawe. Mugudisi wawe vho mu sumbedza hune a tea u dzula hone – tsini na muḵwe musidzana we a vha o ita mavhudzi u fana nae. Vha sedzana vha mwemwela. Mugudisi o vha gudisa luimbo luswa. Vha ola na zwifanyiso zwa miṭa ya havho.</p>	<p>Hoo! Ndi vhona u nga Olwethu o vhona u nga tshikoloni hu a tshuwisa! Fhedzi a tshi swika tshikoloni o vha na dzikhonani, vha ḍiphiṅa vha tshi ita zwithu zwa u takadza. Tshikolo tsha vho thoma u mu takadza a si tsha tshuwa.</p>
<p>Tshikolo tsha mbo ḍi bva! 'Nḵe a thi ṭoḍi u ya hayani!' ndi Olwethu a tshi khou lila.</p>	<p>Ndi a kona u ṭumekanya mafhungo haya. Tshiḵwe tshifhinga u ita zwithu zwiswa lwa u thoma zwi a konḍa nahone zwi a tshuwisa. Fhedzi, a zwi tou konḍesa sa zwine ra zwi humbulisa zwone!</p>
<p>Mbudziso dza u tevhelela</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Tshiṭori itshi tshi khou amba nga ha nnyi?</p>	<p>Tshi amba nga Olwethu.</p>
<p>Ndi ngafhi he Olwethu a ya lwa u tou thoma?</p>	<p>O ya tshikoloni.</p>
<p>Mbudziso ya ngani</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Ndi ngani Olwethu o vha a sa ṭoḍi u ya tshikoloni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha o tshuwa. • Ngauri o vha a sa athu vhuya a ya tshikoloni! • Ngauri o vha a tshi ṭoḍa u vha e hayani na makhulu wawe. • Ngauri o vha a tshi ṭoḍa u vha a tshi khou tamba ḍuvha loṭhe.

U vhalala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalala kana nyito dza u vhalala.

Lavhuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

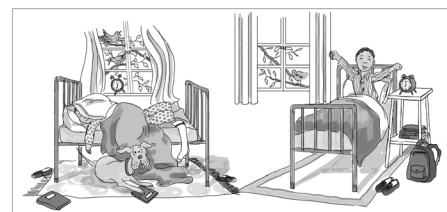
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Holodei.
 - Mushumo/Mutambo.
 - Kanzhi.

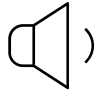
Tshidade kana luimbo	Nyito
<i>I fana na ya kuimbo kwa: Kuĵa Kudimana</i>	
Kuĵa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanĵa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>
U ĵa muńwalo, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi posa penisela kha desike ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u ĳwala.</i>
Tshiĵa tshiřori, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi sumba Bugu Khulwane ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u vhala.</i>
Kuĵa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanĵa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIřORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiřuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshińwe na tshińwe khopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiřori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiřori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ĳee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muńwe na muńwe wavho a tshi anetshela tshiřori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiřori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!

- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha vhudze kilasi i vhe na tshenzhemo.
- 9 **Kha vha humbele vhagudi (1–2) kha zwigwada zwo fhambanaho u ṅea mihumbulo nga ha tshiṭori tshi no bva kha zwigwada zwavho.**
- 10 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshele-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: **/m/**.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa **/m/** u a fana **naa** musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga **/m/**?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **maba, meme, meme, mama.**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a fhela nga **/m/**?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **maluma, mema, bama.**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **maba, meme, mema, mama.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

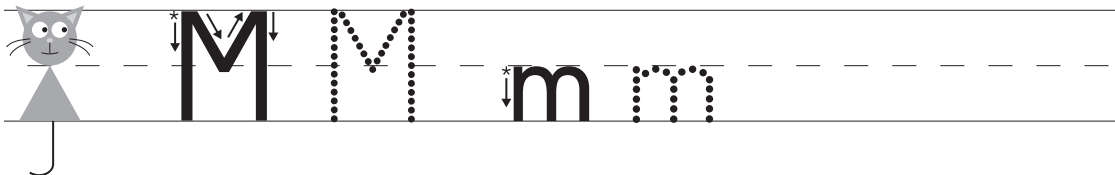

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽedere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽedere maḽuku na ma(ḽederanzi): **Mm**.
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḽa tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽedere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ŋwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto**THERO:** Olani tshifanyiso ni sumbedze zwine na ṭoda u guda ngazwo ṅaṅwaha.**MUSHUMO:** Olani tshifanyiso ni tshi ḽebuḽe.**FUREME YA U ŊWALA:** n/a**NYEDZISELO**

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḽo ola nga zwine na tama u guda ngazwo ṅaṅwaha.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: Nṅe ndi khou ṭoda u guda zwinzhi nga ha vhoiwe nothe.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tsha musi vha tshi khou amba na vhagudi kilasini.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḽo ṅwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi ḽiṅwe na ḽiṅwe, u fana na: guda
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: phukha. Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: thama, dainasoro, Afrika Tshipembe
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni khou ṭoda u guda mini ṅaṅwaha?
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṅwala**.
- 4 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone zwine vha khou ṭoda u guda ngazwo.
- 5 Vha tea u amba uri: khou ṭoda u guda nga ha ...
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḽebuḽa zwifanyiso zwavho!

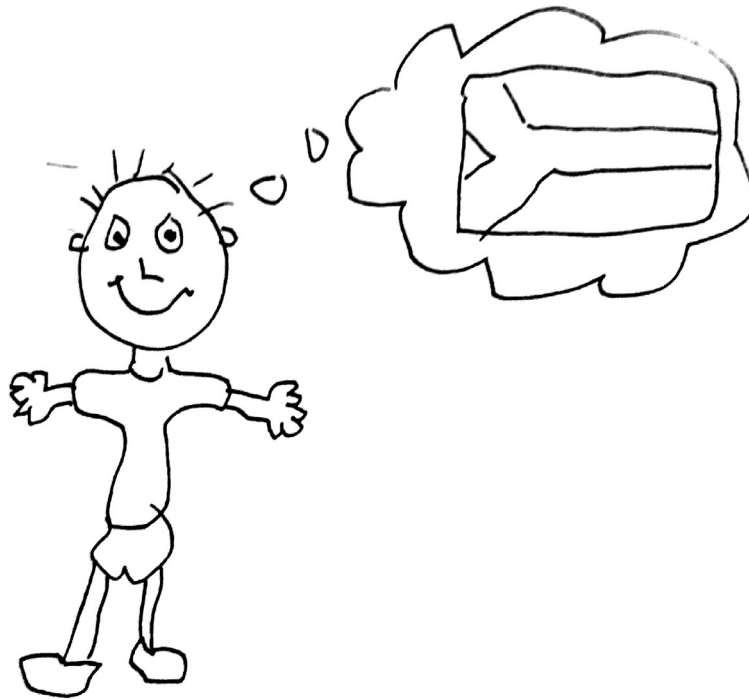
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasini vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano tshukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzileibu.
- 5 Kha vha t̄ut̄uwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasini, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḍuvha.*

Afrika Tshipembe

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḡukanyo na Muvanganyo

NḡE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ela**.
- 3 Kha vha paḡule ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe:/e/-/b/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo:/e/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḡo:/b/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo:/a/.
- 7 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **eba**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi:/e/-/ba/= **ela**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **maba**.

RḡE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **eba**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi ufho?/e/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u vhukati ipfi wa ḡo ndi ufho?/b/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi ufho?/a/.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha paḡukanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe:/e/-/b/-/a/.
- 7 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **eba**.
- 8 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ḡanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone:/e/-/ba/= **eba**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **meme**.

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬUMEKANYA MAFHUNGO/VHUṬUMEKANYI

Liṅwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Olwethu u ḡo vha a tshi khou ya u thoma tshikolo hu si kale. Olwethu o vha a tshi khou vhlahela vhukuma. O vha a sa koni na u eḡela. Na u ḡa o vha a sa ḡi.	Zwi a ofhisa u ita tshithu lwa u tou thoma. Zwi nkhumbudza ḡuvha ḡanga ḡa u thoma ndi tshi ya tshikoloni sa mugudisi. Ndo vha ndo tshuwa lwe na khofhe dza sa ḡe musi ndi tshi humbula nga zwithu zwi si zwavhuḡi zwine zwa nga itea.
Maḡuvha mararu musi tshikolo tshi sa athu vula, makhulu wa Olwethu vha ṭuwa nae mavhengeleni u mu rengela yunifomo, zwienda zwa tshikolo na siṭeshenari. Kanzhi, Olwethu u a takalela u ya mavhengeleni. 'A thi ṭoḡi u ya,' ndi Olwethu a tshi khou lila ngomu thekhisini yo livhaho ḡoroboni. 'Mulandu? Khufha inwi ni muthu a takalelaho u ya mavhengeleni!' ndi makhulu vha tshi amba. 'A thi ṭoḡi u ya tshikoloni. A thi ṭoḡi u vha ndi si navho ḡuvha ḡoṭhe!' ndi Olwethu a no ralo. 'Aivho! Ni khou ofha mini muḡuhulu wanga?' ndi makhulu wawe vha tshi amba, 'Tshifhinga tshoṭhe ni tshi vhuya tshikoloni ni ḡo nngwana ndi hone hayani!'	Ndi a kona u ṭumekanya mafhungo haya. Musi ndi songo takala, na zwithu zwine nda anzela u zwi funa ndi pfa zwi tshi nkonḡela u zwi ita.
Ndi maḡuvha mavhili zwino u rangela u vula ha tshikolo, mukomana wa Olwethu Zinzi a mu thusa u paka siṭeshenari nga ngomu begeni yawe ya tshikolo ntswa. 'A thi ṭoḡi u paka siṭeshenari begeni yanga ya tshikolo.' Olwethu a tshi khou lila. 'Nga mini, zwino ha? Vhonani ni na bege yaṅu ntswa ya tshikolo na siṭeshenari tshaṅu tshiswa.' 'Ni songo ofha wee' ndi Zinzi a tshi amba, 'Ndi ḡo vha ndi na inwi ḡuvha ḡiṅwe na ḡiṅwe.'	--
Ndi ḡuvha ḡithihi zwino tshikolo tshi sa athu vula, mme a Olwethu vha mbo ḡi mu gudisa u pholisha zwienda. 'A thi ṭoḡi u ambara hezwi zwienda!' ndi Olwethu a tshi khou lila. 'Ndi ngani ni sa ṭoḡi? Inwi zwienda zwi swa ni a zwi takalela musi!' ndi mme a Olwethu vha tshi amba.	Ndi vhona u nga muṅwe na muṅwe u khou lingedza u thusa Olwethu uri a takalele u ya tshikoloni. Zwi nkhumbudza nṅe muṅwe musi we munna wanga vha nnyitela tie uri ndi nwe muya wanga u dzule vhudzuloni musi ndi tshi khou pfa ndi na nyofho dza ḡuvha ḡe nda thoma u shuma ngaḡo sa mugudisi.

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'A thi ṭoḡi u ya tshikoloni. Ndi ṭoḡa u dzula fhano hayani nda tamba ḡuvha ḡoṭhe' ndi Olwethu a tshi amba.</p> <p>'Aivho, ni songo ofha tshithu!' ndi mme awe vha no ralo 'Musi ni nga kha ḡi tamba nga bureiki na musi tshikolo tshi tshi bva.'</p>	
<p>ḡuvha ḡa mbo swika ḡa uri Olwethu a ye tshikoloni. Olwethu a ambara yunifomo yawe ntswa. Yo vha yo kuna yo ainiwa. Olwethu a zipa bege yawe ntswa a i beba. Yo vha i tshi khou lemela. Olwethu a ambara zwienda zwawe zwa tshikolo zwiswa. Zwo vha zwi tshi khou vhengevhenge nga u penya! A ḡi sedza tshivhonini. Nga nḡa o vha a tshi vhonala o ḡilugisela u ya tshikoloni. Fhedzi nga ngomu hawe o vha a tshi pfa a sa athu lugela u ṭuwa.</p> <p>'Kha ri ṭuwe' ndi Zinzi a tshi amba.</p>	<p>Ndi a kona u ṭumekanya mafungo haya. Ndo renga rokho ntswa ya u ya ngayo tshikoloni ḡuvha ḡanga ḡa u thoma sa mugudisi! Musi ndi tshi ḡisedza tshivhonini, nda vhona ndo lugela u ya mushumoni, fhedzi muyani wanga ndo vha ndi tshi pfa ndo tshuwa.</p>
<p>'A thi ṭoḡi u ya!' Olwethu o lila nḡila yoṭhe a tshi ya tshikoloni.</p>	<p>Zwi nkhubudza zwe nḡe nda ḡipfisa zwone ḡuvha ḡa u thoma ndi tshi ya u shuma tshikoloni sa mugudisi! Ndo ṭoḡa u humela hayani musi ndi tshi khou reila ndi tshi ya mushumoni</p>
<p>Tsimbi ya lila, o mbo ḡi dzhena ngomu kiḡasini yawe. Mugudisi wawe vho mu sumbedza hune a tea u dzula hone – tsini na muṅwe musidzana we a vha o ita mavhudzi u fana nae. Vha sedzana vha mwemwela. Mugudisi o vha gudisa luimbo luswa. Vha ola na zwifanyiso zwa miṭa ya havho.</p>	<p>--</p>
<p>Tshikolo tsha mbo ḡi bva! 'Nḡe a thi ṭoḡi u ya hayani!' ndi Olwethu a tshi khou lila.</p>	<p>Zwi nkhubudza zwe nḡe nda ḡipfisa zwone ḡuvha ḡa u thoma ndi tshi ya tshikoloni sa mugudisi! A huna na tshithihi tshi si tshavhuḡi tshe tsha bvelela. Ndo vha ndi tshi khou sokou shavha swiswi ḡi si na phele ngauri ndo vha na ḡuvha ḡavhuḡisa!</p>
Mbuziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nnyi o thusaho Olwethu u ḡilugisela u ya tshikoloni nga ḡuvha ḡawe ḡa u thoma?</p>	<p>Makhulu wawe, mukomana wawe Zinzi na mme awe.</p>
<p>Olwethu o ḡipfa hani musi tshifhinga tsha u a hayani tshi tshi swika?</p>	<p>O vha o vha isala./O vha a sa ṭoḡi u ya hayani!</p>
Mbuziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi ngani Olwethu o vha a sa ṭoḡi u ya hayani musi tshitori tshi tshi fhela?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o pfa a tshi vho takalela tshikolo! • Ngauri o wana khonani. • Ngauri o ḡiphiḡa tshikoloni. • Ngauri o vha a tshi khou ḡiphiḡa zwino o vha a sa ṭoḡi tshikolo tshi tshi bva.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalā 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

Lavhutanu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Bege ya bugu
 - Lemela.
 - Leluwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
<i>I fana na ya kuimbo kwa: Kuĵa Kudimana</i>	
Kuĵa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanĵa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>
U ĵa muńwalo, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi posa penisela kha desike ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u ĵwala.</i>
Tshiĵa tshiĵori, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi sumba Bugu Khulwane ni tshi sumbedza uri no fhedza nyito ya u vhalala.</i>
Kuĵa kudimana, ro vuledza. Kha vha ri fhe ri ĵe, Vhothitshere!	<i>Imbani ni tshi ukhutha zwanĵa ni tshi sumbedza uri no fhedza mushumo.</i>

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ĵwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiĵori itshi tshi amba nga...
Ndi takadzwa nga...
Ndi humbula ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiĵuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoĵhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso ińwe na ińwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiĵasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ĵekane phindulo na vhańwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

e	m	a
b		

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: **/e/na/m/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: **/m/-/e/-/m/-/e/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi **/e/kana/m/**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: **/b/-/a/-/b/-/a/**.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **e, m**.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhatele kwa maipfi aya (na maṅwe): **ea, eba, maba, meme, mema, mama, baba, aba**.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U TUMEKANYA MAFHUNGO/ VHU TUMEKANYI

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIŊWALWA

- 1 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do amba nga tshinwe tshithu tshi re tshitorini itshi tshine vha tshi takalela: **Duvha la u thoma la Olwethu.**
- 2 Kha vha shumise **u modela** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u tumekanya mafhungo tshitorini nga **tshinwe tshithu tshine vha tshi funa** na tshithu tshi vha **tshi talukanya/tshine tsha vha kunga** tshitorini itshi, sa: **Musi Olwethu a tshi toda u sala hayani, zwi nkumbudza ne musu ndi tshi khou tea u ita zwithu ndi songo zwi dowlaho, tshinwe tshifhinga ndi pfa ndi tshi ofha.**
- 3 Kha vha imisele ntha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bevelela.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u tumekanya mafhungo** tshitorini itshi.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **talutshedze-vho** kilasi yothe mihumbulo yavho. **Kha vhathuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 6 Kha vha talutshedze na u lulamisa vkhakhi vhuwe na vhuwe ho dowealaho kha ita tshandela kha vhagudi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u u talutshedza-nga vhavhili/ phatinara-vho vhanwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshitori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhanwe!*)

U vhalo ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muwe na muwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalo 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhalo.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**

- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḡuvha ḡi tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo ḡa u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yoḡhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ḡuthuḡwedzi dzine dza ḡo sumba ḡdila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala roḡhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro ḡwala nga mini ino vhege?
 - f Muḡwalo waḡu wo khwinifhala nga ḡdila-ḡe ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaḡu kwo khwinifhala nga ḡdila-ḡe ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḡihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḡo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḡikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḡiingamela na u ḡitola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

5

THERO:

Muṭa wa Hashu

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa:zwifanyiso zwa miṭa yo fhambanaho, zwifanyiso zwa vhuṭambo ho fhambanaho, sa tsumbo, zwifanyiso zwa maḍuvha a mabebo, maḍuvha a khushumusi, mupopi, nguvho yo siiwaho nga vho ṭuwaho fhano shangoni, ine vha muṭa vha i sielana, muṅwe a tshi ṭuwa shangoni i ya kha muṅwe, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhodisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhodisiso nga ha miṅwe miṭa uri i tshilisa hani fhano shangoni, itani ṭhodisiso ya uri ndi miṭa mingana i unḍiwaho na u ṭhogomelwa nga mubebi muthihi kana vhabebi vha mbeu nthihi, nzw.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanyulule zwigwada zwavho zwa u vhala nga zwigwada arali zwo tea.
- 9 Kha vha pulanele nyito dzoṭhe dza vhege yeneyo dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 10, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 11, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 12, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha vhathu vhoṭhe vha dzulaho na inwi!

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha u thoma tshi re kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Bongi o Lindela**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Muḱa wa Hashu.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Muḱa ndi mini?
 - b Vha muḱa wa haḱu ndi vho nnyi?
 - c Ni takalela u ita mini musi ni na vha muḱa wa haḱu?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Muḱa.
 - Shaka.
 - Vhushaka.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Riḱe ri mashaka. Avha ndi vhana. Ro bebwa ri vhaḱanu. Ri ḱoḱwa hoḱhehoḱhe.	<i>Itani tshidade itshi tshi no ni gudisa pfalandoḱhe dza a, e, i, o na u. Ni dzi vhale ni tshi sumbedza nga minwe u thoma nga gunwe u swika kha balavhukoko (kunwe.)</i>
Tanzhe ndi a ; Murathu ndi e ; Ha tevhela i ; Ha ḱa o ; Lupedzi ndi u .	

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ṅwale:
 - a a
 - b b
 - c e
 - d m
 - e mama
 - f baba
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Bongi o Lindela**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tshaṅu na muṭa wa haṅu.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi ḽebuḽe.

FUREME YA U N̄WALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḽo ola ha miṭa ya havho. Ṭalutshedzani uri miṭa i ya fhambana, a hu na une wa vha wa khwiṅe u fhira muṅwe.
- 2 Kha vha shumise **u modeḽa/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u funa na uri: muṭa wanga ndi muṭuku, ndi n̄e na munna wanga fhedzi!
- 4 Kha vha shumise **u modeḽa/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho na munna wavho.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḽo n̄wala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi ḽiṅwe na ḽiṅwe kutalo**, u fana na: munna wanga.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: muṭa.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: khaladzi, mukomana, murathu, mme, khotsi, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: miṭani yavho hu na vho nnyi?
- 4 Kha vha n̄e vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri miṭani yavho hu na vho nnyi?
- 6 Vha tea u amba uri: Muṭani wa hashu hu na...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḽebuḽa zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

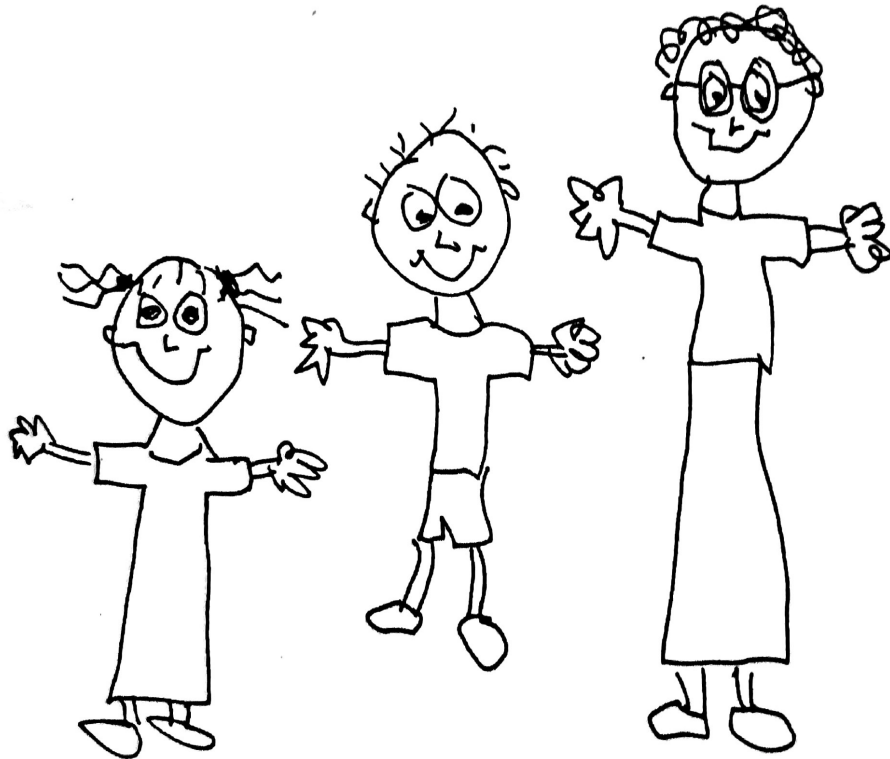
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganoṭshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḽu.

5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṭwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nembeledze zve vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḍuvha.*

Muṭa wa Hashu

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali:/o/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/o/u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/o/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **omo, oma, omba, ola.**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a fhela nga/o/?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **malo, mbalo, mbudziso.**

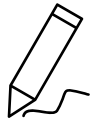
KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷinwe na ḷinwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **omo, oma, omba.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

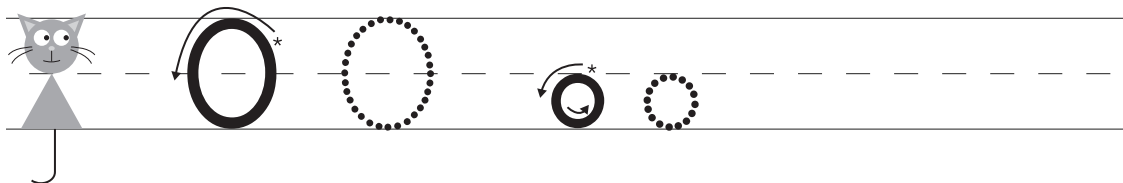

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maḽuku na ma(ḽeḽeredanzi): **Oo.**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhalala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Makhulu wa Bongi vha mukalaha na vha mukegulu vha khou ḡa u dala ṅamusi vha tshi bva vhe Malelane. Vhabebi vhawe vho ita ndugiselo dza uri hu vhe na mugotsho wa ṅama. Hezwo zwo takadzesa Bongi. Nga mats Sheloni Bongi o vuwa athusa khotsi awe u kunakisa dzharata ya nga murahu ha nṅu. O sheledza hatsi. Khotsi awe nga ngeno vha tshi khou geredzela miri.</p> <p>Khonani ya Bongi, Anna o swika nga u ṭavhanya a tshi itela uri vha kone u tamba. O mbo ḡi gonya muri a ya ṅṅha, ṅṅuni ya muri. 'Iḡani ri tambe!' u ralo a tshi vhidzelela khonani yawe. 'Ndi khou tea u thoma ndathusa khotsi anga' ndi Bongi a tshi fhindula. Anna ha ngo mu ṭwa a tshi mu dina, o mbo ḡi thoma u tamba na murathu wa Bongi, Gugu. Bongi ene muhumbulo wawe wo vha u kha makhulu wawe vha mukalaha na vha mukegulu vhane vha khou tea u swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha Bongi musi a tshi khou thusa khotsi awe. U khou shuma o ḡiimisela u itela uri dzharata ya nga murahu ha nṅu i kune nahone i nake.</p>
<p>Hu si kale, dzharata ya vha yo fhela u kunakiswa. 'Ndo livhuwathuso yaṅu' ndi khotsi a Bongi vha tshi mu livhuwa. Vhone vho mbo ḡi dzhena ṅṅuni u ambara zwiambaro zwo kunaho. Bongi ene o vha e nṅa. A tshi khou tamba khadi na Gugu na Anna. Zwo vha zwi tshi khou takadza, fhedzi o vha a sa gumi u humbula nga vhomakhulu wawe vha no khou tea u swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha Bongi musi a tshi khou tamba khadi. U fhufha a tshi ya ṅṅha na fhasi.</p>
<p>Gugu ene o mbo ḡi neta nga u tamba khadi. Vhoiwe! 'Kha ri dzhene ṅṅuni ri tambe nga zwibuḡoko', ndi Gugu a no ralo. Iina! Kha ri ite ngauralo', ndi Anna a tshi fhindula. Vha mbo ḡi thoma u fhaṭa thawara nga zwibuḡoko avho fhaṭa. Fhedzi, Bongi ene o vha a siho kha zwa u fhaṭa thawara. O vha a tshi khou vhalela ṅwana wa hawe Siya bugu. Naho zwo ralo, o vha a sa fhedzi u humbula nga vho makhulu wawe vha no khou tea u swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha Bongi musi a tshi khou vhalela ṅwana wa hawe Siya bugu. Siya u ita atshi sea musi Bongi a tshi mu vhalela maipfi.</p>
<p>Tshifhinga tsha mugotsho tsho no vha tsini na u swika. Mme a Bongi vho mbo ḡi dzhia Siya. 'Tshimbilani ni ye u ambara zwiambaro zwo kunaho,' ndi mme a Bongi vha tshi mu vhudza. 'Makhulu vho founa. Vha tsini na u swika.'</p>	<p>--</p>

Ḳinwalwa	U vhalha ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Mmawe, baba na ḡwana wavho Siya vha ya nḡa vha lindela makhulu vha mukalaha na vha mukegulu uri vha swike. Musi Bongi a tshi khou ambara, o vha a sa gumi u humbula nga vho makhulu wawe vha no khou tea u swika.	
'Vho swika!' Ndi khotsi a Bongi vha tshi huwelela. Bongi, vhomakhulu vho swika. Bongi o bva a tshi gidima u ya u vha ḡanganedza. Mugotsho wa thoma!	--
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Bongi o vha o lindela nnyi?	O vha o lindela vhomakhulu wawe.
Bongi o vha a tshi khou ita mini muso o lindela?	O thusa khotsi awe, a tamba khadi, a vhalela ḡwana wa hawe Siya bugu, a tamba khadi na khonani dzawe.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Bongi o vha o lindela?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho makhulu vho vha vha sa athu swika. • Ngauri vho vha vha tshi khou bva kule.

U vhalha ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhalha 5.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhalha.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhalha mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalha kana nyito dza u vhalha.

Ḷavhuraru

Nyito dza oraḶa

Minete ya 15

ḶIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḷivhamaipfi ya Thero.
 - Thithiswa.
 - Swika.
 - Murahu ha nnḶu.

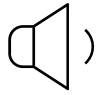
Tshidade kana luimbo	Nyito
RiḶe ri mashaka. Avha ndi vhana. Ro bebwa ri vhaṭanu. Ri ṭoḶwa hoṭhehoṭhe.	<i>Itani tshidade itshi tshi no ni gudisa pfallandoṭhe dza a, e, i, o na u. Ni dzi vhale ni tshi sumbedza nga minwe u thoma nga gunwe u swika kha balavhukoko (kunwe).</i>
Tanzhe ndi a ; Murathu ndi e ; Ha tevhela i ; Ha Ḷa o ; Lupedzi ndi u .	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!

- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetsheselele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭathanwa/garaṭambali:/f/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/f/u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/f/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **fema, fomo, findi fela.**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **fema, fomo, fama, findi**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

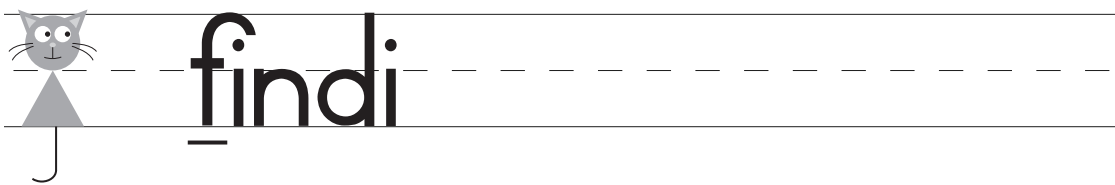
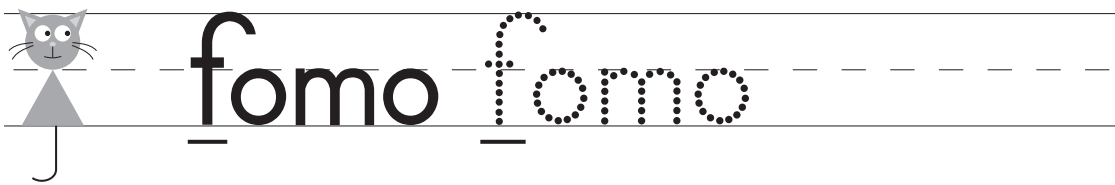
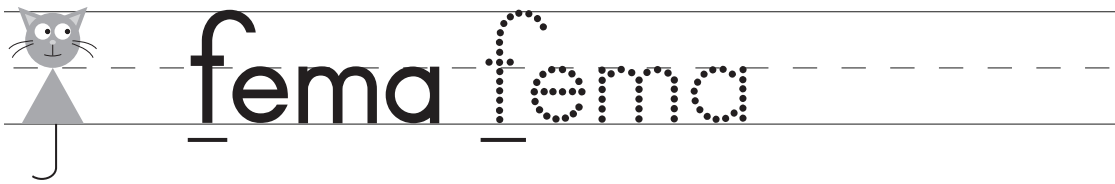
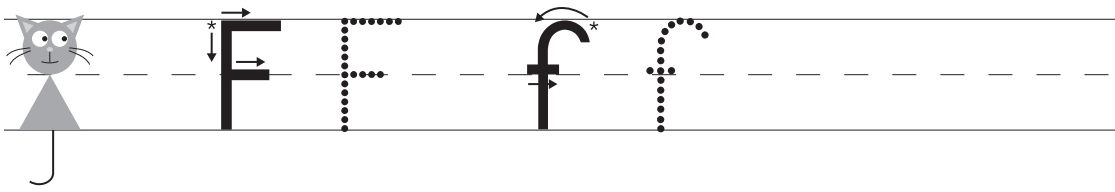
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷedere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷedere maṭuku na ma(ḷederedanzi): **Ff.**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha musu ni tshi khou thusa hayani.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe.

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, vhagudi vha ḁo ola nga tshifanyiso tsha musu vha tshi khou thusa hayani.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: Ndi bikela vha muṭa wanga tshiswiṭulo. Ndi zwine ndathusa ngazwo.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou bika tshiswiṭulo.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ñwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liṇwe na liṇwe, u fana na: ndi bika tshiswiṭulo
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo ya vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: thusa.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: tanzwa ndishi, sheledza ngade, u vhalela murathu wanga bugu, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni thusa nga mini hayani?
- 4 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ñwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone tshithu tshithihi tshine vhathusa ngatsho hayani.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi hayani ndi thusa nga ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḽa zwifanyiso zwavho!

U ÑWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na kiḽasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zve vha ñwala.

- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzileibuḽu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṭwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nembledze zwe vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

Nda thusa

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NṆE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **omo**.
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:/o/-/m/-/o/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo:/o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḷo:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo:/o/.
- 7 Kha vha ṇwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **omo**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi:/o/-/mo/ = **omo**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **fema**.

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **oma**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufho?/o/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u vhukati ipfi wa ḷo ndi ufho?/m/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufho?/a/.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ḷo ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:/o/-/m/-/a/.
- 7 Kha vha ṇwale ipfi ḷo: **oma**.
- 8 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḷo vha tshi zwi ita na vhone:/o/-/ma/= **oma**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **fama**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Linwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Makhulu wa Bongi vha mukalaha na vha mukegulu vha khou ḁa u dala ṅamusi vha tshi bva vhe Malelane. Vhabebi vhawe vho ita ndugiselo dza uri hu vhe na mugotsho wa ṅama. Hezwo zwo takadzesa Bongi. Nga matsheloni Bongi o vuwa athusa khotsi awe u kunakisa dzharata ya nga murahu ha ṅṅu. O sheledza hatsi. Khotsi awe nga ngeno vha tshi khou geredzela miri.</p> <p>Khonani ya Bongi, Anna o swika nga u ṭavhanya a tshi itela uri vha kone u tamba. O mbo ḁi gonya muri a ya ṅṅa, ṅṅuni ya muri. 'Iḁani ri tambe!' u ralo a tshi vhidzelela khonani yawe. 'Ndi khou tea u thoma ndathusa khotsi anga' ndi Bongi a tshi fhindula. Anna ha ngo ṭwa a tshi mu dina, o mbo ḁi thoma u tamba na murathu wa Bongi, Gugu. Bongi ene muhumbulo wawe wo vha u kha makhulu wawe vha mukalaha na vha mukegukulu vhane vha khou tea u swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Bongi musi a tshi khou thusa khotsi awe. Bongi ene muhumbulo wawe wo vha u kha makhulu wawe vha mukalaha na vha mukegulu.</p>
<p>Hu si kale, dzharata ya vha yo fhela u kunakiswa. 'Ndo livhuwathuso yaṅu' ndi khotsi a Bongi vha tshi mu livhuwa. Vhone vho mbo ḁi dzhena ṅṅuni u ambara zwiambaro zwo kunaho. Bongi ene o vha e ṅṅa. A tshi khou tamba khadi na Gugu na Anna. Zwo vha zwi tshi khou takadza, fhedzi o vha a sa gumi u humbula nga vhomakhulu wawe vha no khou tea u swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Bongi musi a tshi khou tamba khadi. U ita a tshi khakha ngauri muhumbulo wawe u kha makhulu wawe vha mukalaha na makhulu vha mukegulu.</p>
<p>Gugu ene o mbo ḁi neta nga u tamba khadi. Vhoiwe! 'Kha ri dzhene ṅṅuni ri tambe nga zwiḁujoko', ndi Gugu a no ralo. Iina! Kha ri ite ngauralo', ndi Anna a tshi fhindula. Vha mbo ḁi thoma u fhatṅa thawara nga zwiḁujoko zwavho fhaḁa! Fhedzi, Bongi ene o vha a si ho kha zwa u fhatṅa thawara. O vha a tshi khou vhalela ṅwana wa hawe Siya bugu. Naho zwo ralo, o vha a sa fhedzi u humbula nga vho makhulu wawe vha no khou tea u swika.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Bongi musi o dzula na ṅwana wa hawe Siya. U ita a tshi hangwa u vhalo maṅwe maipfi ngauri muhumbulo wawe u kha makhulu wawe vha mukalaha na makhulu vha mukegulu.</p>
<p>Tshifhinga tsha mugotsho tsho no vha tsini na u swika. Mme a Bongi vho mbo ḁi dzhia Siya. 'Tshimbilani ni ye u ambara zwiambaro zwo kunaho,' ndi mme a Bongi vha tshi mu vhudza. 'Makhulu vho founa. Vha tsini na u swika.'</p>	<p>--</p>

Liṅwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Mmawe, baba na ṅwana wavho Siya vha ya ṅṅa vha lindela makhulu vha mukalaha na vha mukegulu uri vha swike. Musi Bongi a tshi khou ambara, o vha a sa gumi u humbula nga vho makhulu wawe vha no khou tea u swika.	
'Vho swika!' Ndi khotsi a Bongi vha tshi huwelela. Bongi, vhomakhulu vho swika. Bongi o bva a tshi gidima u ya u vha ṭanganedza. Mugotsho wa thoma!	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Bongi musu a tshi khou mwemwela a tshi fhufhela ṅṅa. A dovha a gidimela ṅṅa ngauri o takalela u vhona vho makhulu wawe.
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi mini tshe Bongi a vha a tshi khou humbula ngatsho ḍuvha loṭhe?	O vha a tshi khou humbula nga vhomakhulu wawe.
Bongi o ita mini musu vhomakhulu vha tshi swika?	O gidimela ṅṅa u ya u vha ṭanganedza.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Bongi o gidimela ṅṅa musu vhomakhulu vha tshi swika?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha o vha lindela. • Ngauri o vha o takalela u vha vhona. • Ngauri vho vha vha tshi khou bva kule.

U vhalu ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalu 5.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhalu.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2 ya Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalu mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalu kana nyito dza u vhalu.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Thusa.
 - Dala.
 - Mudali.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Riṅe ri mashaka. Avha ndi vhana. Ro bebwa ri vhaṭanu. Ri ṭoḍwa hoṭhehoṭhe.	<i>Itani tshidade itshi tshi no ni gudisa pfallandoṭhe dza a, e, i, o na u. Ni dzi vhale ni tshi sumbedza nga minwe u thoma nga gunwe u swika kha balavhukoko (kunwe).</i>
Tanzhe ndi a ; Murathu ndi e ; Ha tevhela i ; Ha ḡa o ; Lupedzi ndi u .	

VHEGE YA 5

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiṭori itshi tshi amba nga ...
 - Ndi takadzwa nga musi ...
 - Ndi humbula ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḷavhuvhili na Ḷavhuraru.

a	b	e
m	o	f

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: **/o/na/f/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: **/f/o/-/m/-/o/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi **/o/kana/f/**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: **/b/-/a/-/b/-/a/**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **o, f**.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **omo, oma, omba, fema, fomo, fama, findi maba, meme, mama, mema, baba**.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIṆWALWA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḍo amba nga tshiṅwe tshithu tshi re tshiṭorini itshi tshine vha tshi takalela: Bongi o Lindela.
- 2 Vha ḍo ita na u amba nga tshithu tshi re tshiṭorini itshi tshine vha pfa vha tshi **tshi ṭalukanya/tshine tsha vha kunga**.
- 3 Kha vha shumise **u modela** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa **tshiṅwe tshithu tshine vha tshi funa** na tshithu tshine vha vha na tshifanyiso tsha muhumbulo ngatsho tshiṭorini itshi, sa: **Ndi takadza nga** Bongi a tshi khou thusa khotsi awe u kunakisa dzharaṭa murahu ha nḍu. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Bongi a tshi fhedza u sheledza hatsi. Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **zwine zwa vha takadza** na nga **zwine vha zwi ṭalukanya/zwine zwa vha kunga** tshiṭorini itshi.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze-vho** kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vathuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 6 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vkhakhaki vhuṅwe na vhuṅwe he ha ita tshandela kha vhagudi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-vho vhaiṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mudededzi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!*)

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalā 5**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu**.

- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḡuvha ḡi tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo ḡa u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kḡlasi yoṭhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṭhuthuwedzi dzine dza ḡo sumba nḡila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala roṭhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nḡwala nga mini ino vhege?
 - f Muḡwalo waṅu wo khwinifhala nga nḡila-ḡe ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwinifhala nga nḡila-ḡe ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḡihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḡo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḡikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḡiingamela na u ḡiṭola a na ndeme khulwane sa tshipiḡa tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

6

THERO:

Muṭa wa Hashu

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiṭenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa: rokho ya mutshato kana tshifanyiso tsha rokho ya mutshato, zwiambaro zwa vhana vhaṭuku, makhulu vha tshi khou luka kana u runga, tshifikhethi tsha mabebo, etc.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: masiandoitwa a u sa vha na roulumodele ya vhukuma muṭani.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 14, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 15, Kha ri inwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 16, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwine na takalela u ita musu ni na vha muṭa wa hanu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha makhulu wa Tseko vha tshi swika hayani ha Tseko kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Lushie Iwa ha Tseko.**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: Muḱa wa Hashu.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Muḱani wa haḱu hu dzula vho nnyi?
 - b Ri thusa nga mini miḱani yashu?
 - c Ndi mini tshine tsha vha tsha ndeme miḱani yashu?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Mukovhori.
 - Bebwa.
 - Mvelele/Maitele.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Riḱe ri mashaka. Avha ndi vhana. Ro bebwa ri vhaḱanu. Ri ḱoḁwa hoḱhehoḱhe.	<i>Itani tshidade itshi tshi no ni gudisa pfalandoḱhe dza a, e, i, o na u. Ni dzi vhale ni tshi sumbedza nga minwe u thoma nga gunwe u swika kha balavhukoko (kunwe).</i>
Tanzhe ndi a ; Murathu ndi e ; Ha tevhela i ; Ha ḁa o ; Lupedzi ndi u .	

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ṅwale:
 - a b
 - b m
 - c e
 - d a
 - e fema
 - f mema
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Lushie Iwa ha Tseko**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari ḽinwe na ḽinwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u ṭmekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḽi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḽivhadze vhagudi ḽivhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha musu muñwe wa muṭani wa haṅu a tshi khou ni fundedza zwithu zwiswa.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe.

FUREME YA U N̄WALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḁo ola musu muñwe wa muṭani wa haṅu a tshi khou ni fundedza zwithu zwiswa.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u funa na uri: Khotsi anga vho mpfundedza u tamba mutambo u no pfi Tshese!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tsha u tamba mutambo.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi 1–2 vha ambe nga zwe vha guda miṭani yavho
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo n̄wala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liñwe na liñwe kutalo**, u fana na: Ndo fundedzwa u ... nga
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḁo tea u ola tshifanyiso tshavho vhone vhone vha dovha vha tshi lebuḽe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: fundedza.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sau tamba mutambo, bika, u n̄wala dzina langa, u londola zwimela, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: No guda mini tshiswa kha muñwe wa vha muṭa wa haṅu?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri Vho guda mini tshiswa kha muñwe wa vha muṭa wa havho?
- 6 Vha tea u amba uri: Nṅe ndo guda u...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḽa zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

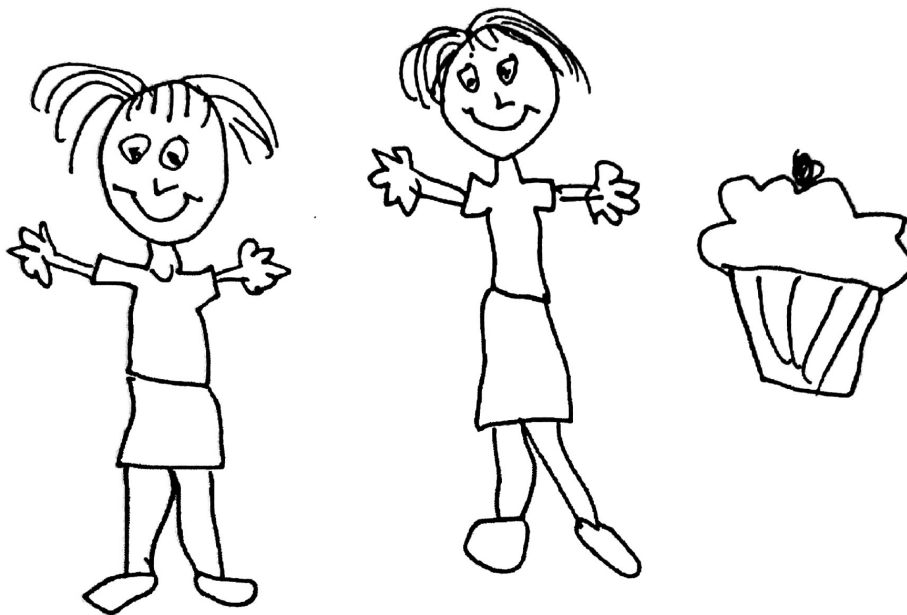
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.

- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganoṭshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ṅwala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḽu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ṅwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

Ndi la khekhe

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelanguo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali:/u/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/**u/u** a **fana na** musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/**u/**?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **uḷu, uba**.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a fhela nga/**u/**?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **mbulu gulu, lufu, hafu, bafu**.

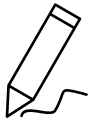
KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **uba**.
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

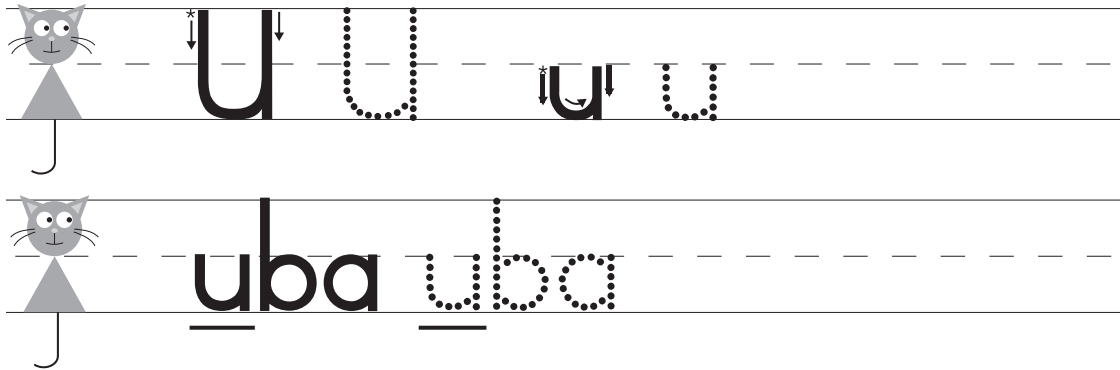

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maḽuku na ma(ḽeḽeredanzi): **Uu**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U ḽHAḽUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ELEKANYA NGA ZWI ḐAHO (U ḐIVHUDZISA)/U ṬAHISA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Ho vha ho tou sala vhege nthihi fhedzi uri kukaladzi kwa Tseko ku bebiwe.	
Tshiṅwe tshifhinga, Tseko o vha a tshi pfa e na mbilaelo. O vha a si na murathu kana khaladzi – o vha e ṅwana e eṭhe. Tseko o vha a tshi dzulela u ḑivhudzisa uri u ḑo ḑipfa hani musi une ha ḑo vha na ṅwana kana lushie ha hawe. O vha e na mbilaelo ya uri zwi nga tou vha zwi hani u vha na khaladzi.	Tseko ndi ene ṅwana e eṭhe, muhumbulo wanga ndi wauri a hu athu u vhuya ha vha na ṅwana muswa hayani ha hawe.
Fhedzi-ha, tshiṅwe tshifhinga Tseko o vha a tshi pfa zwi tshi mu takadza vhukuma. Tseko o pfa a tshi takadzwa na nga uri makhulu wawe vha khou ḑa u dala. Khotsi a Tseko vho mu vhudza uri makhulu vha khou ḑa u dzula miṅwedzi miraru, vho ḑi ita ngauralo musi na Tseko a tshi bebwa. 'Ndi sialala kana mvelele yashu uri makhulu vha dzule fhanu u swika mukovhori wa ṅwana u tshi wa!' ndi khotsi a Tseko vha tshi mu ṭalutshedza. 'Ndi kha ḑi tou humbula zwavhudi, ḑuvha ḑe waṅu wa wa, sa u nga zwo itea mulovha.'	
Musi Tseko na khotsi awe vha tshi ya u ṭanganedza makhulu vhuimabisi, Tseko o vha o takalesa. O gidimela makhulu wawe, a mbo vha kuvhatedza. 'Yuwii! ṅwananwananga Tseko ane nda mu funesa! No takala naa wee uri ni khou ya u vha na kukaladzi?' Ndi makhulu vha tshi vhudzisa. 'A thi ḑivhi,' ndi Tseko a tshi fhindula. 'A thi ḑivhi uri ndi ḑo ita mini nga lushie makhulu.'	Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko u pfa e na mbilaelo ngauri ha ḑivhi uri u ḑo ita mini nga ṅwana muswa.
Vha tshi swika hayani, makhulu vha vhidza Tseko. 'Ndi na mpho yaṅu i si ya nga misi!' Ndi makhulu vha tshi mu vhudza. Vha mbo ḑi bvisa mupopi muswa suthukheisini yavho vha ṅea Tseko. 'Nṅe ndi khou ri mipopi ndi ya vhasidzana.' Ndi Tseko a tshi amba. 'Ndi mihumbulo ya kale heyo.' Ndi makhulu vha tshi ita na u sea, 'muṅwe na muṅwe a nga tambisa mupopi! Zwino ni ḑo kona hani u ḑivha uri ni tea u zwi itisa hani zwa lushie arali ni sa tamba nga mupopi?'	Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko ha na mupopi ngauri u humbula uri mipopi i tambiswa nga vhasidzana fhedzi.

Ḷinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tsha u thoma, makhulu vho mbo ḡi sumbedza Tseko uri ṅwana u takuliswa hani na uri u fhembeledzwa hani.</p> <p>‘Ni tea u vha na vhuṅanzi uri ni a tika ṅhoho ya ṅwana, ngauri mutsinga a u athu khwaṅha!’ makhulu vha ralo.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri makhulu vho renga mupopi uri vha sumbedze Tseko uri ṅwana u ṅhogomelwa hani, kukaladzi kwawe ku sa athu u swika!</p>
<p>Tshi tevhelaho, makhulu vha mbo ḡi sumbedza Tseko u tshintsha ṅwana ḡeri. Vho ḡa na maḡeri a mupopi, uri Tseko a ḡiḡowedze! ‘Ni tea uri ni shume nga u ṅavhanya nahone nga vhuronwane musi ni tshi tshintsha ḡeri, ngauri vhana vha a vinyukana na u lila! Ndi makhulu vha tshi mu vhudza.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko ha athu vhuya a tshentsha ḡeri ngauri ha na vharathu na uri ndi lwa u tou thoma a tshi vha na mupopi.</p>
<p>Makhulu vha mbo dovha vha mu sumbedza u putela ṅwana nga kubayi. ‘Vhana vha takalela u putelwa vho khwaṅhiswa musi vhe vhaṅuku,’ ndi makhulu vha no ralo.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko ha a athu vhuya a putela ṅwana ngauri ha na vharathu na uri hoyu ndi mupopi wawe wa u thoma.</p>
<p>Tseko na makhulu vha ita ṅḡowenḡowe.</p> <p>‘Ni ḡo vha khaladzi wavhuḡi,’ ndi makhulu vha tshi ita na u mwemwela.</p> <p>Tseko o pfa a tshi nga o takala, fhedzi o vha a tshe na mbilaelo nyana.</p> <p>‘Makhulu, Arali mme anga vha funesa lushie u fhira ṅḡe?’ Arali na vhone vha funesa lushie u fhira ṅḡe?’ Ndi Tseko a tshi vhudzisa. Makhulu vha mbo ḡi mu kuvhatedza. ‘Ri na lufuno lwo linganaho u ni funa noṅhe.’ Ni songo vhuya na vhilaela nga hezwo!’</p>	
<p>U bva wonoyo musi, tshe Tseko a pfa mafhungo ayo maḡifha, ho vha dakalo fhedzi.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko u vho pfa a khwiḡe nga murahu ha musi makhulu vho mu sumbedza uri ṅwana muswa u ṅhogomelwa hani.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi nnyi o dalelaho Tseko?	Makhulu vho dalelaho Tseko.
Makhulu vho ḡisela Tseko mpho-ḡe?	Vho mu rengela mupopi.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngani makhulu vho ḡisela Tseko mpho ya mupopi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri lwo vha lu lutamo lwavho u ḡisela Tseko mpho. • Ngauri mipopi i nga tambiswa nga muṅwe na muṅwe – a si ya vhasidzana fhedzi. • Ngauri vho vha vha tshi khou ṭoḡa u sumbedza Tseko uri lushie lu ṭhogomeliswa hani. • Ngauri u tamba na mupopi ndi yone nḡila ya khwiṅe ya u guda u ṭhogomela lushie. • Ngauri vho vha vha tshi ṭoḡa uri Tseko a ite nḡowenḡowe ya u ṭhogomela lushie.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Nđowenđowe.
 - Putela.
 - Khwațhisa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
<p>Riņe ri mashaka. Avha ndi vhana. Ro bebwa ri vhațanu. Ri țođwa hoțhehoțhe.</p> <p>Tanzhe ndi a; Murathu ndi e; Ha tevhela i; Ha đa o; Lupedzi ndi u.</p>	<p><i>Itani tshidade itshi tshi no ni gudisa pfalandoțhe dza a, e, i, o na u. Ni dzi vhale ni tshi sumbedza nga minwe u thoma nga gunwe u swika kha balavhukoko (kunwe).</i></p>

VHEGE YA 6

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiņwe na tshiņwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwițori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muņwe na muņwe wavho a tshi anetshela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwițori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!

- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetsheselele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭathanwa/garaṭambali:/I/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/I/u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/I/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **lala, luma, lema, lofo.**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **lala, luma, lema, lela, lofo, lufu.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭatai dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

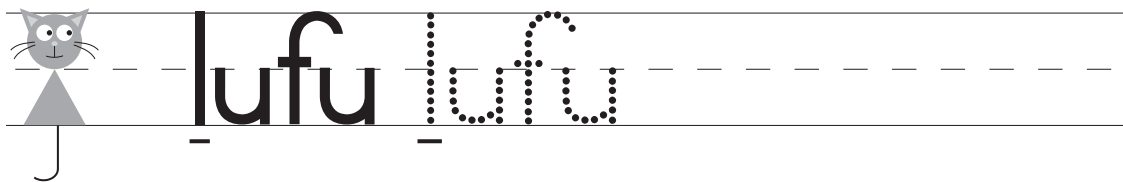
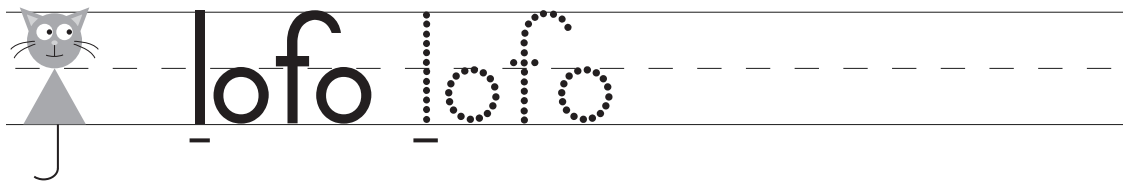
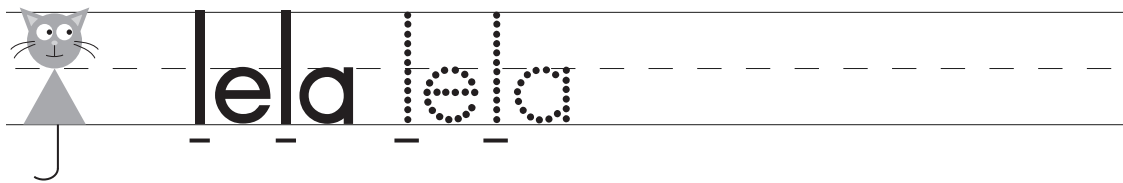
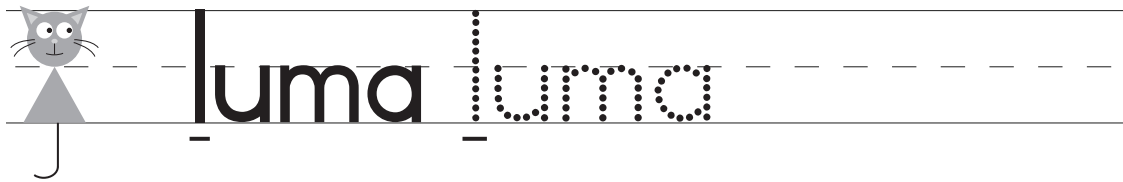
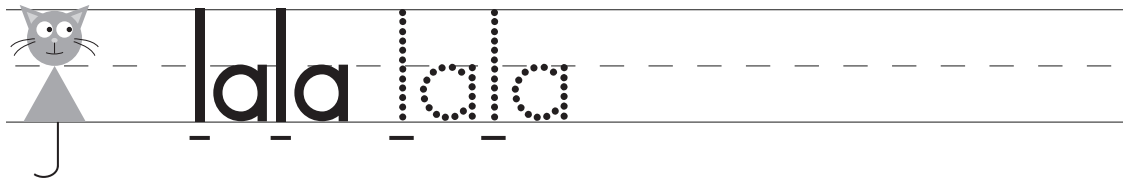
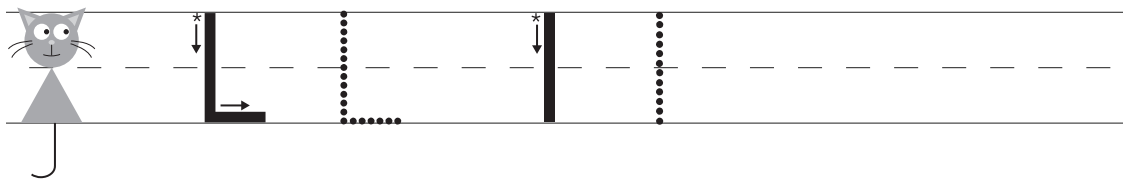
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **LI**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḷa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḷa tsha monde.

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n'wale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n'wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n'walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a n'walwa.

HUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ṅwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha maitete kana mvelele ya muṭa wa haṅu

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḷe

FUREME YA U ṆWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ola nga maitete a muṭa wa havho.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u funa na uri: Ri vha na tshiswiṭulo na vho malume, na vho khotsimunene Swondaha inwe na inwe
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tsha Muṭa muhulwane wa vhatu vha re na tshivhalo u tshi khou la tshiswiṭulo.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liṅwe na liṅwe, u fana na: Tshiswiṭulo tshihulwane tsha vhatu vha re na tshivhalo.
- 6 Kha vhatuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: maitete miṭani. Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: tshiswiṭulo, Holodei, dala, nzw
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Maitete a miṭa yavho a sa fani na a miṅwe miṭa ndi afhio?
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ṅwala**.
- 4 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze maitete a miṭa yavho a sa fani na a miṅwe miṭa Vha tea u amba uri: Maitete a muṭa wa hashu ndi ...
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḷa zwifanyiso zwavho!

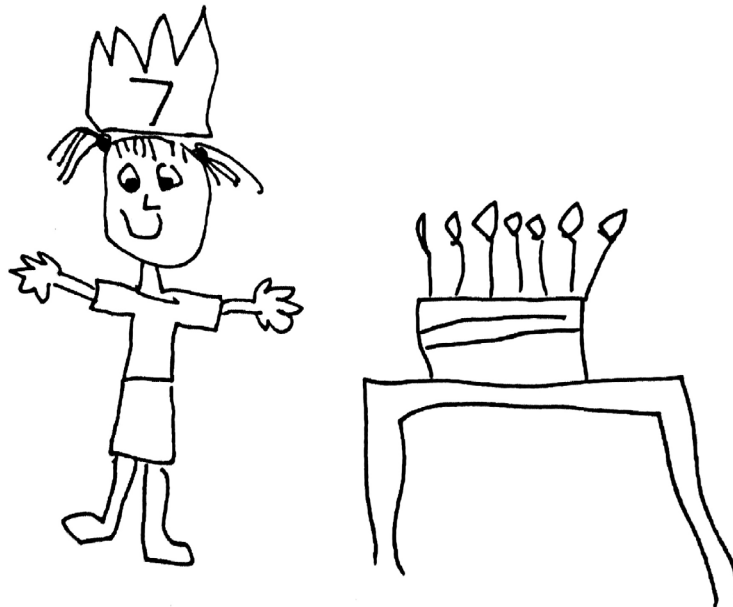
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano t̄hukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzīleibūlu.
- 5 Kha vha t̄utuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na mūnwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhun̄tha vhu no swikelea nga māto** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya d̄uvha.*

Vhut̄ambo hanga

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **lema**.
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /l/-/e/-/m/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /l/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḷo: /e/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: /m/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/.
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **lema**.
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /le/-/ma/= **lema**.
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **lofo**.

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **uba**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? /u/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u vhukati ipfi wa ḷo ndi ufhio? /b/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio? /a/.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ḷo ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /u/-/b/-/a/.
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḷo: **uba**.
- 8 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḷo vha tshi zwi ita na vhone: /u/-/ba/ = **uba**.
- 9 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **luma**.

PHUROGIREME YA U ṬHAḌUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ELEKANYA NGA ZWI ḐAHO (U DIVHUDZISA)/U ṬAHISA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Ho vha ho tou sala vhege nthihi fhedzi uri kukaladzi kwa Tseko ku bebiwe.	Lushie luswa muḑini ndi tshithu hulwane. Ndi khou ḑivhudzisa uri Tseko u khou ḑipfa hani hu na ṅwana muswa hayani?
Tshiṅwe tshifhinga, Tseko o vha a tshi pfa e na mbilaelo. O vha a si na murathu kana khaladzi – o vha e ṅwana e eṭhe. Tseko o vha a tshi dzulela u ḑivhudzisa uri u ḑo ḑipfa hani musi une ha ḑo vha na ṅwana kana lushie. O vha e na mbilaelo ya uri zwi nga tou vha zwi hani u vha na khaladzi.	Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko a nga vha a tshi khou vhalahedzwa nga uri zwi ḑo tou vha hani musi une ha ḑo vha na lushie hayani ngauri ha tsha ḑo vha e ene ṅwana e eṭhe
Fhedzi-ha, tshiṅwe tshifhinga Tseko o vha a tshi pfa zwi tshi mu takadza vhukuma. Tseko o pfa a tshi takadzwa na nga uri makhulu wawe vha khou ḑa u dala. Khotsi a Tseko vho mu vhudza uri makhulu vha khou ḑa u dzula miṅwedzi miraru, vho ḑi ita ngauralo musi na Tseko a tshi bebwa. 'Ndi sialala kana mvelele yashu uri makhulu vha dzule fhanu u swika mukovhori wa ṅwana u tshi wa!' ndi khotsi a Tseko vha tshi mu ṭalutshedza. 'Ndi kha ḑi tou humbula zwavhudi, ḑuvha ḑe waṅu wa wa, sa u nga zwo itea mulovha.'	Muhumbulo wanga ndi wauri makhulu vha ḑo dzula vha tshi ḑa tshifhinga tshothe musi ho bebwa ṅwana ngauri ndi sialala kana mvelele yavho.
Musi Tseko na khotsi awe vha tshi ya u ṭangedza makhulu vhuimabisi, Tseko o vha o takalesa. O gidimela makhulu wawe, a mbo vha kuvhatedza. 'Yuwii! ṅwananwananga Tseko ane nda mu funesa! No takala naa wee uri ni khou ya u vha na kukaladzi?' Ndi makhulu vha tshi vhudzisa. 'A thi ḑivhi,' ndi Tseko a tshi fhindula. 'A thi ḑivhi uri ndi ḑo ita mini nga lushie makhulu.'	
Vha tshi swika hayani, makhulu vha vhidza Tseko. 'Ndi na mpho yaṅu i si ya nga misi!' Ndi makhulu vha tshi mu vhudza. Vha mbo ḑi bvisa mupopi muswa suthukheisini yavho vha ṅea Tseko. 'Nṅe ndi khou ri mipopi ndi ya vhasidzana.' Ndi Tseko a tshi amba. 'Ndi mihumbulo ya kale heyo.' Ndi makhulu vha tshi ita na u sea, 'muṅwe na muṅwe a nga tambisa mupopi! Zwino ni ḑo kona hani u ḑivha uri ni tea u zwi itisa hani zwa lushie arali ni sa tamba nga mupopi?'	Muhumbulo wanga ndi wauri makhulu vha humbula uri zwi na ndeme uri Tseko a kone u thusa musi lushie lu tshi swika.

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tsha u thoma, makhulu vho mbo ḡi sumbedza Tseko uri ḡwana u takuliswa hani na uri u fhembeledzwa hani.</p> <p>‘Ni tea u vha na vhuḡanzi uri ni a tika ḡhoho ya ḡwana, ngauri mutsinga a u athu khwaḡha!’ makhulu vha ralo.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri makhulu vho no ḡi thusa kha u lela vhaḡwe vhana vhanzhi u rangani.</p>
<p>Tshi tevhelaho, makhulu vha mbo ḡi sumbedza Tseko u tshintsha ḡwana Ḳeri. Vho ḡa na maḲeri a mupopi, uri Tseko a ḡiḡowedze! ‘Ni tea uri ni shume nga u ḡavhanya nahone nga vhuronwane musi ni tshi tshintsha Ḳeri, ngauri vhana vha a vinyukana na u lila! Ndi makhulu vha tshi mu vhudza.</p>	
<p>Makhulu vha mbo dovha vha mu sumbedza u putela ḡwana nga kubayi. ‘Vhana vha takalela u putelwa zwavhuḡi vho khwaḡhiswa musi vhe vhaḡuku,’ ndi makhulu vha no ralo.</p>	<p>Tseko zwino u vho ḡivha zwithu zwinzhi nga ha u ḡhogomela lushie. U vhone o takala.</p> <p>Muhumbulo wanga ndi wauri u pfa a si tsha vhilahela nga u vha na kukaladzi.</p>
<p>Tseko na makhulu vha ita ḡḡowenḡowe.</p> <p>‘Ni ḡo vha khaladzi wavhuḡi,’ ndi makhulu vha tshi ita na u mwemwela.</p> <p>Tseko o pfa a tshi nga o takala, fhedzi o vha a tshe na mbilaelo nyana.</p> <p>‘Makhulu, Arali mme anga vha funesa lushie u fhira ḡḡe?’ Arali na vhone vha funesa lushie u fhira ḡḡe?’ Ndi Tseko a tshi vhudzisa. Makhulu vha mbo ḡi mu kuvhatedza. ‘Ri na lufuno lwo linganaho u ni funa noḡhe.’ Ni songo vhuya na vhilaela nga hezwo!’</p>	<p>Hoo! Ndi khou zwi vhona uri Tseko o vha a sa khou vhilaidzwa nga u ḡhogomela lushie fhedzi. U khou vhilaidzwa nga vivho, u khou vshivha vhabebi vhawe na makhulu wawe!.</p>
<p>U bva wonoyo musi, tshe Tseko a pfa mafhungo maḡifha, ho vha dakalo fhedzi.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Tseko u pfa o takala uri khaladzi awe u ḡḡilani! Ndi vhona u nga ha tsha tou vha na mbilahelo ngauri makhulu vho mu ita uri a vhe khwiḡe.</p>

VHEGE YA 6

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Makhulu vha ḡo dzula tshifhinga tshingafhani?	Vha ḡo dzula miṅwedzi miraru.
Makhulu wa Tseko vho mu funḡedza u ita mini?	<ul style="list-style-type: none"> • Vho mu funḡedza u: • U takula na u fhembeledza lushie. • U tshentsha ḡeri. • U putela lushie nga kubayi.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngani Tseko o pfa o takalesa musi tshiṭori tshi tshi fhela?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o pfa o no vhofoholowauri a nga kona u ṭhogomela lushie. • Ngauri zwino o vha a tshi vho ṭalukanya uri lushie lu nga ṭhogomelwa hani. • Ngauri o vha a tshi vho ḡipfa uri u ḡo kona u vha khaladzi yavhuḡi! • Ngauri o vha a sa tsha vhilahela uri mme awe na makhulu vha ḡo funesa ṅwana muṭuku u fhira ene.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya ḡavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2 ya ḡavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Khwaṭha.
 - Rembeḍa.
 - Mukulo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Riṅe ri mashaka. Avha ndi vhana. Ro bebwa ri vhaṭanu. Ri ṭoḍwa hoṭhehoṭhe.	<i>Itani tshidade itshi tshi no ni gudisa pfallandoṭhe dza a, e, i, o na u. Ni dzi vhale ni tshi sumbedza nga minwe u thoma nga gunwe u swika kha balavhukoko (kunwe).</i>
Tanzhe ndi a ; Murathu ndi e ; Ha tevhela i ; Ha ḍa o ; Lupedzi ndi u .	

VHEGE YA 6

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiṭori tshashu vhege heyi ndi tsha ...
 - Ndi humbula u nga Tseko u ... ngauri
 - Tshipiḍa tshine nda tshi takalela kha tshiṭori ndi ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḷavhuvhili na Ḷavhuraru.

a	b	e
m	o	f
u	l	

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: **/u/na/l/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: **/l/-/u/-/m/-/a/**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi **/u/kana/l/**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: **/m/-/e/-/m/-/e/**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **u, l**.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **uba, lala, luma, lema, lela, lofo, lufu, fema, fama, omo, omba, meme, mema, baba**.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhaḡudi:

Minete ya 15

Thevhelaυvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U ṬAHISA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ḲINWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhaḡudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri Ḳi songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri namusi vhaḡudi vha ḡo tea u humbulela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu ḡo itea mini?
- 3 Kha vha modeḲe uri musi vha tshi humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Ndi humbula u nga Tseko u ḡo vhona kukaladzi kwawe vhuongeloni, hezwo zwi ḡo mu takadzesa!
- 4 Kha vha ole tshifanyiso tsha Tseko o takula kukaladzi kwawe kha bodo ya tshoko.
- 5 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhaḡudi uri vha ḡo tea u humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea.
- 6 Kha vha ri vhaḡudi vha bonye maṭo vha ḡigeḡe. Kha vha vha vhalele mañwalwa hafhu.
- 7 Kha vha ri vhaḡudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhaḡudi vha humbulela tshi tshi bva kha mañwalwa.
- 8 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhaḡudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze ḲiḲasi yoṭhe, muñwe na muñwe e na **Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhalā 6**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze ḲiḲasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze ḲiḲasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muṅwalo waṅu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinsa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

7

THERO:

Ri Tamba Nnda

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: bola. Khadi, tshimela, tshifanyiso tsha mudavhi.
- 5 Kha vha ite ṭhodisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: mutambo muswa u tambelwaho nnda kana luvhandeni.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanyulule zwigwada zwavho zwa u vhalala nga zwigwada arali zwo tea.
- 9 Kha vha pulanele nyito dzoṭhe dza vhege yeneyo dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 18, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 20, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 22, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwine na takalela u ita musu ni nnda.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhana vha tshi khou phopha biko tshi re kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane tsha: Ri Tamba Nnda.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Duvha li fhisesaho.**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nṱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ni takadzwa nga u ita mini musi ni nnda?
 - b Vharathu na vhakomana vhanu vha takadzwa nga mini musi vha nnda?
 - c Ni takalela u tamba mutambo de nga bureiki?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Murunzi.
 - Maoraḍuvha.
 - Biko.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede. Vhasidzana. Ri ya mugeroni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḍa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>
Tsingandede. Vhasidzana. Ri ya mudavhini. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḍa ni kha danga ni tshimbile ni tshi humela murahu sa watshi i no khou humela murahu.</i>
Tsingandede. Vhasidzana. Ri ya mitamboni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḍa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a u
 - b l
 - c luma
 - d lofo
 - e mema
 - f maba
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Duvha li fhisesaho.
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha muthu ane na mutakalela/vhathu vhane na takalela u tamba navho n̄nda.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi l̄ebule.

FUREME YA U N̄WALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha t̄alutshedze uri n̄amusi, vhagudi vha ḍo ola nga ha vhathu vhane vha takalela u tamba navho n̄nda – hu nga vha muthu muthihi kana vhathu vho vhalaho.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha t̄alutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: N̄ne ndi takalela u tamba n̄nda na n̄wananga wa musidzana!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou tamba n̄nda na n̄wana wavho wa musidzana.
- 5 Kha vha t̄alutshedze uri vha ḍo n̄wala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi līnwe na līnwe kutalo**, u fana na: n̄wananga wa musidzana.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha t̄alutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: muhura, khaladzi, muzwala, mme, thama. nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni takalela u tamba n̄nda na nnyi?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone muthu ane na vha takalela/vhathu vhane vha takalela u tamba navho n̄nda
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi takalela u tamba n̄nda na ...
- 7 Kha vha t̄alutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u l̄ebule zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

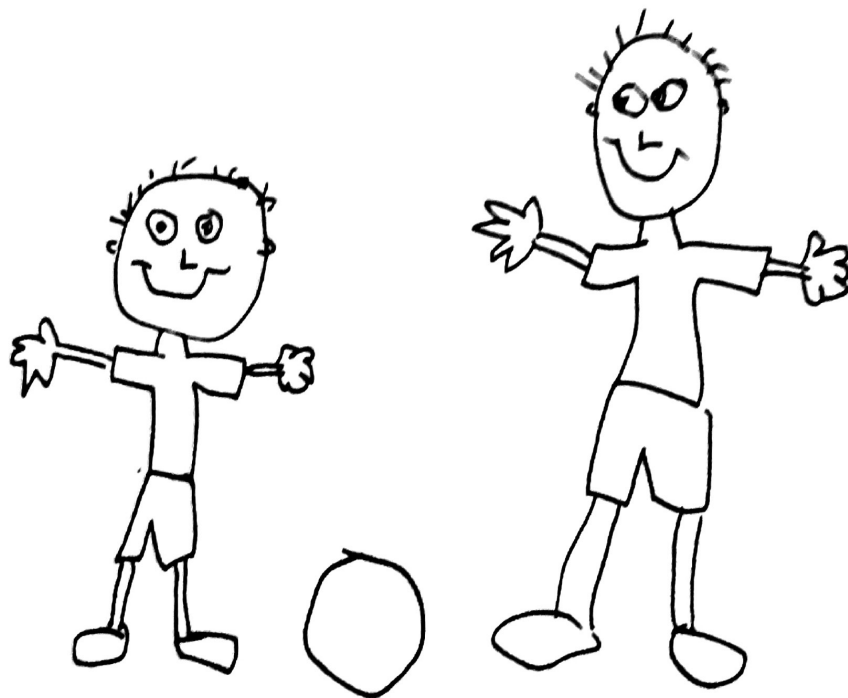
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kiḷasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.

- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḽu.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

Khotsi anga

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali:/i/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/i/u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/i/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ima, imela, ila, iṭo.**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a fhela nga/i/?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **gumani, ambani, seani, dzulani.**

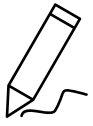
KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **ima, imela, ila, ifa.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

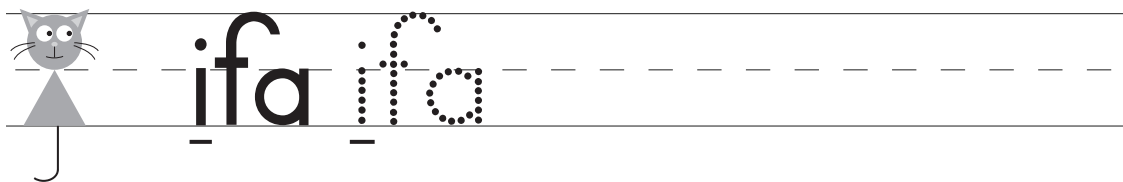
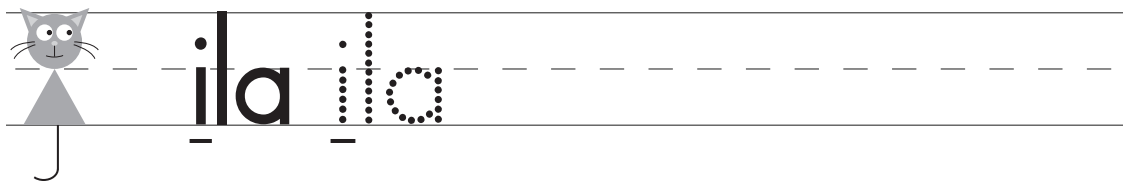
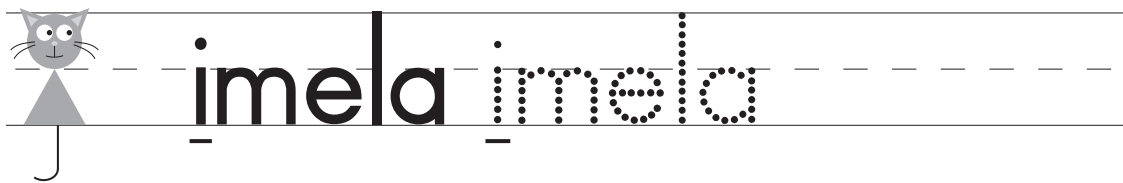
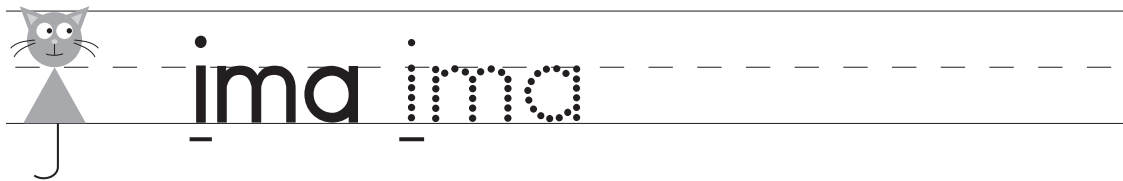
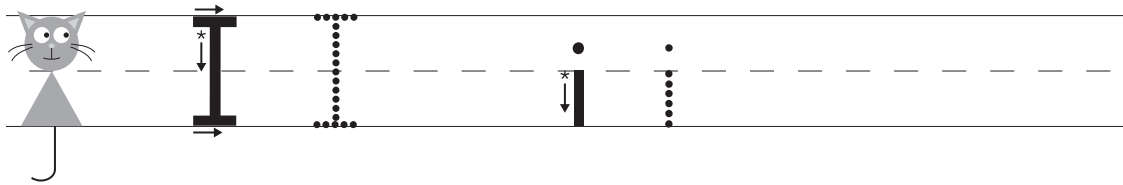

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maḽuku na ma(ḽeḽeredanzi): **Ii**.
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: ṬALANI KHA MAÑWALWA

Liñwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Karabo, Tshepo na Cathy ndi dzikhonani. Vha takalela u raha bola. Vha ya tshikoloni na nga Mugivhela u raha yone bola. Fhedzi, ṅamusi hone hai!, Ji gotsha ḍula. Khonanani hedzi dzo tou tamba tshifhinga tshiṭukutuku dza vha dzi a litsha u tamba. Vha khou swa. Vha khou phopha na biko. 'Hu khou fhisesa!' ndi Karabo a no ralo. 'A ri ye hayani vhoiwe!'</p>	<p>Ndi nga mini khonani idzi dzo litsha u raha bola? Hoo! Vho litshiswa nga u pfa ḍuvha Ji tshi khou fhisesa.</p>
<p>Karabo, Tshepo na Cathy vha mbo ḍi thoma u tshimbila vha tshi ya hayani. Vha fhira vhañwe vhana vha tshi khou tamba phakhani. Vhana avha vha khou tamba mudavhini, fhedzi vha vhone vha tshi khou swa na vhone. Vho vha vho shisha mabiko sa Karabo, Tshepo na Cathy. Karabo o mbo ḍi zwi humbula uri hu na bambelo phakhani. Karabo u na muhumbulo wavhuḍi. 'Iḍani ngeno vhoiwe' ndi Karabo a tshi vhidza khonani dzawe.</p>	<p>Karabo u khou isa khonani dzawe ngafhi? Hoo! Areḍi! A ri athu ḍivha zwa zwino. A ri ḍivhi uri zwi re muhumbuloni wawe ndi zwifhio.</p>
<p>'Vhonani!'ndi Karabo a no ralo, musi vha tshi swika bambeloni. 'Kha ri fhufhele nga ngomu!' 'Hoyo ndi muhumbulo wavhuḍi!' ndi Tshepo a no ralo. 'Ngoho hezwi zwi ḍo dzimula mufhiso!' u ralo Karabo a tshi khou bvula zwienda. U gidima na u fhufhela nga ngomu maḍini iwe vhatu!</p>	<p>Muhumbulo wa Karabo ndi ufhio? Hoo! Ndi u fhufhela ngomu bambeloni u dzimula mufhiso.</p>
<p>'Ni khou ḍipfa hani khonani dzanga?' ndi Tshepo a tshi vhudzisa. 'Heyi! Mufhiso wo dzimulea na murotho wa maḍi ndi wavhuḍi!' ndi Karabo a tshi fhindula. 'Dzhenani!' Karabo uri maḍi a na murotho wavhuḍi. Fhedzi, Karabo o mangadzwa nga u pfa hu na tshithu ṅṅha ha ṭhoho yawe. Cathy o mbo ḍi thoma u sea. 'Khovhe ṅṅha ha ṭhoho!' ndi Cathy o tou fhela nga maseo. Karabo u vhona izwo na ene a thoma u ḍisea. 'Namusi ndi ḍo bambela ḍuvha loṭhe u fana na heyi khovhe.' Ndi Karabo a tshi vhudza khonani dzawe.</p>	<p>Karabo uri u ḍo bambela tshifhinga tshingafhani? Hoo! Uri u ḍo bambela ḍuvha loṭhe.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Khonani dza Karabo ndi vhoneyi?	Cathy na Tshepo ndi khonani dzawe.
Ndi mini tsha vha tshi nḡha ha ḡhoho ya Karabo?	Ndi khovhe ye ya vha i nḡha ha ḡhoho ya Karabo.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Karabo o vha a tshi ḡḡa u fhufhela bambeloni?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou pfa u fhisa. • Ngauri o vha a tshi khou ḡḡa u dzimula mufhiso. • Ngauri o vha a tshi khou ḡḡa uri khonani dzawe vha vhone bambelo. • Ngauri u fhufhela maḡini musi hu tshi khou fhisa zwi dzimula mufhiso.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 7.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḃavhuraru

Nyito dza oraḂa

Minete ya 15

ḂIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ḁane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḃivhamaipfi ya Thero.
 - khalaḁwaha.
 - Tshimedzi.
 - Tshilimo.

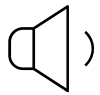
Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsinganndede. Vhasidzana. Ri ya mugeroni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḁa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>
Tsinganndede. Vhasidzana. Ri ya mudavhini. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḁa ni kha danga ni tshimbile ni tshi humela murahu sa watshi i no khou humela murahu.</i>
Tsinganndede. Vhasidzana. Ri ya mitamboni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḁa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḂTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḁuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḁwe na tshiḁwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḁori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḁori tshine tsha yelana na zwifanyiso.

- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhañwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭathanwa/garaṭambali:/g/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/g/u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/g/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **gaga, guma, gulu, gamu, gemo.**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **gaga, guma, gulu, gamu, gemo.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

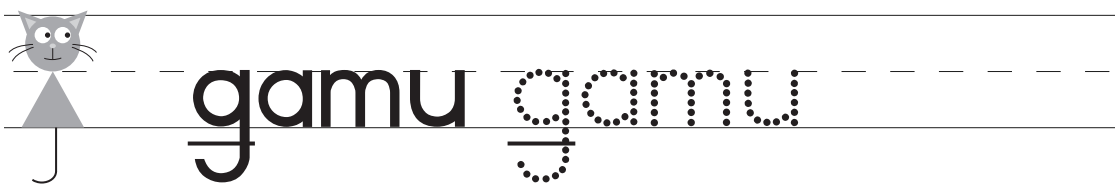
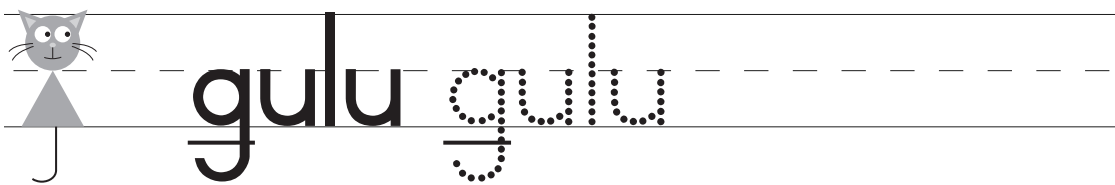
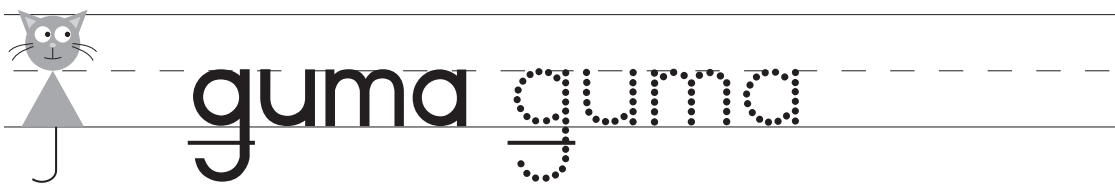
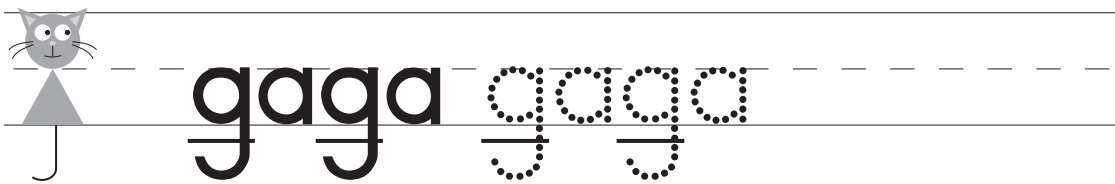

Munwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽedere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḽwalele kwone kwa maḽedere maḽuku na ma(ḽederanzi): **Gg**.
- 2 Kha vha sumbedzele kuḽwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḽa tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽedere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maḽwe na maḽwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U űwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha zwine na takalela u ita nűda musi űvha li tshi tshi khou fhisesa!

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuűe.

FUREME YA U űWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha űlutshedze uri űamusi, vhagudi vha űo ola nga zwine vha takalela u ita nűda musi űvha li tshi tshi khou fhisesa.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu űwala.**
- 3 Kha vha űlutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Nűe ndi takalela u ganama nűda murunzini musi űvha li tshi tshi khou fhisesa.
- 4 Kha vha shumise **nyedziselo** kha u ola tshifanyiso tshavho vho ganama nűda fhasi ha muri muhulu murunzini.
- 5 Kha vha űlutshedze uri vha űo űwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liűwe na liűwe, u fana na: űvha li a fhisa.
- 6 Kha vhathe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha űlutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u űwala mihumbulo ya vhone vhaűe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: bambela, gidima, murunzi, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni takalela u ita mini nnda musu d̄uvha li tshi tshi khou fhisesa?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri Vha takalela u ita mini nnda musu d̄uvha li tshi tshi khou fhisesa.
- 6 Vha tea u amba uri: Musu d̄uvha li tshi tshi khou fhisesa, ndi takalela u ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṭebula zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhadze vha vha vhudze nga ha zve vha n̄wala.
- 4 Kha vathuse vhagudi u dzhenisa dzileibuḽu.
- 5 Kha vha ṭutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musu ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṁwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zve vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya d̄uvha.*

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲasi yoṡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 7.**
- 2 Kha vha ṡalutshedze kḲasi yoṡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha - u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṡalutshedze kḲasi yoṡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḡukanyo na Muvanganyo

NḡE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ima**.
- 3 Kha vha paḡule ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe:/i/-/m/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo:/i/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḡo:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo:/a/.
- 7 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **ima**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi:/i/-/ma/ = **ima**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **gulu**.

RḡE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ifa**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi ufho?/i/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u vhukati ipfi wa ḡo ndi ufho?/f/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi ufho?/a/.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha paḡukanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe:/i/-/f/-/a/.
- 7 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **ifa**.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ḡanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone:/i/-/fa/= **ifa**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **gamu**.

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: ṬALANI KHA MAṆWALWA

Ṭinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Karabo, Tshepo na Cathy ndi dzikhonani. Vha takalela u raha bola. Vha ya tshikoloni na nga Mugivhela u raha yone bola. Fhedzi, ṅamusi hone hai!, ḽi gotsha ḽula. Khonanani hedzi dzo tou tamba tshifhinga tshiṭukutuku dza vha dzi a litsha u tamba. Vha khou swa. Vha khou phopha na biko. 'Hu khou fhisesa!' ndi Karabo a no ralo. 'A ri ye hayani vhoiwe!'	Khonani idzi dzi khou pfa mini mudavhini? Hoo! vha khou pfa u fhisa. ṅamusi hu khou fhisa nṅa.
Karabo, Tshepo na Cathy vha mbo ḽi thoma u tshimbila vha tshi ya hayani. Vha fhira vhaṅwe vhana vha tshi khou tamba phakhani. Vhana avha vha khou tamba mudavhini, fhedzi vha vhone vha tshi khou swa na vhone. Vho vha vho shisha mabiko sa Karabo, Tshepo na Cathy. Karabo o mbo ḽi zwi humbula uri hu na bambelo phakhani. Karabo u na muhumbulo wavhuḽi. 'ḽani ngeno vhoiwe' ndi Karabo a tshi vhidza khonani dzawe.	Karabo o mbo ḽi humbula mini ? Hoo! O mbo ḽi humbula uri hu na bambelo phakhani.
'Vhonani!' ndi Karabo a no ralo, musi vha tshi swika bambeloni. 'Kha ri fhufhele nga ngomu!' 'Hoyo ndi muhumbulo wavhuḽi!' ndi Tshepo a no ralo. 'Ngoho hezwi zwi ḽo dzimula mufhiso!' u ralo Karabo a tshi khou bvula zwienda. U gidima na u fhufhela nga ngomu maḽini iwe vhatu!	Tshepo uri vha ḽo dzimula mufhiso nga mini ? Hoo! Tshepo uri vha ḽo dzimula mufhiso nga u fhufhela bambeloni ḽa maḽi.
'Ni khou ḽipfa hani khonani dzanga?' ndi Tshepo a tshi vhudzisa. 'Heyi! Mufhiso wo dzimulea na murotho wa maḽi ndi wavhuḽi!' ndi Karabo a tshi fhindula. 'Dzhenani!' Karabo uri maḽi a na murotho wavhuḽi. Fhedzi, Karabo o mangadzwa nga u pfa hu na tshithu nṅha ha ṅhoho yawe. Cathy o mbo ḽi thoma u sea. 'Khovhe nṅha ha ṅhoho!' ndi Cathy o tou fhela nga maseo. Karabo u vhona izwo na ene a thoma u ḽisea. 'Namusi ndi ḽo bambela ḽuvha ḽoṅhe u fana na heyi khovhe.' Ndi Karabo a tshi vhudza khonani dzawe.	Karabo uri u khou ḽipfa hani musi e ngomu bambeloni? Hoo! Uri hu na murotho wavhuḽi. Ha tsha pfa u fhisa.

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini vhana vho litsha u raha bola?	Ngauri ho vha hu tshi khou fhisesa.
Ndi vhone vhe vha vha vha tshi khou bva biko?	<ul style="list-style-type: none"> • Karabo, Cathy, na Tshepo vho vha vha tshi khou bva biko. • Vhana vhe vha vha vhe mudavhini vho vha vha tshi khou bva biko.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Karabo o vha a tshi khou pfa murotho wavhuḡi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o fhufhela bambeloni. • Ngauri bambelo ḡi na murotho u no ḡifhelela. • Ngauri bambelo ḡo dzimula mufhiso.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 7.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **ḡavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **ḡavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Luṭavula.
 - Vhuria.
 - Thempheretsha.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsinganndede. Vhasidzana. Ri ya mugeroni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḡa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>
Tsinganndede. Vhasidzana. Ri ya mudavhini. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḡa ni kha danga ni tshimbile ni tshi humela murahu sa watshi i no khou humela murahu.</i>
Tsinganndede. Vhasidzana. Ri ya mitamboni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḡa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiṭori tshashu vhege heyi tshi amba nga ...
 - Vhabvumbedzwa nga tshiṭori hetshi ndi...
 - Tshipiḡa tshi ntakadzaho kha tshiṭori ndi...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

a	b	e
m	o	f
u	l	i
g		

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege:/i/na/g/.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa:/g/-/u/-/m/-/a/.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi/i/kana/g/.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa:/l/-/u/-/m/-/a/.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **i, g**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **ima, imela, gaga, guma, gemo, baba, maba, mema, fama, lela, lufu.**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vḡagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ḲIṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vḡagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ṅḡowedzo kana bammbiri Ḳi songo ṅwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha **moḡeḲe** u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo **na u sumbedzela** tshiṅwe tshithu tshi no bva kha maṅwalwa, sa: Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga vḡhabvumbedzwa vha tshi khou pfa u fhisa vha tshi phopha na biko.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Karabo, Tshepo na Cathy vha tshi phopha biko.
- 4 Tshi no tevhela, kha vha vḡudze vḡagudi uri vha khou u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga tshiṅwe tshithu tshi re kha maṅwalwa.
- 5 Kha vha ri vḡagudi vha bonye maṭo vha ḡiḡeḡe. Kha vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 6 Kha vha ri vḡagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshine vḡagudi vha nga kona u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo tshi tshi bva kha maṅwalwa.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vḡagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u ṅekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.
- 8 **zwine vha zwi ṭalukanya/zwine zwa vha kunga** tshiṭorini itshi.
- 9 Kha vha ri vḡagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze-vho** ḲiḲasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vḡhathuse** vḡagudi u vḡumba mafhungo o fhelelaho.
- 10 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vḡukhaxhi vḡuṅwe na vḡuṅwe ho ḡḡowealaho kha vḡagudi.
- 11 Kha vha ri vḡagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u u ṭalutshedzana nga vḡavhili/patinara **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mudededzi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vḡagudi vhone vḡaṅe!*)

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ṅḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze ḲiḲasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhalā 7.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze ḲiḲasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya Ḳavhuṭanu.
- 3 Kha vha vḡidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.

- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhutanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinsa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

8

THERO:

Ri Tamba Nnda

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwithenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: tshifanyiso tsha bammbelo, maṭari, dzhesi, amburela, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthenethe u itela ndugiselo dza thero. Sa tsumbo, mitambo i tambiwaho kha mutsho u fhisaho, mitambo i tambiwaho kha mutsho u rotholaho, ndeme ya u tamba nnda ya vhana, nzw.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 24, Kha ri nzwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 26, Kha ri ambe.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 27, Kha ri livhanye.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwine na takalela u ita nga bureiki tshikoloni.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

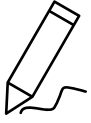
KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U LINGA NĀDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhathu vho nūkala tshire kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane tsha: **Phophela dza Duvha la Tshimedzi**.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: **Ri Tambela Nnḁa**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nḁwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ni takalela u tamba mutambo ufhio nnḁa musi li tshi fhisa?
 - b Ni takalela u tamba na nnyi?
 - c Ni takalela u tamba mutambo ufhio nnḁa musi hu tshi rothola?

ḁIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya ḁivhamaipfi ya Thero.
 - Nūkala.
 - Bakete.
 - Shela.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingannḁede. Vhasidzana. Ri ya mugeroni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḁa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>
Tsingannḁede. Vhasidzana. Ri ya mudavhini. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḁa ni kha danga ni tshimbile ni tshi humela murahu sa watshi i no khou humela murahu.</i>
Tsingannḁede. Vhasidzana. Ri ya mitamboni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḁa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale: (*tshivhalo tshazwo tshi langwa nga luambo lugede*)
 - a m
 - b f
 - c o
 - d g
 - e imela
 - f lofo
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhone.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Phophela dza Duvha la Tshimedzi**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Ni takalela u tamba n̄nda nga Tshimedzi, Tshilimo, Luṭavula kana Vhuria? Olani tshifanyiso tsha khalañwaha ine na vhona i khwiṇe uri ni nga tambela n̄nda.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi ḽebule.

FUREME YA U N̄WALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, vhagudi vha ḽo ola nga ha khalañwaha ine vha i takalela uri vha nga tambela n̄nda.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhona wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndi takalela Luṭavula nga uri maṭari a ya wa!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou tamba na vhona vhavho nga maṭari.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḽo n̄wala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liñwe na liñwe kutalo,** u fana na: Ndi takalela Luṭavula.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhona vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi a khalañwaha vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: Tshimedzi, Tshilimo, Luṭavula, Vhuria
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi khalañwaha ifhio ine vha i takalela uri vha nga tambela n̄nda? Ndi ngani?
- 4 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhona uri Ndi khalañwaha ifhio ine vha i takalela? Ndi ngani?
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi takalela ...ngauri ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḽebule zwifanyiso zwavho!

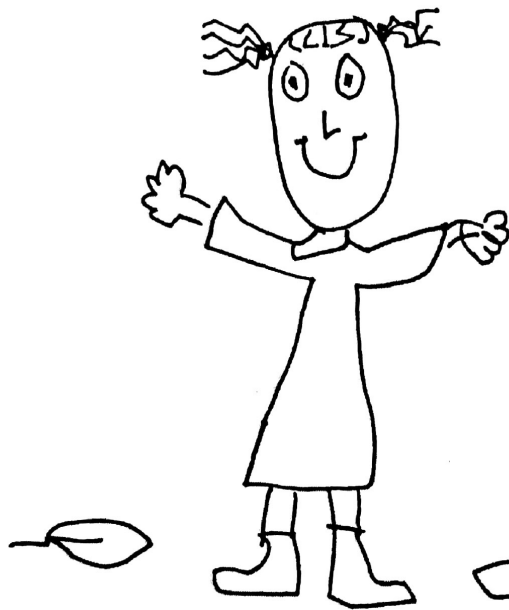
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebulu.
- 5 Kha vha t̄utuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya d̄uvha.*

Tshifhefho

matari

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangu vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭathanwa/garaṭambali:/h/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/h/u a fana naa na musi u kha English na kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/h/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **hawe, humbela, hani, humbula**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷinwe na ḷinwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **huma, humi, hola, hafu, hama**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷedere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷedere maṭuku na ma(ḷederedanzi): **Hh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.

- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a n̄walwa.

↓ **H** ↓ **H** ↓ **h** ↓ **h**

huma huma

humi humi

hola hola

hafu hafu

hama hama

PHUROGIREME YA U ṬHAḽUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO/U ELEKANYA NGA ZWI ḐAHO/U ḐIVHUDZISA

Ḑiṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Ḑuvha Ḑa 1 Ḑa Khubvumedzi ndi Ḑa u pembelela khalaṅwaha ntswa kha Ḑa Afrika Tshipembe, Ḑi vhidzwa u pfi ndi Ḑuvha Ḑa Tshimedzi. Zwiṅwe zwa zwo Ḑowealeho zwikolobulasi ndi u shelana nga maḑi musi vhathu vha tshi vhuya zwikoloni na mishumoni. Hu ṱavhiwa mikosi hapfi 'tsho limuwa!' Maitele aya a sumbedza u fhela ha vhuria na u thoma ha khalaṅwaha ntswa. Hu na huṅwe fhethu, hune kuitele hokwu kwu kha ḑi itiwa, fhedzi zwo no fhungudzea nga maanda.</p>	
<p>Ḑiṅwe ḑuvha nga Ḑavhuṱanu nga matsheloni, Olwethu na Katekani vho farisana ṅḑila ya u ya tshikoloni. Zwi na miṅwedzi yo vhalaho zwino, he vha vha vha tshi khou ambara miṅadzi na dzidzhesi dza vhuria. Fhedzi-ha ṅamusi ḑuvha Ḑo tsha zwavhuḑi Ḑo tou kelengende Katekani o bvula na dzhesi. 'Tshilimo tshi khou sendela!' ndi Katekani a no ralo a tshi khou mwemwela.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Katekani a tshi khou bva biko a tshi khou tshimbila ḑuvhani.</p>
<p>Olwethu na Katekani vho vha vha tshi anzela u tshimbila nga u tou hwenya uri vha dudelwe. Fhedzi-ha ṅamusi, vha khou tshimbila vho tou ḑigeḑa.</p> <p>'Vhonani!' ndi Olwethu a tshi amba, o ima o lavhelesa zwisusu zwivhili zwa tshitopana.</p> <p>'Thetshelesani!' ndi Katekani a tshi amba, a tshi khou sumba matsHERE ane khou fhaṱa tshiṱaha ṅṱa ha muri muhulu.</p> <p>'Hu khou nukhelela' ndi Olwethu a tshi amba, a tshi khou femela ngomu, 'maluvha a tea u vha a tshi khou fhufhuma!'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Katekani na Olwethu vha tshi khou tshimbila vho ḑigeḑa vha tshi enda vha tshi vhona zwiga zwinzhi zwi sumbedzisaho uri Tshimedzi tsho swika!</p>
<p>Vha tshi swika tshikoloni iḐo ḑuvha nga matsheloni, Vho Mme Soko vho mbo ḑi ṅwala deithi kha bodo ya u ṅwalela. 'Yoo! vhonani!' 'ṅamusi ndi dzi 1 dza Khubvumedzi – ndi ḐiḐa ḑuvha Ḑa Tshimedzi!' Vha amba vha tshi tou mwemwela.</p> <p>Katekani a lavhelesa Olwethu. 'Yowee!' ndi Katekani a tshi gungula, 'Khaladzi anga u funa nga maanda u ndevhela nga ḑuvha Ḑa Tshimedzi! Ri tea u shavha musi tsimbi ya tshikolo i tshi tou lila – uri a sa ri wane!'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Vho Mme Soko vha tshi khou ṅwala kha bodo ya u ṅwalela. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho vha tshi khou mwemwela musi vha tshi vhudza vhagudi uri Tshimedzi tsho fhedza tsho swika.</p>

Ḳinwalwa	U vhalha ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Fhedzi musi tsimbi i tshi tou lila, ḡhama dza Katekani na Olwethu vho mbo ḡilangana u sala vha tshi khou tamba.</p> <p>‘ḡḡani ri tambe!’ ndi Andiswa a tshi khou vha vhidza a tshi khou gidimela dembetiti e na Thato.</p> <p>‘ḡḡani ri tambe!’ ndi Olwethu a no ralo.</p> <p>Katekani o mbo ḡi hangwa nga zwauri a vhilule a gidimele hayani, a vho gidimela u tamba na ḡhama dzawe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi vhasidzana vha tshi khou gidima-gidima ḡuvhani ḡi no khou dudela, vha tshi khou sea! Tshimedzi tsho no vha fhanu – vhududo vhu re ngei nḡḡa vhu a ḡifha!</p>
<p>Nga murahu ha tshiffhinga nyana vhasidzana vha tshi khou tamba, vha vhona Vho Mme Soko vha tshi khou bva ḡiḡasini ‘Ndi zwone wee vhasidzana!’ndi vhone vha tshi amba, ‘Ḳi vhe ḡuvha Ḳavhuḡi Ḳa Tshimedzi!’</p> <p>‘Yowee!’ ndi Katekani a tshi gungula zwino, ‘ndo hangwauri ndi ḡuvha Ḳa Tshimedzi!’ Kha ri ḡuwe Olwethu – fhedzi ri tea u vula maḡo!</p>	<p>Ndi khou ḡivhudzisa uri khaladzi ya Katekani u ḡo vha wana naa?</p>
<p>Vho mbo ḡi thoma u gidima vha tshi ya hayani, fhedzi Olwethu a ḡavhanya u neta. ‘ndi nga si tsha kona u ya kule!’ ndi ene a tshi amba a tshi vho tou femeleka. Katekani a livha-livha a tshi lavhelesa nga heneffho tsini o tshenuwa. ‘Ri tea u ḡhogomela’, u ralo a tshi amba. Vho mbo ḡi thoma u tshimbila nga u hwenya. Ho vha hu si na a no khou amba na muḡwe. Vho fhedza vho swika hayani, Katekani a femuluwa a tshi vhona haya hawe. ‘Ro swika!’ u ralo a tshi amba</p>	<p>Ndi khou ḡivhudzisa uri vha ḡo dzhena nḡuni vho nḡkala naa?</p>
<p>Fhedzi-ha hu si kale, Katekani a mbo ḡipfa khaladzi awe a tshi khou sea. Vha tshi rembuluwa vha vhona Kulani na ḡhama dzawe, vha tshi khou phopha maḡi! Vho vha vho fara mabakete a maḡi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Kulani a tshi khou phopha maḡi. O ima ḡuvhani uri a si dzhenwe nga phepho.</p>
<p>Katekani a imisa zwandḡa, ‘Zwo luga, zwo luga no ri wana!’ ndi ene a tshi khou sea. ‘Fhedzi, imani ri thome u vhea bege dzashu fhasi’</p>	
<p>Musi Olwethu na Katekani vho no vhea dzibege fhasi, Kulani na ḡhama dzawe vha vha gidimela. Olwethu na Katekani vha ḡavha mukosi musi vhatukana vha tshi khou vha shela nga maḡi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Olwethu na Katekani vha tshi thuphiwa nga maḡi a no rothola.</p> <p>Zwavhuḡi zwo vha zwauri Ḳo vha Ḳi ḡuvha Ḳa Tshimedzi Ḳa vhududo!.</p>
<p>‘ḡuvha Ḳavhuḡi Ḳa Tshimedzi!’ ndi Kulani a no ralo. Vhoḡhe vha thoma u sea</p>	<p>Ndi khou ḡivhudzisa uri na vhone-vho vha ḡo wana vhaḡwe vhane vha ḡo vha vhatupha-vho nga maḡi naa?</p>

VHEGE YA 8

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Olwethu na Katekani vho vhona mini musi vhe ndilani ya u ya tshikoloni?	<ul style="list-style-type: none"> Vho vhona zwisuse zwa tshitopana Vho vhona Matshere a tshi khou fhaṭa tshiṭaha.
Tshiṭori itshi tshi khou itea nga deithi ifhio?	Zwo itea nga ḷa 1 ḷa Khubvumedzi – Duvha ḷa Tshimedzi!
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Olwethu na Katekani vho vha vho tou ḡgeḡa musi vha tshi ya tshikoloni?	<ul style="list-style-type: none"> Ngauri zwo vha zwi songo tsha tea uri ḡdudedza sa nga maḡuvha Ngauri Tshimedzi tsho vha tsho swika. Ngauri vho vhona zwiga zwa uri ho dzhena khalaṅwaha ntswa. Ngauri vho ima vha lavhelesa zwisuse zwa tshitopana. Ngauri vho ima vha ṭalela matshere a tshi khou fhaṭa tshiṭaha. Ngauri vho ima vha nukhedza maluvha.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḷa U shumela ḷa U vhala 8.**
- Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **ḷavhuvhili.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **ḷavhuvhili.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshipeidi.
 - Khasele ya muțavha.
 - Magabelo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingannedede. Vhasidzana. Ri ya mugeroni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanġa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>
Tsingannedede. Vhasidzana. Ri ya mudavhini. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanġa ni kha danga ni tshimbile ni tshi humela murahu sa watshi i no khou humela murahu.</i>
Tsingannedede. Vhasidzana. Ri ya mitamboni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanġa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshele zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.

- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhañwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha divhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali:/d/.
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa/d/u a fana naa musi u kha English na musi u kha luambo lwa hayani.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi maipfi afhio ane na a humbula ane a thoma nga/d/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **dada, duda, damu, deme, doba.**

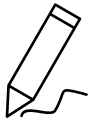
KHA VHA DIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **dada, duda, damu, deme, doba.**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

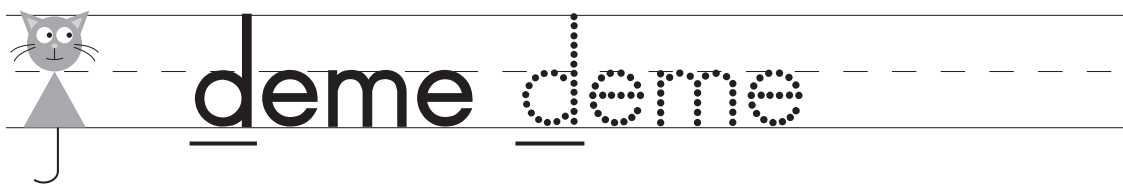
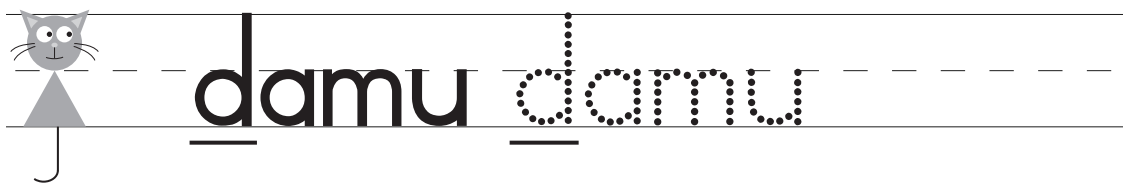
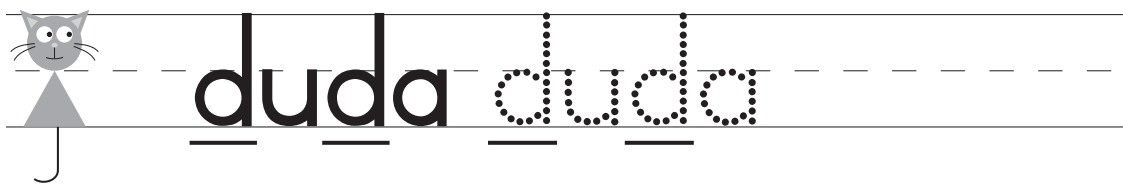
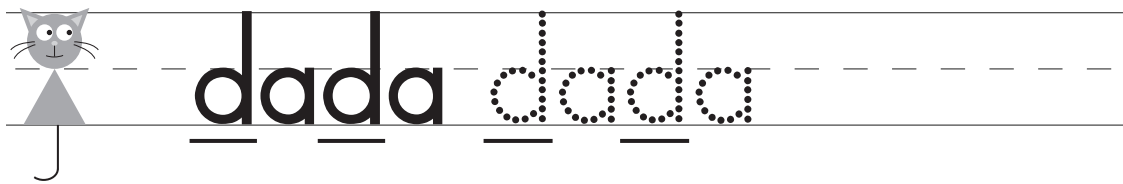
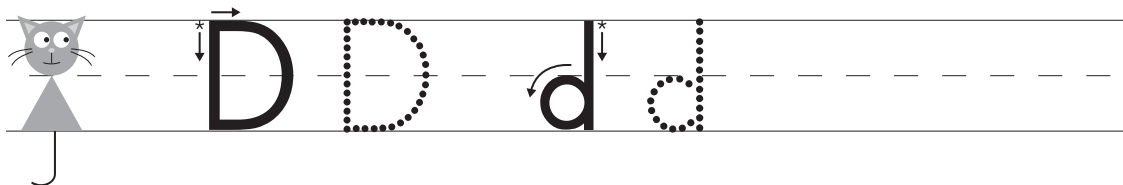

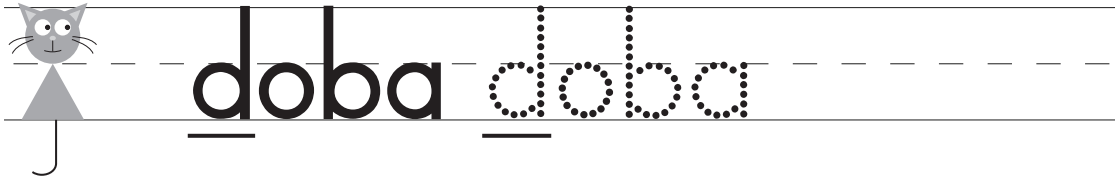
Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḽeḽere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽeḽere maḽuku na ma(ḽeḽeredanzi): **Dd.**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḽeḽere kha miḽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha zwine na zwi takalela nga mupo.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe.

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, vhagudi vha ḽo ola nga zwine na zwi takalela nga mupo.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi takalela miri, ndi takalela u dzula fhasi ha murunzini wa muri.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou vhala bugu fhasi ha muri.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḽo ñwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi ḽiṇwe na ḽiṇwe, u fana na: muri wa mupo.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo ya vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi a mupo vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: muri, thavha, mashika, bitshi, muṭavha, maṭari, nzw.

- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: zwine na zwi takalela nga mupo?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n'wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone tshithu tshithihi tshine vha tshi takalela nga mupo.
- 6 Vha tea u amba uri: zwine na zwi takalela nga mupo ndi...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḽa zwifanyiso zwavho!

U N'WALA

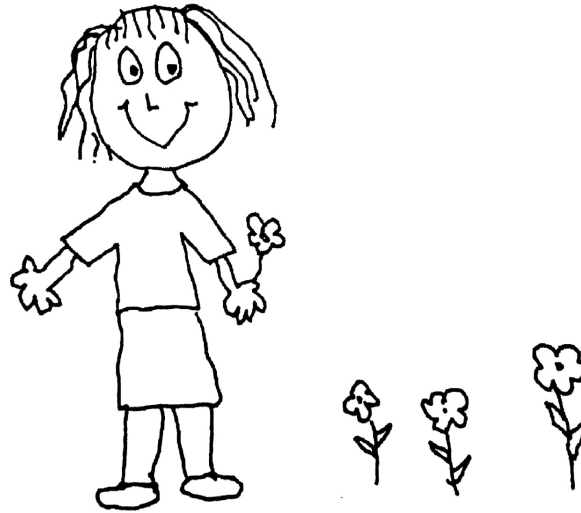
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vha vhudze nga ha zwe vha n'wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dziḽeibuḽu.
- 5 Kha vha tuḽuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muḽwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n'wala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunḽha hu no swikelea nga maḽo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

nḡe

maluvha

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhalā 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **humi**.
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: **/h/-/u/-/m/-/i/**.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: **/h/**.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḷo: **/u/**.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: **/m/**.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: **/i/**.
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **humi**.
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/hu/-/mi/= humi**.
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **dada**.

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **hola**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? **/h/**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? **/o/**.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: **/l/**.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio? **/a/**.
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ḷo ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: **/h/-/o/-/l/-/a/**.
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo: **hola**.
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḷo vha tshi zwi ita na vhone: **/ho/-/la/= hola**.
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **duda**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO/U ELEKANYA NGA ZWI ḐAHO/U ḐIVHUDZISA

Ḑiṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Ḑuvha Ḑa 1 Ḑa Khubvumedzi ndi Ḑa u pembelela khalaṅwaha ntswa kha Ḑa Afrika Tshipembe, Ḑi vhidzwa u pfi ndi Ḑuvha Ḑa Tshimedzi. Zwiṅwe zwa zwo Ḑowealeho zwikolobulasi ndi u shelana nga maḑi musi vhathu vha tshi vhuya zwikoloni na mishumoni. Hu ṱavhiwa mikosi hapfi 'tsho limuwa!' Maitele aya a sumbedza u fhela ha vhuria na u thoma ha khalaṅwaha ntswa. Hu na huṅwe fhethu hune kuitele hokwu kwa kha ḑi itiwa, fhedzi zwo no fhungudzea nga maṅḑa.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi vhathu vha tshi dodela vhaṅwe vho fara mabakete a maḑi nga ḑuvha Ḑa Tshimedzi, sa zwe nda vhona Kulani a tshi itisa zwone.</p>
<p>Ḑiṅwe ḑuvha nga Ḑavhuṱanu nga matsheloni, Olwethu na Katekani vho farisana ṅḑila ya u ya tshikoloni. Zwi na miṅwedzi yo vhalaho zwino, he vha vha vha tshi khou ambara miṅadzi na dzidzhesi dza vhuria. Fhedziha ṅamusi ḑuvha Ḑo tsha zwavhuḑi Ḑo tou kelengende. Katekani o bvula na dzhesi. 'Tshilimo tshi khou sendela!' ndi Katekani a no ralo a tshi khou mwemwela.</p>	
<p>Olwethu na Katekani vho vha vha tshi anzela u tshimbila nga u tou hwenya uri vha dudelwe. Fhedzi-ha</p> <p>ṅamusi, vha khou tshimbila vho tou ḑigeḑa.</p> <p>'Vhonani!' ndi Olwethu a tshi amba, o ima o lavhelesa zwisusu zwivhili zwa tshitopana.</p> <p>'Thetshelesani!' ndi Katekani a tshi amba, a tshi khou sumba matshere ane a khou fhaṱa tshiṱaha ṅṱa ha muri muhulu.</p> <p>'Hu khou nukhelela' ndi Olwethu a tshi amba, a tshi khou femela ngomu, 'maluvha a tea u vha a tshi khou fhufhuma!'</p>	
<p>Vha tshi swika tshikoloni iḐo ḑuvha nga matsheloni, Vho Mme Soko vho mbo ḑi ṅwala deithi kha bodo ya u ṅwalela. 'Yoo! vhonani!' 'ṅamusi ndi dzi 1 dza Khubvumedzi – ndi ḐiḐa ḑuvha Ḑa Tshimedzi!' Vha amba vha tshi tou mwemwela.</p> <p>Katekani a lavhelesa Olwethu. 'Yowee!' ndi Katekani a tshi gungula, 'Khaladzi anga u funa nga maṅḑa u ndevhela nga ḑuvha Ḑa Tshimedzi! Ri tea u shavha musi tsimbi ya tshikolo i tshi tou lila – uri a sa ri wane!'</p>	<p>Hoo! Ungari Katekani na ene ṅḑowelo heyi ya ḑuvha Ḑa Tshimedzi u a i ḑivha. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tshawe a tshi khou gungula, a tshi humbula uri khaladzi awe u ḑo mu shela nga maḑi. U tea u vha a tshi khou elelwa zwa ḑuvha Ḑa Tshimedzi Ḑa mahoḐa.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Fhedzi musi tsimbi i tshi tou lila, ḡhama dza Katekani na Olwethu vho mbo ḡilangana u sala vha tshi khou tamba.</p> <p>‘ḡdani ri tambe!’ ndi Andiswa a tshi khou vha vhidza a tshi khou gidimela dembetiti e na Thato.</p> <p>‘ḡdani ri tambe!’ ndi Olwethu a no ralo.</p> <p>Katekani o mbo ḡi hangwa nga zwauri a vhilule a gidimele hayani, a vho gidimela u tamba na ḡhama dzawe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Katekani a tshi gidimela u tamba na ḡhama dzawe</p> <p>U khou ḡiphina u hangwa na u gidimela hayani tshikolo tshi tshi bva.</p>
<p>Nga murahu ha tshifhinga nyana vhasidzana vha tshi khou tamba, vha vhona Vho Mme Soko vha tshi khou bva kḡlasini ‘Ndi zwone wee vhasidzana!’ndi vhone vha tshi amba, ‘Ḳi vhe ḡuvha Ḳavhuḡi Ḳa Tshimedzi!’</p> <p>‘Yowee!’ ndi Katekani a tshi gungula zwino, ‘ndo hangwauri ndi ḡuvha Ḳa Tshimedzi!’ Kha ri ḡuwe Olwethu – fhedzi ri tea u vula maḡo!</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Katekani a tshi khou gugungula, a tshi humbula uri ndi ḡuvha Ḳa Tshimedzi. U fanela u vha a tshi khou humbula uri u ḡo ḡukala muvhili woḡhe.</p>
<p>Vho mbo ḡi thoma u gidima vha tshi ya hayani, fhedzi Olwethu a ḡavhanya u neta. ‘ndi nga si tsha kona u ya kule!’ ndi ene a tshi amba a tshi vho tou femeleka. Katekani a livha-livha a tshi lavhelesa nga henefho tsini o tshenuwa. ‘Ri tea u ḡhogomela’, u ralo a tshi amba. Vho mbo ḡi thoma u tshimbila nga u hwenya. Ho vha hu si na a no khou amba na muḡwe. Vho fhedza vho swika hayani, Katekani a femuluwa a tshi vhona haya hawe. ‘Ro swika!’ u ralo a tshi amba</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Katekani a tshi femuluwa musi a tshi vhona o swika hayani a tshi humbula u nga o tsireledzea, ha tsha ḡo thuphiwa nga maḡi.</p>
<p>Fhedzi-ha hu si kale, Katekani a mbo ḡipfa khaladzi awe a tshi khou sea. Vha tshi rembuluwa vha vhona Kulani na ḡhama dzawe, vha tshi khou phopha maḡi! Vho vha vho fara mabakete a maḡi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Katekani a tshi pfa khaladzi awe a tshi khou sea.</p>
<p>Katekani a imisa zwanḡa, ‘Zwo luga, zwo luga no ri wana!’ ndi ene a tshi khou sea. ‘Fhedzi, imani ri thome u vhea bege dzashu fhasi’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Katekani o imisa zwanḡa ngauri u a zwi ḡivha uri vho mu wana nahone a hu tshee na zwine a nga kha ḡi ita!</p>
<p>Musi Olwethu na Katekani vho no vhea dzibege fhasi, Kulani na ḡhama dzawe vha vha gidimela. Olwethu na Katekani vha ḡavha mukosi musi vhatukana vha tshi khou vha shela nga maḡi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Olwethu na Katekani vha tshi thuphiwa nga maḡi ano khou shelwa kha mabakete, zwiambaro zwavho zwi tshi tou nzururuu!</p>
<p>‘ḡuvha Ḳavhuḡi Ḳa Tshimedzi!’ ndi Kulani a no ralo. Vhoḡhe vha thoma u sea</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha avha vhana vho ima zwiambaro zwi tshi phopha maḡi, ngeno vho tou fa nga zwiseo.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Olwethu na Katekani vho ita mini tshikolo tshi tshi bva?	Vho vha vha tshi khou tamba na ṭhama dzavho nḡa.
Ndi mini tsho humbudzaho Katekani uri ndi Ḃuvha Ḳa Tshimedzi?	Musi Vho Mme Soko vha tshi bva kiḲasini vha ri 'Ni vhe na Ḃuvha Ḳavhuḡi Ḳa Tshimedzi' ndi zwone zwo mu humbudzaho.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngani Katekani na Olwethu vho vha vho kama nga maḡi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri ho vha hu Ḃuvha Ḳa Tshimedzi. • Ngauri nga Ḃuvha Ḳa Tshimedzi ndi maitele a hone huḡwe fhethu Afrika Tshipembe uri vha shele maḡi mabaketeni vhathuphe vhatu ngao. • Ngauri Katekani na Olwethu vho vha vha tshi khou tamba na ṭhama dzavho tshikolo tshi tshi bva vho hangwa u ya hayani. • Ngauri khaladzi a Katekani, Kulani, u takalela u mu thupha nga maḡi nga Ḃuvha Ḳa Tshimedzi.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḲasi yoṭhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḲasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḲasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Mupo.
 - Mudavhi.
 - U ṭoda u ḍivha.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tsingandede. Vhasidzana. Ri ya mugeroni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḍa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>
Tsingandede. Vhasidzana. Ri ya mudavhini. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḍa ni kha danga ni tshimbile ni tshi humela murahu sa watshi i no khou humela murahu.</i>
Tsingandede. Vhasidzana. Ri ya mitamboni. Vhasidzana.	<i>Faranani nga zwanḍa ni kha danga ni tshimbile ni tevhedze kutshimbilele kwa watshi.</i>

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḇwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori hetshi tshi amba nga...
Ndi takadzwa nga...
Ndi humbula u nga tshiṭori tsho Ḇwalelwauri ndi gude...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḆwe na iḆwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha Ḇekane phindulo na vhaḆwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

a	b	e
m	o	f
u	l	i
g	h	d

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege:/h/na/d/.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa:/d/-/a/-/d/-/a/.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi/h/kana/d/.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa:/m/-/e/-/m/-/a/.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **h, d**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **dada, duda, doba, damu, deme, huma, humi, hama, meme, fema, lela, gamu, lufu.**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhaḡudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO/ MANWELEDZO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhaḡudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri li songo ṅwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha **moḡeḡe** u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo **na u sumbedzela** tshiṅwe tshithu tshi no bva kha maṅwalwa, sa: Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo nga Olwethu na Katekani vho ṅukala. Zwiambaro zwo nambatela muvhili.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso tsha Olwethu na Katekani vho ṅukala kha bodo ya tshoko.
- 4 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhaḡudi uri vha khou ya u humbulela nga tshiṅwe tshithu tshi re kha maṅwalwa.
- 5 Kha vha ri vhaḡudi vha bonye maṭo vha ḡigeḡe. Kha vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 6 Kha vha ri vhaḡudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhaḡudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṅwalwa.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhaḡudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u ṅekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhalā 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinsa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

9

THERO:

Ri na zwipfi

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona sa tsumbo, zwifanyiso zwa u sumbedza vhuḍipfi ho fhambanaho, vhatu vha tshi khou kuvhatedzana, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Ṭhoḍisiso ya u tikedza vhana vho ṭutshelwaho nga muraḍo wa muṭani wa tsini.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 28, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 29, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 30, Kha ri ambe.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha u sumbedza uri ni khou ḍipfisa hani ṅamusi

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha u thoma tshire kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: **Dan ha ngo vha na vhege yavhudi**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Ri na zwipfi
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ni na zwipfi zwifhio?
 - b Ni khou dipfa hani?
 - c Ndi nnyi are na vhudipfi?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Hanganea.
 - Hangwa.
 - Khakha.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Wa wana tshau ; Wa hina-hina;	<i>Sumbedzani nga nyito ni na muñwe nga inwi. Ni thoma nga u sumbana nga minwe na u sumbedza u hina-hina.</i>
Wa nga gukwana; Lo fara ndodo;	<i>Diiteni magukwana o fara ndodo. Gukwana lithihi ji khou shavha u dzhielwa nga vharwe.</i>
Itshi ndi tshanga; Ndi a javho, Hamu!	<i>Gukwana lo no shavhela kule zwino. La mbo di mila ija ndodo! Lo dzima vharwe. Zwe ja ita zwi a vavha vharwe.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a Dada.
 - b Omba.
 - c Gulu.
 - d Ila.
 - e Ela.
 - f Mama.
 - g Duda.
 - h Findi
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise khirayoni kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhone Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Dan ha ngo vha na vhege yavhudi**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhone u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vha tshitori tshoṽhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha musi we na pfa no vhaaisala.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe.

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi, vhagudi vha ḁo ola nga ha Olani tshifanyiso tsha musi we vha pfa vho vhaaisala.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndo pfa ndo vhaaisala musi we makhulu wanga vha lovha!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso vha sumbedze tshifhatuwo tshavho musi vho vhaaisala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ñwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liñwe na liñwe kutalo**, u fana na: Ndo pfa ndo vhaaisala.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhañe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya zwithu zwine zwi nga ita uri vha pfe vho vhaaisala vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: u vhaaisala, u lwa na ṭhama, u vunda thoyi ine wa i funea, u tutshela muthu ane wa mu funesa, nz
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini tshe tsha vhuya tsha mu vhaisa?
- 4 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ñwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga zwe zwa vhuya zwa vha vhaisa.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo pfa ndo vhaaisala musi...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḽe zwifanyiso zwavho!

U ÑWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.

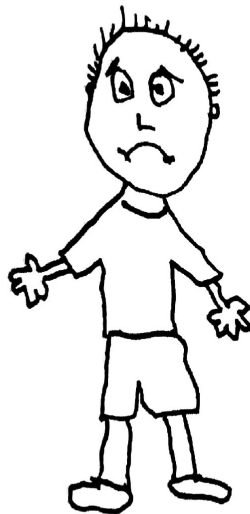
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha ñwala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḽu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nembeledze zve vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṭha vhu no swikelea nga maṭo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

nṅe

Sinyuwa

shengedza

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nḡha magaraḡatai oḡhe o gudwaho nga iyi themo: / a//b//.m//e//o//f//u//l//i//g//h//d//.
- 2 Kha vha imisele nḡha magaraḡatai nga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaḡatai ḡi re na mbvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḡe vha fhaḡe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaḡa na u nḡwala maipfi manzhi ane vha nga a kona kha bugu dzavho.

1 Gugu vho dzula.

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muḡwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḡedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuḡwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḡi thoma nga danzi ḡa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha nḡwalulula mafhungo kha bugu dzavho

 Gugu vho dzula.

 Gugu vho dzula kha labi.

PHUROGIREME YA U ṲHADUKANYA MUṲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ELEKANYA NGA ZWI ṲAHO/U DIVHUDZISA/U ṲUMEKANYA MAFHUNGO

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Dan ha ngo vha na vhege yavhuḍi nandi! O lenga u vuwa nga Musumbuluwo. Bisi yo mbo ḍi mu sia zwa ita uri a swike tshikoloni o lenga.	Heee! Ndi khou ḍivhudzisa uri hu ḍo itea mini kha Dan musi a tshi swika tshikoloni?
‘Ndi ngani no lenga, Dan?’ ndi mugudisi wawe vha tshi mu vhudzisa.	Ndi khou ḍivhudzisa uri Dan u khou ḍipfa hani? O vha a songo lavhelela uri u ḍo lenga!
Nga Ḳavhuvhili, Dan o mbo ḍi tou buu! nga matsheloni a tshi shavha u dovha u lenga na uri bisi i songo mu sia. Yowee! Izwi zwo mbo ḍi ita uri Dan a mbo ḍi hangwa mukhwama wa bugu bisini. A tshi swika ḱiḱasini o vha o fara bola fhedzi.	Heee! Ndi khou ḍivhudzisa uri bege ya bugu dzaa Dan ho vha hu na mini?
‘Mukhwama wa bugu u gai Dan?’ ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	Heee! Ndi khou ḍivhudzisa uri ho vha hu na zwithu zwa ndeme begeni ya bugu dza Dan naa?
Nga Ḳavhuraru, Dan o vuwa nga tshifhinga tshone. ‘A tho ngo tea u hangwa mukhwama wa bugu ḱamusu,’ ndi Dan a tshi humbula, a tshi khou dzhena bisini. O vha o gagaḍela mukhwama wawe ḱila yoṲhe. Bisi ya tshimbila ya dovha. Evhoo! Dan o namela bisi i si yone. Bisi yo mbo ḍi mu isa tshikoloni tshi si tshawe.	Ndi khou ḍivhudzisa uri Dan o ḍipfa hani musi o ya tshikoloni tshi si tshawe? U khou lingedza u khakhulula vhukhaxhi hawe, fhedzi u khakha a tshi ya phanda.
‘Dan u gai ḱamusu?’ ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	--
Nga Ḳavhuḱa, Dan o Ṳoḱa yunifomo yawe a sa i wane. ‘nga Ḳavhuḱa ri tea u bambela,’ ndi Dan a tshi khou humbula. O mbo ḍi ya tshikoloni nga zwiambaro zwa u bambela.	Ndi khou ḍivhudzisa uri ndo vha ni tshi ḍo ita mini musi ndi sa wani yunifomo yanga? Arali ndo vha ndi Dan, ndo vha ndi tshi ḍo dzula u ya tshikoloni. Dan u khou lingedza nga ḱila dzoṲhe u ita zwo teaho.
‘Yunifomo yaḱu i gai?, Dan’ ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	Arali ndo vha ndi Dan, ndo vha ndi tshi ḍo tama ngavhe mugudisi a tshi takala uri ndi khou lingedza nga ḱila dzoṲhe uri ndi ḍe tshikoloni.

VHEGE YA 9

Liṅwalwa	U vhalha ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga ḽavhuṭanu, Dan a vuwa nga matshelonitsheloni. O vha o ambara Yunifomo yawe, o fara mukhwama wa bugu nahone a namela bisi i no mu isa tshikoloni tshawe. O swika tshikoloni hu tshee luswiswi.</p> <p>'Ndo fhedza ndo ita zwo teaho!' ndi Dan a tshi khou humbula. Fhedzi Dan o vha o neta, o mbo ḽiedela kiḽasini</p>	<p>Ndi khou ḽivhudzisa uri Dan u ḽo fhedza o vha na ḽuvha ḽavhuḽi naa?</p>
<p>'Ndi ngani no eḽela?, Dan' ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.</p>	<p>Arali ndo vha ndi Dan, ndo vha ndi tshi ḽo tama ngavhe mugudisi a tshi vhona uri ndi khou lingedza nga ṅila dzoṽhe u ita zwo teaho.</p>
<p>Nga Mugivhela, Dan o ya tshikoloni nga tshifhinga tshone tsha vhukuma, o vha o ambara yunifomo, o fara na mukhwama wa bugu dzawe. 'ṅamusi ndo zwi kona wee!' ndi Dan a tshi humbula. 'A thi nga eḽeli na luthihi!' Fhedzi-ha, a tshi swika tshikoloni o wana magethe o hoṅiwa.</p>	<p>Ndi khou ḽivhudzisa uri ndi ngani Dan a tshi khou ya tshikoloni nga Mugivhela? Ndi ngauri Dan u khou lingedza nga ṅila dzoṽhe u ita zwo teaho. Arali ndo vha ndi Dan, ndo vha ndi tshi ḽo tama ngavhe mugudisi vha tshi zwi vhona uri ndi khou lingedza nga nungo dzoṽhe.</p>
<p>'Yowee! Namusi ndo tou di shandula tshidahela!' a huna tshikolo nga Mugivhela.</p>	<p>Arali ndo vha ndi Dan, ndo vha ndi tshi ḽo tama ngavhe mugudisi a tshi vhona uri ndi khou lingedza nga ṅila dzoṽhe u ita zwo teaho. Dan o lingedza na u ya tshikoloni nga Mugivhela.</p>
<p>Nga Swondaha, Dan ndi u mbo ḽi ya vhuṭamboni ha ḽuvha ḽa mabebo a muzwala wawe. Hoyu muthu o vha o takalesa, o mbo ḽi ḽipiringedzea a wela ṅṽha ha khekhe. 'Yowee!' 'ndo vha na vhege i si yavhuḽi wee!' ndi Dan a tshi khou humbula. 'Ngavhe i tevhelaho i tshi ḽa na zwa khwiṅe.'</p>	<p>Ndi khou ḽivhudzisa uri vhege i tevhelaho ya Dan i ḽo ḽa na zwavhuḽi naa?</p>
<p>Mbudziso dza u tevhelaha</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Ndi mini zwo itaho uri Dan a si vhe na vhege yavhuḽi?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O siwa nga bisi a swika tshikoloni o lenga. • O hangwa mukhwama wa bugu hayani. • O ya tshikoloni tshi si tshawe. • Mugudisi vho vha vho mu sinyutshela. • NZ.
<p>Ndi ḽuvha ḽifhio ḽe Dan a wela ṅṽha ha khekhe?</p>	<p>Dan o wela ṅṽha ha khekhe nga Swondaha, vhuṭamboni ha ḽuvha ḽa mabebo a muzwala wawe.</p>
<p>Mbudziso ya ngani</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Ndi ngani Dan o ya tshikoloni nga Mugivhela?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ḽuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe ho vha hu tshi khou bvelela zwithu zwi si zwavhuḽi kha Dan. • Dan o vha a tshi khou ṽoḽa u vha na ḽuvha ḽavhuḽi. • Dan o vha a khou ṽoḽa u khakhulula vhuḽakhi hawe. • Dan o vha o ḽiimisela u vha na ḽuvha ḽavhuḽi lwe a hangwauri nga Mugivhela a huna tshikolo.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalā 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

Ḳavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS..
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Lwendo.
 - Shona.
 - Khombo.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Wa wana tshau ; Wa hina-hina;	<i>Sumbedzani nga nyito ni na muḡwe nga inwi. Ni thoma nga u sumbana nga minwe na u sumbedza u hina-hina.</i>
Wa nga gukwana; Ḳo fara ndodo;	<i>Ḑiiteni magukwana o fara ndodo. Gukwana ḷithihi ḷi khou shavha u dzhielwa nga vhaḡwe.</i>
Itshi ndi tshanga; Ndi a ḷavho, Hamu!	<i>Gukwana ḷo no shavhela kule zwino. Ḳa mbo ḡi mila ḷḷa ndodo! Ḳo dzima vhaḡwe. Zwe ḷa ita zwi a vhavha vhaḡwe.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḐTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḑtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḑtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḑtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḑtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḑtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḑtori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaḡwe ngavho zwiḑtori zwavho.

U tšalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha dīvhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

U DOVHOLOLA MAIPFI

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭa tai.
- 2 Kha vha fare garaṭa līnwe na līnwe, vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhalala ipfi, kha vhathuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U TŠADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)lḁere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo lī thoma nga Danzi lḁ fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho

 Munna o dzula.

 Munna o dzula kha tḁombo.

PHUROGIREME YA U TŠADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha musu we na vha na ḁuvha li si lavhuḁi.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḁe.

FUREME YA U N̄WALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusu, vhagudi vha ḁo ola nga ḁuvha li si lavhuḁi.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu n̄wala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndo vha na ḁuvha li si lavhuḁi ḁuvha le nda tswelwa luṭingo. Ndo pfa ndo vha isala ndo sinyuwa.
- 4 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho tsha u sumbedza ḁuvha li si lavhuḁi vho vha isala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo n̄wala aipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liṇwe na liṇwe, u fana na: vha isala, sinyuwa.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo ya vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḁA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi nga ha ḁuvha li si lavhuḁi vhe na vhagudiswa,
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: vha isala, sinyuwa, hanganea, nzw
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini tsho itaho uri ni si vhe na ḁuvha li si lavhuḁi?
- 4 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u n̄wala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga ha ḁuvha li si lavhuḁi.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo vha na ḁuvha li si lavhuḁi musu ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḁa zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na kiḁasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zve vha n̄wala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzileibuḁu.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muiwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha iwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha hu no swikelea nga matō** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya **duvha**.*

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule ipfi: **fama**.
- 2 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:/f/-/a/-/m/-/a/.
- 3 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo:/f/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo:/a/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo:/a/.
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **fama**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi:/fa/-/ma/= **fama**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **fema**.

RINE RI DO...

- 1 Kha vha bule ipfi: **lema**.
- 2 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:/l/-/e/-/m/-/a/.
- 3 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo:/l/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo:/e/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo:/a/.
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **lema**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi:/le/-/ma/= **lema**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: **luma**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬUMEKANYA MAFHUNGO

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Dan ha ngo vha na vhege yavhuḍi nandi! O lenga u vuwa nga Musumbuluwo. Bisi yo mbo ḍi mu sia zwa ita uri a swike tshikoloni o lenga.	A thi funi u lenga! Zwi a mmbilachedza musi ndo lenga. Arali hu nḡe Dan ndi nga pfa ndi na mbilahelo ṅḍilani yoṭhe musi ndi tshi khou ya tshikoloni.
'Ndi ngani no lenga, Dan?' ndi mugudisi wawe vha tshi mu vhudzisa.	Arali hu nḡe Dan ndo vha ndi tshi ḍo pfa ndo shona musi mugudisi vha tshi nkaidza phanḍa ha vhaṅwe vhagudi nga nḡe.
Nga Ḳavhuvhili, Dan o mbo ḍi tou buu! nga matsheloni a tshi shavha u dovha a lenga na uri bisi i songo mu sia. Yowee! Izwi zwo mbo ḍi ita uri Dan a mbo ḍi hangwa mukhwama wa bugu bisini. A tshi swika kiḵasini o vha o fara bola fhedzi.	Ndi a kona u ṭumekanya mafhungo haya. U fana na musi ndi tshi sia mukhwama vhege dzo fhelaho hayani. Ndo pfa ndi tshidahela musi ndo sia hayani ṭhoḍea dzine nda shumisa.
'Mukhwama wa bugu u gai Dan?' ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	Arali ndo vha ndi Dan hezwi zwoṭhe zwi nga ita uri ndi dinalee. U fanela u vha o pfa zwi tshi mu vhavha uri o siya mukhwama hayani, zwino mugudisi na vhone vha tou zwi nanisa zwa ita uri a pfe o vhifhelwa na u fhirisa.
Nga Ḳavhuraru, Dan o vuwa nga tshifhinga tshone. 'A tho ngo tea u hangwa mukhwama wa bugu ṅamusi,' ndi Dan a tshi humbula, a tshi khou dzhena bisini. O vha o gagaḍela mukhwama wawe ṅḍila yoṭhe. Bisi ya tshimbila ya dovha. Evhoo! Dan o namela bisi i si yone. Bisi yo mbo ḍi mu isa tshikoloni tshi si tshawe.	Ndi a kona u ṭumekanya mafhungo haya. Liṅwe ḍuvha ndo vhuya nda fara khofhe tshidimelani. Ndi tshi vuwa nda wana ndo fhira tshitiṭshi tshe nda vha ndo tea u tsa khatsho. Ndo ḍiwana ndi fhethu hu si hone. Ndo pfa ndo sinyuwauri ndo no vha fhethu hu si hone.
'Dan u gai ṅamusi?' ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	--
Nga Ḳavhuḍa, Dan o ṭoḍa yunifomo yawe a sa i wane. 'nga Ḳavhuna ri tea u bambela,' ndi Dan a tshi khou humbula. O mbo ḍi ya tshikoloni nga zwiambaro zwa u bambela.	Ndi a zwi vhenga musi ndi sa koni u wana zwine nda khou ṭoḍa. Arali hu nḡe Dan ndo vha ndi tshi ḍo pfa ndi tshi dinalea musi ndi tshi khou ṭoḍa yunifomo ndi sa i wani.
'Yunifomo yaṅu i gai?', Dan' ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	Arali hu nḡe Dan ndo vha ndi tshi ḍo pfa ndi na ṭhoni musi mugudisi vha tshi mmbudzisa mbudziso dzo raliho phanḍa ha vhaṅwe vhagudi nga nḡe.

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Nga Ḳavhuḡanu, Dan a vuwa nga matshelonitsheloni. O vha o ambara Yunifomo yawe, o fara mukhwama wa bugu nahone a namela bisi i no mu isa tshikoloni tshawe. O swika tshikoloni hu tshee luswiswi. 'Ndo fhedza ndo ita zwo teaho!' ndi Dan a tshi khou humbula. Fhedzi Dan o vha o neta, o mbo ḡiedela kiḲasini	Ndi a kona u ḡumekanya mafhungo haya. Arali nda khakha, ndi a lingedza u khakhulula. Arali hu nḡe Dan ndo vha ndi tshi ḡo tama u vha na ḡuvha Ḳithihi fhedzi Ḳavhuḡi tshikoloni nga murahu ha musi ndo vha na vhege i si yavhuḡi ya vkhakhi vhu si na phanḡa na murahu.
'Ndi ngani no eḡela?, Dan' ndi mugudisi vha tshi vhudzisa.	Eee! Dan o ḡi dina. Arali ndo vha ndi ene ndo vha ndi tshi ḡo vha ndo ḡisinyutshela nge nda eḡela.
Nga Mugivhela, Dan o ya tshikoloni nga tshifhinga tshone tsha vhukuma, o vha o ambara yunifomo, o fara na mukhwama wa bugu dzawe. 'Ḳamusi ndo zwi kona wee!' ndi Dan a tshi humbula. 'A thi nga eḡeli na luthihi!' Fhedzi-ha a tshi swika tshikoloni o wana magethe o hoḡiwa.	--
'Yowee! Namusi ndo tou di shandula tshidahela!' a huna tshikolo nga Mugivhela	Arali hu nḡe Dan ndo vha ndi tshi ḡo ḡisea. U tea u ḡipfa e tshidahela.
Nga Swondaha, Dan ndi u mbo ḡi ya vhuḡamboni ha ḡuvha Ḳa mabebo a muzwala wawe. Hoyu muthu o vha o takalesa, o mbo ḡi ḡipiringedzea a wela nḡha ha khekhe. 'Yowee!' 'ndo vha na vhege i si yavhuḡi wee!' ndi Dan a tshi khou humbula. 'Ngavhe i tevhelaho i tshi ḡa na zwa khwine.'	Ndi a kona u ḡumekanya mafhungo haya. Tshiḡwe tshifhinga ndo vhuya nda ri ndi tshi khou gidimela u resha khonani yanga, nda ḡi piringedza nda wa. Ndo vha ndo takalesa ndi songo sedza he nda vha ndi tshi khou tshimbila hone. Ndo pfa ndi tsilu Ḳa mafhedziselo. Na Dan u fanela u vha o ḡipfa e tsilu musi a tshi wela nḡha ha khekhe.
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Dan O ya ngafhi nga Mugivhela?	O ya tshikoloni!
Ḳumanyani mafhungo haya. Ndi lini he na vhuya na ḡiwana ni kha nyimele i ngaho ya Dan?	(Kha vha thetshelese phindulo dza mugudi)
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngani Dan o vha na vhege i si yavhuḡi?	<ul style="list-style-type: none"> • A huna we a vha a tshi khou vhona uri Dan khou lingedza nga nḡila dzoḡhe u ita zwo teaho. • Naho o vha a tshi khou lingedza u khakhulula vkhakhi hawe. O vha a tshi khou khakha a tshi ya phanḡa. • O pfa o shona. • O ḡivhona e tsilu. • O vha a tshi khou dinalea.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito dza oraḲa

Minete ya 15

ḲIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḳivhamaipfi ya Thero.
 - Vhuda.
 - Vhilaela.
 - Dinalea.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Wa wana tshau ; Wa hina-hina;	<i>Sumbedzani nga nyito ni na muḥwe nga inwi. Ni thoma nga u sumbana nga minwe na u sumbedza u hina-hina.</i>
Wa nga gukwana; Ḳo fara ndodo;	<i>Ḳiiteni magukwana o fara ndodo. Gukwana Ḳithihi Ḳi khou shavha u dzhielwa nga vhaḥwe.</i>
Itshi ndi tshanga; Ndi a Ḳavho, Hamu!	<i>Gukwana Ḳo no shavhela kule zwino. Ḳa mbo Ḳi mila Ḳa ndodo! Ḳo dzima vhaḥwe. Zwe Ḳa ita zwi a vhaḥwe vhaḥwe.</i>

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḇwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori hetshi tshi amba nga ...
A thongo zwi takalela musi...
Ndi humbula u nga Dan...
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku.**
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso Ḳnwe na Ḳnwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri ḲḲasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha Ḇekane phindulo na vhaḥwe.

- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha n̄wale thebuḽu kha bodo a tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	m
e	i	f
m	g	o
d	u	h

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yothe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho n̄tha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha thome u n̄wala.
- 3 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhañwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a n̄wale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihhi) na vhaḡudi:

Minete ya 15

Thevhelaavhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U ṬUMEKANYA MAFHUNGO/MANWELEDZO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ṬINṬALWA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhaḡudi vha ḡo amba nga tshinṭwe tshithu tshi re tshitorini itshi tshine vha tshi takalela: **Dan ha ngo vha na vheḡe yavhuḡi.**
- 2 Vha ḡo ita na u amba nga tshithu tshi re tshitorini itshi tshine vha pfa vha tshi **tshi ṭumekanya mafhungo natsho.**
- 3 Kha vha shumise **u modela** vha tshi sumbedza vhaḡudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa **tshinṭwe tshithu tshine vha ṭumekanya mafhungo** natsho tshitorini itshi, sa: **Ndi takadzwa nga uri** Dan ha ngo neta o khakhulula vhukhaxhi naho o vha a tshi khou khakha lu sa fheli. Musi Dana a tshi hangwa beḡe ya bugu bisini, zwo **nkhumbudza** nne musi ndi tshi hangwa beḡe yanga hayani. Ndo pfa ndo hanganea, ndi si na zwithu zwoṭhe zwine nda khou zwi ṭoḡa ilo ḡuvha.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha nee vhaḡudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 5 Kha vha nee vhaḡudi ndaela ya uri vha elekanye nga **zwine zwa vha takadza** na nga **zwine vha zwi ṭalukanya/zwine zwa vha kunga** tshitorini itshi.
- 6 Kha vha ri vhaḡudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze-vho** kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vhathuse** vhaḡudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaxhi vhuṭwe na vhuṭwe ho ḡowealeho kha vhaḡudi.
- 8 Kha vha ri vhaḡudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedzana nga vhavhili/patinara **zwine vha elelwa** zwa tshitori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mudededzi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhaḡudi vhone vhaḡe!*)

U vhalala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṭwe na muṭwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalala 9.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**

- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḁuvha ḁi tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo ḁa u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kḁlasi yoṁhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṁuṁhuwedzi dzine dza ḁo sumba nḁila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala roṁhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nḁwala nga mini ino vhege?
 - f Muḁwalo waṁu wo khwinifhala nga nḁila-ḁe ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṁu kwo khwinifhala nga nḁila-ḁe ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḁihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḁo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḁikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitele haya a u ḁiingamela na u ḁiṁola a na ndeme khulwane sa tshipiḁa tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 1

Vhege ya

10

THERO:

Ri na zwipfi

Ndugiselo dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwitenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa tsumbo: Tshifanyiso tsha muthu muhulwane a tshi khou amba na nṱwana, dzhenala, nzw
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthenethe u itela ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: tshumelo ya thikhedzo ine ya vha hone ya vhana vhane vha ṭoḍathuso, nz.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vheva zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 31, Kha ri livhanye.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 32, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 32, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tshine tsha vha takadza.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tshi sumbedzaho mubvumbudzwa o takala tshi re kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Dzina ḷanga ndi Buhlebendalo**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: **Ri na Zwipfi**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso dza u mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi mini zwine zwa itisa uri tshiḱwe tshifhinga ri pfe ro vhifhelwa?
 - b Ndi mini zwifhio zwine zwa ita uri ri vhifhelwe?
 - c Ri nga kona hani u lwa na sinyuwa/vhaisala/shonisa?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Luga.
 - tshiḱuhu.
 - Shona.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Wa wana tshau ; Wa hina-hina;	<i>Sumbedzani nga nyito ni na muḱwe nga inwi. Ni thoma nga u sumbana nga minwe na u sumbedza u hina-hina.</i>
Wa nga gukwana; Ḳo fara ndodo;	<i>Ḍiiteni magukwana o fara ndodo. Gukwana ḷithihi ḷi khou shavha u dzhielwa nga vharḱwe.</i>
Itshi ndi tshanga; Ndi a ḷavho, Hamu!	<i>Gukwana ḷo no shavhela kule zwino. Ḳa mbo ḁi mila iḷa ndodo! Ḳo dzima vharḱwe. Zwe ḷa ita zwi a vharḱwe.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a Maba.
 - b Omba.
 - c Guma.
 - d Mama.
 - e Doba.
 - f Hafu.
 - g Lala.
 - h Ifa.
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise khirayoni kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lilathuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhone Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Dzina langa ndi Buhlebendalo.**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhone u nga hu khou bevelela mini.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhone tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso ni sumbedze tshithu tshine tsha ni ofhisa

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi, vhagudi vha ḁo ola nga ha tshithu tshine tsha vha ofhisa.
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musu a sa athu ñwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndi pfa ndi tshi ofha arali mudagasi wa tuwa ndo sala ndi ndothe hayani!
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha swiswini vha tshi khou ofha.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo ñwala maipfi afhio. **Kha vha talele ipfi liñwe na liñwe kutalo**, u fana na: Ndi pfa ndi tshi ofha.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhanḽe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo nga mihumbulo ya zwithu zwine zwa ita uri vha ofhe vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: buvhi, swiswi, u ofha muvi u ofhisaho, nowa, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini tshithu tshine tsha vha ofhisa?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musu vha sa athu u ñwala**.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone tshithu tshine tsha vha ofhisa.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi pfa ndi tshi ofha ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebuḽe zwifanyiso zwavho!

U ÑWALA

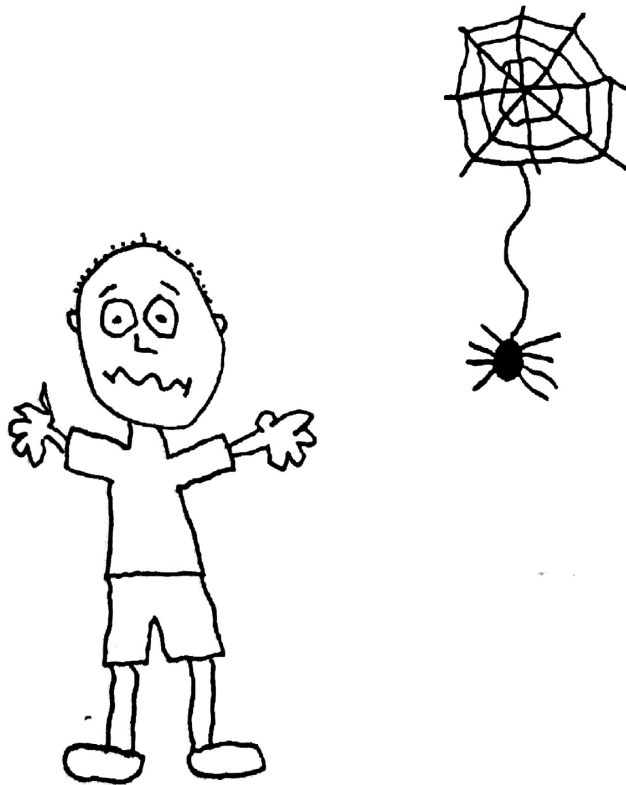
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha ñwala.

- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzilebuḽu.
- 5 Kha vha ṽuṽuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muṽwe ngavho (phathinara.)

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha ṽwala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhunṽha vhu no swikelea nga maṽo** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḽuvha.*

Ndi pfa ndi tshi ofha

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelanguo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nṭha magaraṭatai oṭhe o gudwaho nga iyi themo: / a//b//m//e//o//f//u//l//i//g//h//d/.
- 2 Kha vha imisele nṭha magaraṭatainga mtevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṭatai ḷi re na mbvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḍe vha fhaṭe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṭa na u nṱwala maipfi a tshivhalo tshine vha ḍo tshi kona kha bugu dzavho

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḷedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḷi thoma nga Danzi ḷa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha nṱwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

Gugu vho dzula.

Gugu vho dzula kha labi.

PHUROGIREME YA U ṲHADUKANYA MUṲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U PFESEA: U ṲAHISA MIHUMBULO

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tshi tshetsho tshe a bebwa, muṲwe na muṲwe muṲani wa hawe, u mu vhidza nga dzina Ḳo fhelela: Buhlebendalo. U funa muungo wa dzina Ḳawe. U funa na u dzula a tshi Ḳi amba nga u tou ongolowa, a tshi Ḳi vhidza dungo nga dungo. U funa hafhu na u Ḳi vhidza a tshi tou Ṳavhanya. U funa zwoṲhe nga dzina Ḳawe!</p>	
<p>Ḳuvha Ḳa u thoma Ḳa tshikolo, mugudisi wa Buhlebendalo vho vhudza vhagudi vhoṲhe uri vha ime phanḲa ḲiḲasini. Mugudisi vho mbo Ḳi thoma u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi vha sumbedza hune vha tea u dzula hone. Kha desike ya mugudi muṲwe na muṲwe ho vha ho nambatedzwa dzina Ḳawe. Buhlebendalo o pfa a si tsha kona u lindela uri a vhone dzina Ḳawe Ḳo Ṳwalwa Ḳo fhelela desikeni yawe.</p>	<p>Ndi lwa u tou thoma Buhlebendalo a tshi ya tshikoloni. Muhumbulo wanga ndi wauri ndi lwa u tou thoma a tshi vhona desike yawe tshikoloni yo Ṳwalwa na dzina Ḳawe.</p>
<p>Mugudisi vho fhedza vho vhidza dzina Ḳawe. Vha Ḳi vhidza nga u tou ongolowa dungo nga dungo. Buhlebendalo a imisa tshanḲa a tshi tou mwemwela thovhela. 'NṲe ndi Ḳo ni vhidza Buhle,'ndi mugudisi a tshi mu vhudza, 'dzina Ḳanu Ḳo lapfesa!' Buhlebendalo o vha a sa ṲoḲi u sumbedza lunyadzo, zwenezwo, ha ngo amba tshithu.</p>	<p>Ndi khou Ḳivhudzisa uri ndi ngani Buhlebendalo a songo khakhulula mugudisi. Hoo! Muhumbulo wanga ndi wauri a nga vha o ofha u vha khakhulula a tshi vhona u nga zwi nga mu dzhenisa khakhathini.</p>
<p>Musi a tshi ya u dzula desikeni yawe o wana dzina Ḳo nambatedzwaho Ḳi Buhle. Ḳo vha Ḳi songo fhelela. U mwemwela ha Buhlebendalo ha fhela.</p>	
<p>Ḳuvha ḲeneḲo nga murahunyana, mugudisi vha mu vhidza uri a fhindule mbudziso. 'Buhle!' ndi mugudisi a tshi mu vhidza.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri mugudisi vha humbula u nga Buhle na Buhlebendalo ndi madzina a fanaho. Fhedzi kha Buhlebendalo ndi madzina mavhili a sa fani.</p>

VHEGE YA
10

Liñwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Duvha liñwe na liñwe Buhlebendalo o vha a tshi pfa a tshi tšlutshela muungo wa dzina lawe lo fhelela. Buhlebendalo a humbula nga uri a khakhulule mugudisi fhedzi o vha a sa tšodi u nga u khou nyadza mugudisi.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri tshikoloni Buhlebendalo u vhidzwa Buhle.</p>
<p>Vhege dzi tevhelaho, Buhlebendalo a vhuya na tshifanyiso tše a ola tshikoloni uri a sumbedze mme awe.</p> <p>‘Yoo!’ inwi no tshintsha dzina mathina?ndi mme awe vha tshi vhudzisa.</p> <p>‘Ndo vha ndi si na tshine ndi nga ita. Mugudisi wanga vho ri dzina langa lo lapfesa. Ndo vha ndi sa tšodi u sumbedza u nga ri ndi na lunyadzo!’ ndi Buhlebendalo a tshi amba.</p> <p>‘Arali ni tshi tšoda u vhidzwa Buhle zwo luga. Fhedzi arali ni sa tšodi u vhidzwa nga lo, ni tea u vhudza mugudisi wangu. A si lunyadzo! Ni na pfanelo dzothe dza u vhidzwa nga dzina langa la manakanaka lo fhelela!’ ndi mme awe vha tshi mu vhudza. ‘Ndi a zwi pfelesa uri tšhamusi ni nga vha ni tshi khou ofha u vhudza mugudisi wangu. Arali zwo ralo, nge ndi do da nda amba navho.’</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Buhlebendalo ha ngo vhudza mme awe nga uri u vhidzwa Buhle tshikoloni. Mme awe vho vha vha sa zwi divhi.</p>
<p>Nga duvha li tevhelaho, mme a Buhlebendalo vha tuwa nae tshikoloni. Vho swika nga u tšvhanya. Buhlebendalo o ya a tamba na tšhama dzawe musi mme awe vha tshi khou amba na mugudisi.</p>	
<p>Musi tsimbi i tshi lila, Buhlebendalo a pfa o tshenuwa. ‘Ndi do ita mini zwino arali mugudisi vha thoma u mmbenga?’ o vha a tshi khou vhilahela vhukuma. Fhedzi a tshi dzhena kijasini, mugudisi vha mbo di mu vhona vha mwemwela.</p> <p>‘Ndi matsheloni, Buhlebendalo’ ndi vhone vha tshi mu resha.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri mme a Buhlebendalo vho amba na mugudisi uri vha mu vhidze nga dzina lawe la manakanaka lo fhelela, hu si Buhle lini. Zwino, mugudisi vha vho shumisa dzina la vhukuma.</p>
<p>Musi Buhlebendalo o dzula desikeni yawe, o wana uri dzina le la vha lo nambatedzwa lo bvisiwa. Ho nambatedzwa dzina lawe la manakanaka lo fhelelaho.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri u bva zwenezwo, Buhlebendalo u do vhidzwa nga dzina lawe la manakanaka lo fhelelaho afho tshikoloni.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Buhlebendalo o vha o lindela u vhona mini kha desike yawe?	O vha o lindela u vhona dzina ļawe ļa manakanaka ļo fhelelaho
Mugudisi wa Buhlebendalo vho vha vha tshi mu vhidza nga dzina ļifhio?	Vho vha vha tshi mu vhidza Buhle.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Buhlebendalo o vha o shona?	<ul style="list-style-type: none"> Ngauri o vha o humbula u nga dzina ļawe ļa mananaka ļo fhelelaho ndi ļone ļine ļa do nambatedzwa. Ngauri mugudisi vho pfufhifhadza dzina ļawe. Ngauri tshikoloni vho vha vha sa mu vhidzi nga dzina ļawe ļa mananaka ļo fhelelaho.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṽwe na muṽwe e na **Bambiri ļa U shumela ļa U vhala 10.**
- Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Luga.
 - Swili.
 - Miḡodzi.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Wa wana tshau ; Wa hina-hina;	<i>Sumbedzani nga nyito ni na muḡwe nga inwi. Ni thoma nga u sumbana nga minwe na u sumbedza u hina-hina.</i>
Wa nga gukwana; Ḳo fara ndodo;	<i>Ḑiiteni magukwana o fara ndodo. Gukwana ḷithihi ḷi khou shavha u dzhielwa nga vhaḡwe.</i>
Itshi ndi tshanga; Ndi a ḷavho, Hamu!	<i>Gukwana ḷo no shavhela kule zwino. Ḳa mbo ḡi mila ḷḷa ndodo! Ḳo dzima vhaḡwe. Zwe ḷa ita zwi a vhaḡwe vhaḡwe.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhutsila, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!

- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

U DOVHOLOLA MAIPFI.

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭa tai.
- 2 Kha vha fare garaṭa liṅwe na liṅwe, vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhala ipfi, kha vhathuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ḡedere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele kwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḡi thoma nga Danzi ḡa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Munna o dzula.

 Munna o dzula kha tṱombo.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U ñwala:

Minete ya 30

Pulane na Mvetomveto

THERO: Olani tshifanyiso tsha musi we na pfa no shona

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi lebuḽe

FUREME YA U ÑWALA: n/a

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, vhagudi vha ḽo ola nga musi we vha pfa no shona, u fana na Buhlebendalo musi a tshi wana ho nambatedzwa 'Buhle' kha desike, vha songo nambatedza dzina lawe la manakanaka lo fhelela
- 2 Kha vha shumise **u modela/nyedziselo** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu ñwala.**
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndo pfa ndo shona musi ndi tshi humbula u nga ndo shuma zwavhudi mulingoni wanga, fhedzi nga feila.
- 4 Kha vha shumise **nyedziselo** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi wana murahu mulingo we vha u nwala vha feila, vho shona.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḽo ñwala maipfi afhio. Kha vha ole mutalo kha ipfi liṇwe na liṇwe, u fana na: Ndo pfa ndo shona.
- 6 Kha vhathuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo ya vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo nga zwithu zwine zwa ri ita uri ri pfe ro shona vhe na vhagudiswa.
- 2 Kha vha ñwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: feila, xela, dala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi lini he na vhuya na pfa no shona?
- 4 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u ñwala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone uri Ndi lini he na vhuya vha pfa vho shona?

- 6 Vha tea u amba uri: Ndo pfa ndo shona musi...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u lebulu zwifanyiso zwavho!

U NŴALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nŵala, vhone kha vha tshimbile na kilasi vha tshi enda vha tshi fara **khuvhangano thukhu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha zwe vha nŵala.
- 4 Kha vhathuse vhagudi u dzhenisa dzileibulu.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muiwe ngavho (phathinara).

*Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha nŵala kha luvhondo u mona na kilasi, kha **vhuntha hu no swikelea nga mato** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.*

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule ipfi: **lala**.
- 2 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /l/-/a/-/l/-/a/.
- 3 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /l/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /a/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vḥuraru wa ipfi ḷo: /l/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/.
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **lala**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /la/-/la/= **lala**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvḥuraru: **lela**.

RINE RI DO...

- 1 Kha vha bule ipfi: **baba**.
- 2 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /b/-/a/-/b/-/a/.
- 3 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /b/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /a/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vḥuraru wa ipfi ḷo: /b/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/.
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **baba**.
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ba/-/ba/= **baba**.
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvḥuraru: **maba**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṀIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṀAHISA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Tshi tshetsho tshe a bebwa, muṅwe na muṅwe muṅani wa hawe, u mu vhidza nga dzina lo fhelela: Buhlebendalo. U funa muungo wa dzina lawe. U funa na u dzula a tshi li amba nga u tou ongolowa, a tshi li vhidza dungo nga dungo. U funa hafhu na u li vhidza a tshi tou ṅavhanya. U funa zwoṅhe nga dzina lawe!	Ndi humbula kha hetshi tshitori, musi mugudisi wa Buhlebendalo vha tshi vhidza dzina lawe nga u tou pfufhifhadza. Tswikelelo ya muhumbulo wanga ndi ya uri ndi vhone vha u tou thoma u ita hezwo.
Duvha la u thoma la tshikolo, mugudisi wa Buhlebendalo vho vhidza vhagudi vhoṅhe uri vha ime phanḁa kilasini. Mugudisi vho mbo ḁi thoma u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi vha sumbedza hune vha tea u dzula hone. Kha desike ya mugudi muṅwe na muṅwe ho vha ho nambatedzwa dzina lawe. Buhlebendalo a sa tsha kona u lindela uri a vhone dzina lawe lo riwalwa lo fhelela desikeni yawe.	Muhumbulo wanga ndi wauri musi o lindela o vha a tshi ḁi vhidzisa ngauri dzina lawe li ḁo vha lo riwawa nga kha desike yawe.
Mugudisi vho fhedza vho vhidza dzina lawe. Vha li vhidza nga u tou ongolowa dungo nga dungo. Buhlebendalo a imisa tshanḁa a tshi tou mwemwela thovhela. 'Nḁe ndi ḁo ni vhidza Buhle,'ndi mugudisi a tshi mu vhidza, 'dzina lanu lo lapfesa!' Buhlebendalo o vha a sa ṅoḁi u sumbedza luyadzo, zwenezwo, ha ngo amba tshithu.	Buhlebendalo u tea u vha zwo mu shonisa ngauri u funa dzina heji lawe la manakanaka zwino mugudisi a vha ṅoḁi u li shumisa.
Musi a tshi ya u dzula kha desike yawe o wana dzina lo nambetedzwaho li Buhle. Lo vha li songo fhelela. U mwemwela ha Buhlebendalo ha fhela.	Buhlebendalo o pfa o shona ngauri dzina lawe lo riwalwa nga nḁila ye a vha a songo i lavhelela.
Duvha lene lo nga murahu nyana, mugudisi vha mu vhidza uri a fhindle mbudziso. 'Buhle!' ndi mugudisi a tshi mu vhidza.	
Duvha liṅwe na liṅwe Buhlebendalo o vha a tshi pfa a tshi ṅlutshela muungo wa dzina lawe lo fhelela. Buhlebendalo a humbula nga uri a khakhulule mugudisi fhedzi o vha a sa ṅoḁi u nga u khou nyadza mugudisi.	Muhumbulo wanga ndi wauri u pfa a tshi tama u vha hayani ngauri vhatu vhoṅhe vha vhidza dzina lawe la manakanaka lo fhlelela.
Vhege dzi tevheleaho, Buhlebendalo a vhuya na tshifanyiso tshe a ola tshikoloni u sumbedza mme awe. 'Yoo!' inwi no tshentsha dzina mathina?ndi mme awe vha tshi vhidzisa.	Mme a Buhlebendalo vho vha na muhumbulo wanga ndi wauri o vha a tshi khou shavha u khakhulula mugudisi.

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Ndo vha ndi si na tshine ndi nga ita. Mugudisi wanga vho ri dzina ḽanga ḽo lapfesa. Ndo vha ndi sa ṭoḽi u sumbedza u nga ri ndi na lunyadzo!' ndi Buhlebendalo a tshi amba.</p> <p>'Arali ni tshi ṭoḽa u vhidzwa Buhle zwo luga. Fhedzi arali ni sa ṭoḽi u vhidzwa ngaḽo, ni tea u vhudza mugudisi waṅu. A si lunyadzo! Ni na pfanelo dzoṭhe dza u vhidzwa nga dzina ḽaṅu ḽa manakanaka ḽo fhelela!' ndi mme awe vha tshi mu vhudza. 'Ndi a zwi pfesesa uri ṭhamusi ni nga vha ni tshi khou ofha u vhudza mugudisi waṅu. Arali zwo ralo, nṅe ndi ḽo ḽa nda amba navho.'</p>	
<p>Nga ḽuvha ḽi tevhelaho, mme a Buhlebendalo vha ṭuwa nae tshikoloni. Vho swika nga u ṭavhanya. Buhlebendalo o ya a tamba na ṭhama dzawe musi mme awe vha tshi khou amba na mugudisi.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Buhlebendalo u pfa a tshi ofha u vha hone musi mme awe vha tshi amba na mugudisi.</p>
<p>Musi tsimbi i tshi lila, Buhlebendalo a pfa o tshenuwa. 'Ndi ḽo ita mini zwino arali mugudisi vha thoma u mmbenga?' o vha e na mbilaelo vhukuma. Fhedzi a tshi dzhena kiḽasini, mugudisi vha mbo ḽi mu vhona vha mwemwela.</p> <p>'Ndi matsheloni, Buhlebendalo' ndi vhone vha tshi mu resha.</p>	<p>Muhumbulo wanga ndi wauri Buhlebendalo ha ngo vhuya a amba tshithu na mugudisi wawe ngauri o vha atshi khou shavha u uri mugudisi vha nga mu vhenga.</p>
<p>Musi Buhlebendalo o dzula desikeni yawe, o wana uri dzina ḽe ḽa vha ḽo nambatedzwa ḽo bvisiwa. Ho nambatedzwa dzina ḽawe ḽa manakanaka ḽo fhelelaho.</p>	
<p>Mbudziso dza u tevhelela</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Ndi ngani mugudisi wa Buhlebendalo vho vha vha tshi mu vhidza nga Buhle?</p>	<p>Ngauri vha ri dzina ḽawe ḽo lapfesa.</p>
<p>Mme a Buhlebendalo vho divha hani nga zwe a vha a tshi ḽipfisa zwone?</p>	<p>Vho vha na muhumbulo wauri Buhlebendalo u khou ofha u amba na mugudisi.</p>
<p>Mbudziso ya ngani</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Ndi ngani mugudisi vho bvisa dzina ḽa Buhle vha nambatedza dzina ḽa manakanaka ḽo fhelelaho mafheloni a tshiṭori</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri mme a Buhlebendalo vho ya vha amba na mugudisi. • Ngauri mugudisi vho wanulusa uri u funa u vhidzwa nga dzina ḽawe ḽo fhelela Buhlebendalo, hu si Buhle lini. • Ngauri mugudisi vho vha vho ṅwala dzina ḽi si ḽone, zwino vho vha vha khou tea u khakhulula.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Ofha.
 - Nḁaḁo.
 - Sinyuwa.

Tshidade kana luimbo U dzima	Nyito
Wa wana tshau ; Wa hina-hina;	<i>Sumbedzani nga nyito ni na muḁwe nga inwi. Ni thoma nga u sumbana nga minwe na u sumbedza u hina-hina.</i>
Wa nga gukwana; Ḳo fara ndodo;	<i>Ḑiiteni magukwana o fara ndodo. Gukwana ḷithihi ḷi khou shavha u dzhielwa nga vhaḁwe.</i>
Itshi ndi tshanga; Ndi a ḷavho, Hamu!	<i>Gukwana ḷo no shavhela kule zwino. Ḳa mbo ḑi mila ḷḷa ndodo! Ḳo dzima vhaḁwe. Zwe ḷa ita zwi a vhaḁwe.</i>

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḁwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshḁtori...
Tshipiḁa tsho ntakadzesaho ndi...
Arali ndo vha ndi Buhlebendalo, ndi humbula u nga ndo vha ndi tshi ḁo pfa...musi ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḁwe na iḁwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḁekane phindulo na vhaḁwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo na Muvanganyo

Kha vha n̄wale thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	m
e	i	f
m	g	o
d	u	h

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho n̄ṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza n̄ḍowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha thome u n̄wala.
- 3 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vha n̄we maipfi e vha a fhaṭa, vha a n̄wale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬAHISA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA ṬINWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammberi ṭi songo Ṇwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri Ṇamusi vha ḍo **ṭahisa muhumbulo** nga ha zwine zwi nga bvelela arali tshitori tsha ya phanḍa
- 3 Kha vha modele u tahisa muhumbulo nga zwi tevhelaho zwine zwi nga bvelela, sa: **Ndi humbula u nga zwi tevhelaho ndi zwa uri Buhlebendalo u do takalela u ya tshikoloni**
- 4 Kha vha ole tshifanyiso tsha vhone vhaṅe kha bodo ya tshoko tsha Buhlebendalo o dzula desikeni, o takala.
- 5 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha ḍo **ṭahisa muhumbulo** nga ha zwine zwi nga bvelela arali tshitori tsha ya phanḍa
- 6 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha ḍigede. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele mihumbulo yavho nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea kha tshitori.
- 8 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṆwe na muṆwe e na **Bammberi ṭa U shumela ṭa U vhalā 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ṭavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ṭavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalā mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalā kana nyito dza u vhalā.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi \dot{d} uvha \dot{l} i tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo \dot{l} a u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho \dot{k} ilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso \dot{t} huthuwedzi dzine dza \dot{d} o sumba \dot{n} dila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro \dot{n} wala nga mini ino vhege?
 - f Mu \dot{n} walo wa \dot{n} u wo khwinifhala nga \dot{n} dila- \dot{d} e ino vhege?
 - g Kuvhalele kwa \dot{n} u kwo khwinifhala nga \dot{n} dila- \dot{d} e ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na \dot{d} ihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha \dot{d} o zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha \dot{d} ikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u \dot{d} iingamela na u \dot{d} itola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.